

รายงานการวิจัย

การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ
ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร

CREATING A MANUAL FOR THE PROPAGATION OF BUDDHISM TO
YOUTHS WITH INTEGRATED BUDDHISM INTEGRATION IN THE FORM
OF A DHARMA CAMP IN THE SAMUTSAKHON PROVINCE

พระบุญเสริม ปภสฺสโร

พระวิเชียร อธิปฺญโญ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ
ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร

CREATING A MANUAL FOR THE PROPAGATION OF BUDDHISM TO
YOUTHS WITH INTEGRATED BUDDHISM INTEGRATION IN THE FORM
OF A DHARMA CAMP IN THE SAMUTSAKHON PROVINCE

พระบุญเสริม ปภสฺสโร

พระวิเชียร อธิปฺญโญ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” เป็นการวิจัยเชิงผสม โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ 2) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการสร้างคู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ 3) เพื่อถ่ายทอดนวัตกรรมการสร้างคู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ กลุ่มตัวอย่างการวิจัย คือนักเรียน จำนวน 184 คนจาก 3 โรงเรียน ในจังหวัดสมุทรสาคร ที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายธรรมะ. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติอนุมาน

ผลการวิจัยพบว่า: คู่มือเพื่อออกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ พบว่าโดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.08 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านบุคลิกภาพ และด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยายมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด โดยมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยายพระวิทยากรควรศึกษาสื่อที่จะนำมาใช้ในการบรรยายให้ดีและให้เกิดความเหมาะสมแก่ผู้เข้ารับการอบรมค่ายธรรมะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้ดียิ่งขึ้น พบว่า นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมค่ายธรรมะที่มีเพศ อายุ และระดับชั้นเรียนที่ต่างกัน มีการปฏิบัติโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน และพบว่า 1.) ด้านบุคลิกภาพ : พระวิทยากรควรมีการปรับอารมณ์ของตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ควรวางตัวเป็นกลาง ไม่เลือกปฏิบัติ และเป็นທີ່ความเคารพของนักเรียน 2.)ด้านหลักธรรม : ควรอธิบายหัวข้อหลักธรรมพร้อมกับเล่านิทานประกอบ และยกตัวอย่างตัวละครในบทบาทสมมุติ 3.) ด้านสื่อการสอน : ควรมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในด้านการเตรียมสื่อการสอนและมีอุปกรณ์สำรอง มีสื่อการสอนที่หลากหลายรูปแบบ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย พระวิทยากรควรดูแลตัวเองให้มีสมณะสาธูป แต่งกายให้สะอาด เรียบร้อย พุดจาไพเราะกับผู้เข้ารับการอบรม และควรเพิ่มประเด็น คือ การปรับตัวของพระวิทยากร ให้เป็นผู้มี "วิชาและจรรยา" คือ มีความรู้คู่ความประพฤติอันน่าเคารพกราบไว้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการฝึกอบรมที่ดียิ่งขึ้น.

คำสำคัญ : การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไตรสิกขา เยาวชน ค่ายธรรมะ การสร้างคู่มือ

ABSTRACT

The research titled "Developing a Handbook for Integrated Buddhist to Youth through Buddhist Camp in Samut Sakhon province"

" employed a mixed-method approach with the following objectives: 1) to study the body of knowledge for creating a handbook aimed at integrated Buddhist dissemination to youth in the context of a Buddhist camp, 2) to develop innovative guidelines for the creation of such a handbook, and 3) to implement and disseminate the handbook as a tool for fostering integrated Buddhist education among youth. The study's participants included 184 students from three schools in Samut Sakhon Province who engaged in Buddhist camp activities. Research instruments included questionnaires and interviews, with data analyzed using descriptive and inferential statistics.

The findings revealed that the overall effectiveness of the handbook for integrated Buddhist dissemination in the camp format was rated highly, with an average score of 4.08. When examined by specific aspects, the "personality" component received the highest average score, while the use of supplementary teaching media scored the lowest. There are suggestions for improving the use of media for lectures. The lecturers should carefully study the media they will use in their lectures and ensure that it is appropriate for the participants in the Dhamma camps in order to increase efficiency. The study also found no significant differences in participation outcomes based on gender, age, or grade level among the students. The research highlighted key recommendations: 1) Personality: Buddhist instructors should adapt their demeanor to suit the context, maintain impartiality, and command respect from the students. 2) Dharma principles: Instructors should illustrate key concepts through storytelling and role-play examples. 3) Teaching presentations : The preparation of diverse teaching media should be assigned to dedicated personnel, with backup equipment readily available.

Recommendations include ensuring that Buddhist instructors maintain a proper monastic appearance, dress tidily, and communicate respectfully with participants. It is further advised to enhance the training's efficacy by fostering instructors' dual qualities of "wisdom and conduct," combining knowledge with exemplary behavior that commands reverence and inspires emulation.

Keywords: Buddhist dissemination Threefold Training youth Buddhist camp handbook development

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความกรุณาจาก พระเดชพระคุณ พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร. ที่ได้เมตตาแนะนำแนวทาง แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ ตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จสมบูรณ์ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอบพระคุณ สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และทุนส่งเสริมการวิจัยวิทยาศาสตร์และนวัตกรรม (กสว.) ที่อุดหนุนทุนในการทำวิจัยครั้งนี้

กราบขอบพระคุณ พระครูศรีปริยัติวิธาน, ผศ.ดร. พระครูสิริธรรมนิเทศ, ผศ.ดร. และพระครูอรรถจริยานุวัต, ดร. ได้เมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย และให้สัมภาษณ์ตลอดจนตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษา โรงเรียน พระวิทยากร พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่จัดกิจกรรมค่ายธรรมะ ตลอดจนผู้สนใจใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาหาความรู้ เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาเยาวชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คุณความดีและประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัยเรื่องนี้คณะผู้วิจัยขอเป็นพุทธบูชาแด่พระคุณอุปัชฌาย์ อาจารย์ พระคุณบิดา มารดา ตลอดจนบุพการี และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่ได้ให้แสงสว่างแนวทางแห่งปัญญาที่นำไปสู่ความสำเร็จดังที่ปรารถนาทุกประการ

พระบุญเสริม ปภสสโร

หัวหน้าโครงการวิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภูมิ	ญ
บทที่	
1 บทนำ	1-6
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.3 วิจัยปัญหา	4
1.4 สมมติฐานของการวิจัย	4
1.5 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	6
2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7-54
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	8
2.1.1 แนวคิดการสร้างคู่มือการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	8
2.1.2 หลักการและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	12
2.1.3 ความหมายของการเผยแพร่พุทธธรรม	12
2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	13
2.1.5 พุทธวิธีในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	14
2.1.6 พุทธวิธีการสำหรับพระสงฆ์	17
2.1.7 หลักเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน	18
2.1.8 บุคลิกภาพของพระนักเผยแพร่	18
2.1.9 การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน	19
2.1.10 การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในยุคไทยแลนด์ 4.0	21

2.1.11 แนวคิดและรูปแบบการเผยแพร่พุทธศาสนาในยุคไทยแลนด์ 4.0	22
2.1.12 การใช้สื่อใหม่เพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน	22
2.1.13 สื่อใหม่กับพระพุทธศาสนา	27
2.1.14 การใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	31
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปลูกฝังค่านิยม	33
2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปลูกฝังค่านิยม	33
2.2.2 ลักษณะกลุ่มเด็กและเยาวชน	34
2.2.3 สิ่งที่เกิดและเยาวชนได้รับจากการเข้าค่ายพุทธบุตร	34
2.2.4 การใช้เกมส์ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม	35
2.3 การจัดกิจกรรมการอบรมค่านิยม	36
2.3.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	36
2.3.2 ความหมายของการจัดกิจกรรมค่านิยม	41
2.3.3 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมด้วยกิจกรรมกลุ่ม	42
2.3.4 บทบาทของพระสอนศีลธรรม	43
2.3.5 หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม	45
2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	49
2.5 สรุปกรอบแนวความคิด	54
3 วิธีการดำเนินการ	55-64
3.1 รูปแบบการวิจัย	55
3.2 กลุ่มเป้าหมาย	56
3.3 เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง	56
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	57
3.5 การสร้างและตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย	58
3.6 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	60
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	61
3.8 สถิติที่ใช้ในการวิจัย	62
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	65-91
4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	65
4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	66

	ฉ
4.3 การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	66
ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	66
ตอนที่ 2 วิเคราะห์การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ สมุทรสาคร	69
ตอนที่ 3 การทดสอบสมมุติฐานการวิจัย	73
การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร	73
4.4 การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์	88
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	92-113
5.1 สรุปผลการวิจัย	92
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	95
5.3 ข้อเสนอแนะ	103
5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	103
5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย	104
บรรณานุกรม	114
ภาคผนวก	119
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย	120
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลรวบรวมเพื่อการวิจัย	124
ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	129
ภาคผนวก ง เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน	135
ประวัติผู้วิจัย	137

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 4.1 แสดงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ปัจจัยส่วนบุคคลของการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามเพศ	67
ตารางที่ 4.2 แสดงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ปัจจัยส่วนบุคคลของการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามอายุ	67
ตารางที่ 4.3 แสดงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ปัจจัยส่วนบุคคลของการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา	68
ตารางที่ 4.4 แสดงการสรุปค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปรผลการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน	69
ตารางที่ 4.5 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ	70
ตารางที่ 4.6 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม	71
ตารางที่ 4.7 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย	72
ตารางที่ 4.8 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามเพศ	73

ตารางที่ 4.19 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสุ่ยเววชนเชิงพุทธรบูรณาการ ในรูปแบบค้ำยธรรมะจังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ จำแนกตามอายุ	78
ตารางที่ 4.20 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสุ่ยเววชนเชิงพุทธรบูรณาการ ในรูปแบบค้ำยธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม จำแนกตามอายุ	79
ตารางที่ 4.21 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสุ่ยเววชนเชิงพุทธรบูรณาการ ในรูปแบบค้ำยธรรมะจังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม จำแนกตามอายุ	79
ตารางที่ 4.22 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสุ่ยเววชนเชิงพุทธรบูรณาการ ในรูปแบบค้ำยธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำแนกตามอายุ	80
ตารางที่ 4.23 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสุ่ยเววชนเชิงพุทธรบูรณาการ ในรูปแบบค้ำยธรรมะจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำแนกตามอายุ	80
ตารางที่ 4.24 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสุ่ยเววชนเชิงพุทธรบูรณาการ ในรูปแบบค้ำยธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามการศึกษาทางโลก	81
ตารางที่ 4.25 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสุ่ยเววชนเชิงพุทธรบูรณาการ ในรูปแบบค้ำยธรรมะจังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา	81
ตารางที่ 4.26 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสุ่ยเววชนเชิงพุทธรบูรณาการ ในรูปแบบค้ำยธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา	82
ตารางที่ 4.27 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสุ่ยเววชนเชิงพุทธรบูรณาการ ในรูปแบบค้ำยธรรมะจังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา	82

ตารางที่ 4.28 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่าย ธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม จำแนกตามระดับชั้นที่กำลัง ศึกษา	83
ตารางที่ 4.29 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา	83
ตารางที่ 4.30 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่าย ธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำแนก ตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา	84
ตารางที่ 4.31 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำแนกตาม ระดับชั้นที่กำลังศึกษา	84
ตารางที่ 4.32 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการสร้างคู่มือเพื่อ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบ ค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ	85
ตารางที่ 4.33 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการสร้างคู่มือเพื่อ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบ ค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม	86
ตารางที่ 4.34 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการสร้างคู่มือเพื่อ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบ ค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย	87

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

ตารางที่ 1   แผนภูมิแท่งที่ 1 แสดงค่าร้อยละการศึกษานักเรียน

68

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคที่ประเทศกำลังพัฒนาไปสู่ความเจริญทางวัตถุนิยม เป็นยุคของการสื่อสารที่ทันสมัยขึ้น อย่งไรพรหมแดน ทำให้ผู้คนสามารถรู้เห็นพฤติกรรมกระทำต่าง ๆ ของคนในสังคมแห่งความเจริญทางเทคโนโลยีได้อย่างรวดเร็ว และสามารถนำไปลอกเลียนแบบกันได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตของคนในสังคมเมืองใหญ่ ในขณะที่ประเทศมีความเจริญเติบโตทางวัตถุ แต่จิตใจของผู้คนกลับสวนทางกันกับความเจริญของประเทศ จะเห็นได้จากพฤติกรรมการแสดงออกของผู้คนในวัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุ คนวัยทำงาน ผู้ใหญ่ วัยหนุ่มสาว เด็กเล็ก รวมถึงเด็กเยาวชนไทยในปัจจุบัน มีพฤติกรรมกรกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน โดยเอาการแสดงออกทางความคิดเห็นของเพื่อน หรือการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ มาบูลลี่ ล้อเลียนกัน จนเป็นเหตุให้เพื่อนไม่กล้าแสดงออกในทางที่ถูก จึงเก็บตัวเงียบ เพราะกลัวจะถูกเพื่อนนำไปพูดล้อเลียนกันให้เกิดความอับอาย การใช้ความรุนแรง การแต่งกายแบบนุ่งน้อยห่มน้อย การเสพของมีนเมา การขับรถซิ่ง การทะเลาะวิวาทกัน ไม่สนใจการเรียนการศึกษา ขาดความรับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง พฤติกรรมเอาแต่ใจตนเอง เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเยาวชนขาดความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนา เช่น หลักศีล 5 หลักพรหมวิหาร 4 เป็นต้น จึงเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และสังคม นำไปสู่ระดับประเทศได้ในอนาคต นายอริวัฒน์ เนียมมีศรี สมาคมนักกฎหมายเพื่อเด็กและเยาวชน กล่าวว่า สมาคมฯ ได้ทำการสำรวจประชากรเพื่อทำวิจัยเรื่อง “บูลลี่ กลั่นแกล้ง ความรุนแรง ในสถานศึกษา” ในกลุ่มเด็ก อายุ 10-15 ปี จาก 15 โรงเรียน พบว่า ร้อยละ 91.79 เคยถูกบูลลี่ ส่วนวิธีที่ใช้แกล้ง คือ การตบตีร้อยละ 62.07 รองลงมา ล้อชื่อบิดามารดา ร้อยละ 43.57 พูดจาหยาบค้าย ร้อยละ 41.78 และอื่นๆ เช่น นินทา ด่าทอ ชกต่อย ล้อปมด้อย พูดเชิงให้ร้าย เสียดสี กลั่นแกล้งกันทางสื่อโซเชียล นอกจากนี้ 1 ใน 3 หรือ ร้อยละ 35.33 ระบุว่า เคยถูกแกล้งทอมละ 2 ครั้ง ที่น่าห่วงคือ 1 ใน 4 หรือ ร้อยละ 24.86 ถูกแกล้งบ่อยสุดอาทิตย์ละ 3-4 ครั้ง ส่วนมากคนที่ชอบแกล้งคือ เพื่อนที่เรียนในโรงเรียนเดียวกัน “เด็ก ๆ ร้อยละ 68.93 มองว่า การบูลลี่เป็นปัญหาที่ใหญ่มาก มีผลกระทบต่อจิตใจมาก คือ ร้อยละ 42.86 คิดอยากจะสู้กลับ ร้อยละ 26.33 มีความวิตกกังวล ร้อยละ 18.2 จิตใจไม่อยู่กับการเรียน ร้อยละ 15.73 ไม่อยากมาเรียน ร้อยละ 15.6 เก็บตัว และร้อยละ 13.4 ซึมเศร้า นอกจากนี้ เด็ก ๆ ยังต้องการให้ทางโรงเรียนมีบทลงโทษที่ชัดเจน มีครูให้คำปรึกษา จัดกิจกรรมสร้างความเข้าใจ” (นายอริวัฒน์ เนียมมีศรี 2563)

ปัจจุบันพฤติกรรมการกลั่นแกล้งกันของเยาวชนไทยยิ่งรุนแรงมากขึ้น การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบของค่ายธรรมะหรือค่ายคุณธรรม จริยธรรมสามารถเข้าถึงเยาวชนได้เป็นจำนวนมาก พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นพระวิทยากร ทำหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมด้วยการบรรยาย หลักธรรมพร้อมใช้สื่อวีดิโอควบคู่ด้วย เพื่อให้เยาวชนที่เข้ารับการอบรมได้มีการเรียนรู้เท่าทันสื่อ รู้จักนำข้อธรรมที่ได้รับฟังไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างดี ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น ซึ่งปัจจุบันนักเรียนบางคนมีพฤติกรรมการแสดงออกในทางที่ไม่ดีไม่เหมาะสม เช่น การบลูดีเพื่อน การทะเลาะวิวาทกัน การยกพวกชกต่อยตบตีกัน การเสพสิ่งมีเงินมา การไม่สนใจเรียน การแต่งกายไม่เรียบร้อย เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้เป็นเรื่องที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน หากปล่อยไว้นานอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อสถานศึกษา ชุมชน และสังคมได้ จึงควรมีการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของเยาวชนให้กลับตนเป็นคนดี ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายภาครัฐที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน **สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสายนาว่าง “งานนโยบายและแผน แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ.2561 – 2565 : 33)** ค่ายธรรมะเป็นอีกช่องทางหนึ่งของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ การเผยแพร่พระพุทธศาสนามีการปรับเปลี่ยนวิธีการไปตามยุคสมัย ในปัจจุบันวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์นั้นไม่ได้มีเพียงแค่การเทศน์อยู่แต่ในวัดหรือสถานที่ปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่จะเห็นการจัดค่ายธรรมะที่ปรับเปลี่ยนจากวัดเป็นโรงเรียนบ้าง สวนปฏิบัติธรรมบ้าง มหาวิทยาลัยบ้าง เป็นต้น ซึ่งสามารถจัดกิจกรรมค่ายธรรมะได้เช่นกัน การจัดค่ายธรรมะในปัจจุบันนิยมจัดกิจกรรมในโรงเรียนเป็นค่ายธรรมะแบบไม่ค้างคืน คือ เข้าตอนเช้า ตอนเย็นกลับบ้าน ระยะเวลาในการเข้าค่ายธรรมะ 1 วัน

การสร้างคู่มือการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบค่ายธรรมะ เพื่อให้พระสงฆ์ผู้รับหน้าที่เป็นพระวิทยากรได้นำมาเป็นแบบอย่างในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในค่าย นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาสู่เยาวชนได้ตรงประเด็น มากกว่าการที่จะให้เยาวชนเข้าวัดฟังธรรมกันเหมือนในยุคสมัยก่อน ผลที่เกิดจากการจัดค่ายธรรมะ คือ ทำให้เยาวชนที่ได้ผ่านการเข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนของทางพระพุทธศาสนาได้ดีขึ้น สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของตนได้ รู้จักคำว่า บุญ คืออะไร บาป คืออะไร รู้จักวิธีการแก้ไขปัญหาโดยการใช้สติ สมาธิ และปัญญาได้อย่างดี ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระศิลาศักดิ์ สุเมธ, จุรี สายจันเจียม, อติศักดิ์ ทูมอนันต์, วิมลพร สุวรรณแสนทวี, วงศ์ชนก จำเริญสาร, และพรพิมล โพธิ์ชัยหล้า, (2562 : 769 - 770)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างนวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21 **ผลการวิจัยพบว่า** 1. การพัฒนารูปแบบการอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 โดยมีวิธีการเริ่มจากการนำข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมพระ 5 และช่วงอายุของเยาวชน มาใช้ประกอบในการสร้าง

นวัตกรรมอบรมค่ายธรรมะ จากนั้นคณะผู้วิจัย คัดเลือกกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรม กำหนดเนื้อหาที่ต้องการใช้ในการอบรม เลือกรูปแบบวิธีการอบรมให้เข้ากับกิจกรรมและสภาพปัญหาในปัจจุบันรวมถึงวางแผนการเตรียมการอบรม ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย กิจกรรมเพื่อนสนิทมิตรแท้ กิจกรรมปากกาสามัคคี และกิจกรรมน้ำใสใจบริสุทธิ์ โดยในแต่ละกิจกรรมจะมุ่งให้ผู้เข้าอบรมมีทักษะด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้นและสามารถนำไปใช้ในชีวิตได้ 2. ผลการหาประสิทธิภาพของกิจกรรมการอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 ผู้เชี่ยวชาญมองว่า กิจกรรมการอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ที่ระดับมากที่สุด และผู้เข้าอบรมมีความพอใจต่อกิจกรรมการอบรมค่ายธรรมะเยาวชนไทยศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3. ผลการทดลองใช้กิจกรรมการอบรมค่ายธรรมะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 1) กิจกรรมบัดดี้ที่ฉันสนิท ผู้เข้าอบรมมีสมาธิในช่วงการฟังบรรยายได้ไม่นาน กระบวนการเพื่อนช่วยเพื่อนสามารถช่วยทำให้การฝึกอบรมดำเนินไปได้อย่างราบรื่นผู้เข้าอบรมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน 2) กิจกรรมปากกาสามัคคี ผู้เข้าอบรมให้ความสนใจกับการฟังบรรยาย ขั้นตอนการทำกิจกรรมผู้เข้าอบรมสามารถวางแผนด้วยสติ และมีสมาธิในการปฏิบัติกิจกรรม อีกทั้งยังสามารถแสดงถึงความสามัคคีและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และ 3) กิจกรรมน้ำใสใจบริสุทธิ์ ผู้เข้าอบรมสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างรวดเร็วกระบวนการเพื่อนช่วยเพื่อนสามารถช่วยทำให้ขั้นตอนการปฏิบัติงานดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ผู้เข้าอบรมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน รวมถึงก่อให้เกิดวิธีการปฏิบัติงานในรูปแบบใหม่ที่ผู้เข้าอบรมประยุกต์ใช้ ผู้เข้าอบรมให้ความสนใจกับกิจกรรมน้ำใสใจบริสุทธิ์ดีมาก

คณะผู้วิจัยมีความสนใจอยากสร้างคู่มือการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนในรูปแบบของการเข้าค่ายธรรมะ คณะผู้วิจัยมีการบูรณาการระหว่างศาสตร์ คือ พุทธศาสตร์กับสังคมศาสตร์เข้าด้วยกัน มีการบูรณาการร่วมมือระหว่างหน่วยงานของวัด โรงเรียน องค์กรท้องถิ่นมีเทศบาลนครอ้อมน้อย เป็นต้น จะก่อให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการ สามารถนำไปเป็นแหล่งความรู้ศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนาก่อให้เกิดประโยชน์เชิงชุมชนและสังคม คือ เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้มากขึ้น สามารถนำความรู้ที่ได้จากการเข้าอบรมค่ายธรรมะไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประการเผยแพร่วันได้ นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพโดยสุจริต และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาใช้กำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาเยาวชน ที่จะช่วยขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติ และสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลในด้านการพัฒนาศักยภาพมนุษย์คู่กับด้านเศรษฐกิจ ให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนในประเทศไทยต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยอยู่ 3 ประการดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมให้เยาวชนได้เข้าใจยิ่งขึ้นจากการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ
- 2) เพื่อพัฒนาการใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลจากการสร้างคู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ
- 3) เพื่อวัดผลประเมินผลการถ่ายทอดคู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ

1.3 ปัญหาวิจัย

- 1.3.1 การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ เยาวชนมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างไร
- 1.3.2 การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ เยาวชนมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตอย่างไร
- 1.3.3 การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ เยาวชนนำความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจากสื่อเทคโนโลยีมาใช้ในการชีวิตอย่างไร
- 1.3.4 การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ เยาวชนมีผลกระทบจากการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตอย่างไร

1.4 สมมติฐานในการวิจัย

- 1.4.1 นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะจำนวน 3 โรงเรียน ที่มีเพศ อายุ และระดับชั้นที่กำลังศึกษาต่างกัน มีการปฏิบัติตามหลักธรรม ที่แตกต่างกัน
- 1.4.2 นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะจำนวน 3 โรงเรียน ที่มีการปฏิบัติตามหลักธรรม ได้รับผลกระทบที่แตกต่างกัน
- 1.4.3 นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะจำนวน 3 โรงเรียน ที่มีการปฏิบัติตามหลักธรรม ได้รับชมจากสื่อเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน

1.5 นิยามศัพท์

การสร้างคู่มือ หมายถึง เป็นการชี้แจงให้ผู้อ่านทราบถึงเอกสารอื่นใดที่ต้องใช้ ประกอบคู่กัน หรืออ้างอิงถึงกัน เพื่อให้การปฏิบัติงาน นั้นๆ สมบูรณ์ ได้แก่ การทำคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นต้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้ผู้อื่นรู้และเข้าใจหลักคำสอนของศาสนาให้ถูกต้องให้รู้จักประวัติความเป็นมาของศาสนา ให้เห็นการประกอบพิธีกรรมต่างๆของศาสนา เมื่อรู้และเห็นแล้ว ใครมีศรัทธาจะนับถือหรือไม่ก็เป็นสิทธิของแต่ละคน เพราะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักพระธรรมวินัยให้แก่พุทธศาสนิกชนอย่างถูกต้อง ถ่องแท้ สามารถเลือกนำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตนได้อย่างเป็นสุข เช่น

ศีล 5 คือ ข้อปฏิบัติทางกายและวาจาเพื่อควบคุมตนเองให้อยู่ในความปกติ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งมาจากคำสันสกฤตว่า "ศีล" และภาษาบาลีว่า "สีล" แปลว่า "ปกติ" ศีลทำหน้าที่เป็นกติกาพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดความสงบสุข ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและสังคม

ไตรสิกขา คือ สิ่งที่เรียกว่า ความงามในเบื้องต้น ได้แก่ ศีล งามในท่ามกลางได้แก่ สมาธิ งามในที่สุด ได้แก่ ปัญญา ปรากรฎในพระดำรัสที่ส่งสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรก ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ฟังได้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อดิจิทัล หมายถึง การนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เช่น โซเชียลมีเดีย (Facebook, YouTube, Line) เว็บไซต์ แอปพลิเคชันมือถือ เพื่อให้ผู้คนสามารถเข้าถึงธรรมะ ฟังธรรม สวดมนต์ หรือเรียนรู้การปฏิบัติธรรมได้ทุกที่ทุกเวลา โดยใช้รูปแบบสื่อที่หลากหลาย เช่น ภาพนิ่ง วิดีโอ สด การปาฐกถา บรรยาย หรือบทความธรรมะ เพื่อเข้าถึงผู้คนในวงกว้างและช่วยให้ธรรมะมีความหมายและเป็นประโยชน์ในยุคดิจิทัล.

ดิจิทัลดิสรัปชัน (Digital Disruption) หมายถึง ผลกระทบจากการขยายตัวของเทคโนโลยี ที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการปรับใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลาและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและธุรกิจเกือบทุกระบบ รวมถึงพระพุทธศาสนาได้รับผลกระทบจากดิจิทัลดิสรัปชัน ทั้งทางบวก และทางลบ

สื่อดิจิทัล หมายถึง สื่อที่มีการนำเอาข้อความ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เสียง มาจัดรูปแบบโดยอาศัยเทคโนโลยีความเจริญก้าวหน้าทางด้านคอมพิวเตอร์ สื่อสารทางออนไลน์ หรือตัวกลางที่ถูกสร้างขึ้น โดยอาศัยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่นำเอาข้อความ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เสียง และวิดีโอ มาจัดการตามกระบวนการ และวิธีการผลิตโดยนำมาเชื่อมโยงกันเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้งาน

เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ และไม่ใช่ว่าเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้วด้วยการสมรส

เชิงพุทธบูรณาการ หมายถึง การบูรณาการหลักธรรมที่สำคัญ ๆ ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท มาประยุกต์ใช้ตามวิถีพุทธเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่

ค่ายธรรมะ หมายถึง การจัดอบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนและเยาวชนในรูปแบบของค่ายธรรมะ อาจจะมีทั้งค้างคืนและไปกลับ

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

(1X ได้คู่มือการจัดอบรมค่ายคุณธรรม จริยธรรม เสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้เยาวชน โดยการฝึกบำเพ็ญทางจิตภาวนา

(2) ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เยาวชนมีเจตคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา

3. เยาวชนได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ด้วยการฝึกการใช้ชีวิตในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างถูกต้อง

4. ได้พัฒนาจิตสำนึกที่ดีงาม สำหรับการพัฒนาตนและสังคม

5. ฝึกทักษะความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ

6. ได้เผยแพร่คู่มือการจัดอบรมค่ายคุณธรรม จริยธรรมสู่สังคม

7. นำผลการวิจัยไปเขียนบทความวิจัยลงตีพิมพ์ในที่ต่าง ๆ เช่น วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวรและสารสารสมาคมนักวิจัย เป็นต้นเพื่อเผยแพร่ต่อไป

8. ทำให้เยาวชนได้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง

9. นำผลที่ได้จากการสร้างคู่มือการเผยแผ่จัดกิจกรรมการอบรมสู่ช่องทางมีเดีย

10. ทราบถึงการสะท้อนภาพของพระพุทธศาสนาของสังคมไทยในยุคดิจิทัลที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ประเพณี แนวคิด และความเชื่อของคนไทย เพื่อเข้าใจถึงการมองความเป็นพระพุทธศาสนาของผู้คนในสังคมปัจจุบัน

11. เพื่อให้การสื่อสารรูปแบบที่เหมาะสมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในยุคดิจิทัล ทราบถึงภาพรวมของพระพุทธศาสนาที่เป็นอยู่ ในสังคมไทยในปัจจุบัน และสามารถนำมาปรับใช้ในการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เหมาะสมในแต่ละยุค เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

12. นำผลการวิจัยไปเผยแพร่ทางเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย และเว็บไซต์ของจังหวัดสมุทรสาคร ตลอดจนจังหวัดอื่น ที่เกี่ยวข้องทั่วประเทศ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” ผู้วิจัยขอเสนอแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดกรอบความคิด ดังนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างคู่มือการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

- 2.1.1 แนวคิดการสร้างคู่มือการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- 2.1.2 หลักการและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- 2.1.3 ความหมายของการเผยแพร่พุทธธรรม
- 2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- 2.1.5 พุทธวิธีในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- 2.1.6 พุทธวิธีการสำหรับพระสงฆ์
- 2.1.7 หลักเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน
- 2.1.8 บุคลิกภาพของพระนักเผยแผ่
- 2.1.9 การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน
- 2.1.10 การใช้สื่อใหม่เพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน
- 2.1.11 สื่อใหม่กับพระพุทธศาสนา
- 2.1.12 การใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปลูกฝังค่ายธรรมะ

- 2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปลูกฝังค่ายธรรมะ
- 2.2.2 ลักษณะกลุ่มเด็กและเยาวชน
- 2.2.3 สิ่งที่ได้กและเยาวชนได้รับจากการเข้าค่ายพุทธบุตร

2.3 การจัดกิจกรรมการอบรมค่ายธรรมะ

- 2.3.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 2.3.2 ความหมายของการจัดกิจกรรมค่ายธรรมะ
- 2.3.3 หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม

2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

2.1.1 แนวคิดการสร้างคู่มือการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

การเผยแพร่พระพุทธศาสนายุค 4.0 คือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมสมัยใหม่เป็นเครื่องมือหลักในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนและจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อเข้าถึงผู้คนในยุคดิจิทัลอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว โดยเน้นการบูรณาการระหว่างกิจกรรมออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายทันสมัย และน่าสนใจ พร้อมกับการรักษาแก่นแท้ของหลักธรรมคำสอนและคุณค่าดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาให้คงอยู่การสร้างคู่มือเผยแพร่พระพุทธศาสนา เป็นการออกแบบวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่ครอบคลุมตั้งแต่หลักการพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 และหลักธรรมสำคัญอื่นๆ เทคนิคการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า วิธีการปฏิบัติเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริง ไปจนถึงการยกตัวอย่างการเผยแพร่ในอดีต เช่น พระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งนักวิชาการได้ให้แนวคิด ความหมาย ของการสร้างคู่มือไว้หลายอย่าง ดังนี้

1. ความหมายของการสร้างคู่มือ

ราชบัณฑิตสถาน (2556 น. 191) ได้ให้ความหมายของคู่มือว่า คู่มือ หมายถึง สมุดหรือหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อใช้ประกอบเป็นตำราหรืออำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

สุนิตย์ เย็นสบาย (2543 น. 97) ได้ให้ความหมายของคู่มือว่าเป็นหนังสืออ้างอิงประเภทหนึ่ง ที่จัดทำขึ้น เพื่อรวบรวมเรื่องราว และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคคล เหตุการณ์แนวโน้มเฉพาะด้าน ซึ่งอาจเป็นเรื่องที่น่าสนใจด้านใดด้านหนึ่ง หรือเรื่องในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะอย่างกว้างๆ สามารถใช้คู่มือศึกษาเรื่องที่น่าสนใจได้เป็นอย่างดี หรืออาจใช้เป็นคู่มือในการปฏิบัติงาน และใช้เป็นแหล่งอ้างอิงข้อเท็จจริงที่จะตอบคำถามในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

หลุยซอร์ (Louis Shores) (1954 น. 137) ได้ให้ความหมายของคู่มือว่าเป็นหนังสือรวบรวมความรู้เบ็ดเตล็ดและสถิติในวิชาใดวิชาหนึ่งหรือหลายวิชา เป็นข้อความรู้ขนาดสั้นที่ตอบคำถามเพื่อความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) ได้ทันที เพราะจัดเสนอข้อความรู้ให้ใช้งานง่าย

นพมาศ อ่ำอำไพ (2553 น. 10) การดำเนินงานทุกอย่างถ้าไม่มีหลักการแนวทางชี้แนะก็เหมือนคนตาบอด เดินทางโดยไม่มีจุดหมายปลายทาง หรือถ้ามีจุดหมายก็เดินทางก็เดินไม่ตรงเส้นทาง ทำให้เสียเวลาไปโดยใช่เหตุการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีคู่มือเพื่อเป็นสิ่งที่กำหนดจุดหมายมีวิธีการแนวทางในการปฏิบัติทำให้อยู่ในกรอบตามทิศทางที่ต้องการ

สมพล ศักดิ์ทวีกุลกิจ (2546 น. 49) ได้สรุปความหมายของคู่มือว่าเป็นหนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อใช้แนวทางให้ผู้ใช้อคู่มือได้ทำความเข้าใจและง่ายต่อการปฏิบัติตามได้

เอกวุฒิ ไกรมาก (2541 น. 51) ได้ให้ความหมายของคู่มือว่าเป็นหนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจและง่ายต่อการปฏิบัติตามได้ ในการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อส่งเสริมและประกอบกรเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนด

สามารถ ประจวบวิวัฒน์ (2545 น. 76) ได้ให้ความหมายของคู่มือว่า คู่มือ หมายถึง หนังสือ ตำรา เอกสารแนะนำ หรือเป็นสื่อที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานที่มีเนื้อหาสาระสั้นๆ ซึ่งผู้อ่านหรือผู้ใช้สามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที จนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

ปรีชา ช่างขวัญยืน ; และคณะ (2539 น. 127) ได้อธิบายความหมายของคู่มือว่าเป็นหนังสือที่ใช้ควบคู่กับการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ทำให้แนวทางปฏิบัติกับผู้ใช้สามารถกระทำกับสิ่งนั้นให้บรรลุเป้าหมายในทำนองเดียวกัน

อนุชิต เสงี่ยมณี (2545 น. 22) ได้อธิบายเกี่ยวกับความหมายของคู่มือว่าเป็นหนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ใช้คู่มือได้ศึกษาทำความเข้าใจ และง่ายต่อการปฏิบัติตามได้ในการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกันมากที่สุด

2. แนวทางการจัดทำคู่มือ

ปรีชา ช่างขวัญยืน ; และคณะ (2539 น. 132-134) ได้กล่าวว่าการเขียนคู่มือนั้นจะต้องเป็นแนวทางปฏิบัติเป็นสำคัญ ส่วนวิธีการจัดกิจกรรมนั้นจะต้องเขียนให้ละเอียดที่สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนได้ และควรแสดงแผนภาพ แผนภูมิ แผนผัง เพื่อให้ช่วยปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆได้ง่าย การเขียนคู่มือผู้อ่านควรได้รับความรู้ทางภาษาเขียนแต่ไม่มีโอกาสซักถามผู้เขียนในประเด็นที่สงสัยได้ คู่มือจึงต้องมีความชัดเจน และรายละเอียด และมีรายละเอียดครอบคลุมประเด็นที่น่าสงสัยไว้ทั้งหมด เพื่อให้ผู้อ่านจะเกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน การเขียนคู่มือครอบคลุมประเด็น ดังนี้

1. ควรระบุให้ชัดเจนว่า คู่มือนั้นเป็นคู่มือสำหรับใคร ใครเป็นผู้ใช้
2. กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน ต้องการให้ผู้ใช้ได้อะไรบ้าง
3. คู่มือควรมีส่วนช่วยให้ผู้ใช้ได้อย่างไร มีประโยชน์อะไรบ้าง
4. ควรมีส่วนที่ให้หลักการหรือความรู้ที่จำเป็นแก่ผู้ใช้ในการใช้เครื่องมือ เพื่อให้การใช้คู่มือมี

ประสิทธิภาพสูงสุด

5. มีส่วนที่แนะนำให้ผู้เกี่ยวข้องกับการเตรียมตัว เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งที่จำเป็นตามคู่มือแนะนำ

6. ควรมีส่วนให้คำแนะนำผู้ใช้เกี่ยวกับขั้นตอนหรือกระบวนการในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

7. เนื้อหาสาระควรมีความถูกต้องสามารถให้ผู้ใช้คู่มือในการทำสิ่งนั้นได้สำเร็จ ได้แก่

7.1 มีข้อมูลรายละเอียดที่เพียงพอจะช่วยให้ผู้ใช้สามารถในการทำสิ่งนั้นได้สำเร็จ

7.2 ต้องเรียงลำดับขั้นตอนอย่างเหมาะสมจึงจะช่วยให้ผู้ใช้ทำสิ่งนั้นได้อย่างถูกต้อง

และรวดเร็ว ประหยัด

7.3 สามารถใช้ภาษาสื่อให้ผู้ใช้งานเข้าใจตรงกับผู้เขียน ไม่คลุมเครือหรือทำให้เกิดการเข้าใจผิด ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย หากสิ่งใดยุ่งยากซับซ้อนควรใช้เทคนิคอื่นๆ เช่น ภาพตารางการยกตัวอย่าง การใช้สีจำแนก เป็นต้น

7.4 ควรแนะนำเคล็ดลับหรือเทคนิควิธีต่างๆ ที่จะช่วยให้ผู้ใช้กระทำสิ่งนั้นๆ ได้ซึ่งข้อมูลนี้จะมาจากประสบการณ์ของผู้เขียน

7.5 ควรมีคำถามหรือกิจกรรมให้ผู้ใช้งานทำ เพื่อตรวจสอบความเข้าใจจากการอ่านหรือปฏิบัติตามขั้นตอนที่เสนอแนะ

8. ควรใช้เทคนิคต่างๆ ในการช่วยให้ผู้ใช้คู่มือได้สะดวก เช่น การจัดรูปเล่ม ขนาดการเลือกตัวอักษร ขนาดอักษร การใช้ตัวดำ การใช้สี การใช้ภาพ การใช้การตีกรอบเน้นข้อความบางตอน เป็นต้น

9. ควรใช้แหล่งอ้างอิงที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ซึ่งอาจเป็นบรรณานุกรม รายชื่อชมรม รายชื่อสถาบัน รายชื่อบุคคลสำคัญ เป็นต้น

3. แนวทางการจัดทำคู่มือมีบทบาทดังต่อไปนี้

1) คู่มือเป็นเสมือนผู้คอยเตือนและแนะนำให้ได้มีการเตรียมตัวก่อนอบรม ได้แก่ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้แต่ไม่ได้จัดหาไว้ในการจัดอบรม

2) ช่วยให้ทราบบทบาทของตนเองล่วงหน้าในขณะที่ทำการสอน การอบรมให้ทราบปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

3) ให้ผู้จัดอบรมได้ทราบกิจกรรมที่ผู้จัดอบรมและผู้รับอบรมจะต้องดำเนินการทั้งที่ผู้จัดอบรมและผู้รับอบรมแยกกันและร่วมกัน

4) ช่วยให้ทราบแผนการอบรมทุกขั้นตอนตั้งแต่วินาทีแรกจนวินาทีสุดท้าย

5) ช่วยให้จัดสถานที่ได้เหมาะสมกับเนื้อหาในการอบรม

6) สามารถประเมินผลพฤติกรรมก่อนและหลังการอบรมโดยใช้แบบทดสอบก่อนอบรมและแบบทดสอบหลังอบรมที่เตรียมไว้

การทำคู่มือการใช้ชุดสอน อาจทำได้ 2 แบบ คือ

แบบที่ 1 เป็นแผ่น หากเป็นเนื้อหาไม่มากเกินไป แบบที่ 2 เป็นเล่ม หากประสงค์จะให้ผู้ใช้ได้ทราบบทบาทเด่นชัด ไม่ว่าจะแบบใด คู่มือน่าจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. คำนำ (สำหรับคู่มือที่เป็นเล่ม) เป็นการแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นของผู้ผลิตเพื่อให้ผู้ใช้ได้เห็นคุณค่าของการใช้คู่มือและเป็นการชี้แจงให้ผู้ใช้งานทราบจุดอ่อนและจุดเด่นต่างๆ

2. ส่วนประกอบของคู่มือ ควรได้มีการบอกให้ผู้ใช้งานได้ทราบส่วนต่างๆ ของคู่มือเพื่อกระตุ้นให้มีการตรวจตราวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ก่อนนำไปสอน

3. คำชี้แจงเป็นการกำหนดสิ่งที่ควรปฏิบัติเพื่อจะได้ดำเนินการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. สิ่งที่ต้องเตรียม กำหนดสิ่งที่ต้องจัดเตรียมและจัดหาไว้ล่วงหน้าก่อนอบรม อาทิ การไปเยี่ยมอุปกรณ์จากหน่วยงานโสตทัศนศึกษา การเตรียมวัสดุสิ้นเปลืองและสื่อการสารอื่นใดที่มีได้เก็บไว้ในชุดการสอน

5. บทบาทของผู้ให้การอบรมและผู้รับอบรม เป็นบทบาทที่ควรปฏิบัติในเวลาอบรม บทบาทของผู้อบรมเป็นสิ่งที่ผู้ให้อบรมจะต้องชี้แจงให้ผู้รับอบรมทราบก่อนใช้คู่มือ

6. การจัดห้อง มีการอธิบายการจัดห้องอบรมพร้อมทำแผนผังแสดงศูนย์กิจกรรมต่างๆ

7. แผนการสอน ให้ออกแบบการสอนที่เขียนไว้แล้วมารวมไว้

8. เนื้อหาสาระของคู่มือ โดยเรียงตามลำดับจากบัตรคำสั่ง บัตรเนื้อหา บัตรกิจกรรม และบัตรคำถามของแต่ละศูนย์ตามลำดับ

9. แบบฝึกปฏิบัติหรือกระดาษคำตอบ สำหรับผู้อบรม (หากไม่มีแบบฝึกปฏิบัติแยกเป็นกลุ่มต่างหาก) พร้อมเฉลย

10. แบบทดสอบก่อนและหลังอบรม

เนื่องจากแบบทดสอบก่อนเรียนและแบบทดสอบหลังเรียนประจำแต่ละหน่วยเป็นแบบทดสอบชุดเดียวกันหรือขนานกัน เราจึงสามารถนำมาใส่ไว้ในคู่มือ เพื่อให้ผู้สอนสามารถพิมพ์โรเนียวและนำมาใช้กับนักเรียนได้ด้วย เมื่อมีแบบทดสอบก็ต้องมีเฉลยไว้ด้วย เพื่อให้ครูสามารถประเมินผลผู้เรียนได้โดยไม่ต้องมีปัญหาในการหาคำตอบสำหรับแบบสอบอีก

4. ข้อควรคำนึงในการทำคู่มือ

จุดมุ่งหมายของคู่มือ ก็เพื่อชี้แนะแนวทางให้ผู้ใช้อคู่มือทราบแนวทางการใช้ชุดสอนได้มีประสิทธิภาพที่สุด ดังนั้นเวลาเขียนคู่มือจึงคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ใช้ภาษาชัดเจนเข้าใจง่าย

2. ใคร่ครวญถึงปัญหาและสภาพการณ์ต่างๆอย่างทะลุปรุโปร่ง เพื่อช่วยให้ครูใช้ชุดการสอนได้อย่างดีที่สุด

3. ควรออกแบบคู่มือ ให้สวยงามน่าหยิบอ่าน

4. ควรมีภาพหรือการ์ตูนประกอบเพื่อให้น่าสนใจ

5. หากเป็นเล่มควรทำปกให้สวยงามและทนทานต่อการใช้ และเขียนหน้าปกให้เด่นชัดคู่มือวิชาเดียวกันสำหรับหน่วยต่างๆ ควรใช้สีเดียวกัน เพื่อง่ายต่อการชี้บ่งภายหลัง

6. แม้จะได้กำหนดหัวข้อไว้ตามองค์ประกอบข้างต้น ผู้ทำคู่มือ อาจตัดหรือต่อเติมหัวข้อได้ตามความเหมาะสม

จากคำกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การสร้างคู่มือ คือ เป็นหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกันมากที่สุดแก่ผู้ใช้โดยมุ่งหวังให้ผู้อ่านหรือผู้ใช้เข้าใจ และสามารถดำเนินการในเรื่องนั้นด้วยตนเองอย่างถูกต้อง เป็นสื่อที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานที่

มีเนื้อหาสาระสั้นๆ ซึ่งผู้อ่านหรือผู้ใช้สามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที จนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย บรรลุตามเป้าหมายได้เป็นอย่างดี

2.1.2 หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ภายหลังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมและทรงเสวยพระวิมุตติสุข (สุขที่เกิดจากการหลุดพ้น) พระองค์ได้เริ่มประกาศหลักธรรมคำสอนที่ทรงค้นพบแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ถือได้ว่าเป็นปฐมเทศนาของการเผยแผ่ศาสนาสู่สาวก และขยายพื้นที่ในการเผยแผ่ธรรมแก่สาวกที่ได้ฟังธรรมจากพระองค์แล้วทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวของพระพุทธองค์ จึงทำให้ในพรรษาแรกมีพระสาวกเกิดขึ้นจำนวน 60 รูป พระองค์มีความปรารถนาที่จะส่งพระสาวกเหล่านั้นซึ่งล้วนเป็นพระอรหันต์ไปเผยแผ่ธรรมสู่ผู้คนทั้งในหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล เมือง แคว้น ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เข้าถึงหลักธรรมคำสอน พระองค์ทรงมอบโอวาทที่สำคัญที่เรียกว่า “โอวาทปาติโมกข์” คือ ประมวลคำสอนหลักที่แสดงถึงหลักการ วิธีการเผยแผ่ธรรมของพระพุทธองค์ ทรงแสดงเป็นพระคาถา (คำร้อยกรองในภาษามคธหรือภาษาบาลี) ดังนี้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม 10 ข้อ 90 : 64-65)

1) หลักการของพระพุทธศาสนา

สพฺพปาปสฺส อกรรมฺ กุสลสฺสุปสมฺปทา

สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

การไม่ทำความชั่ว การทำความดีให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว (หลักการทั้งสาม) นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

2) วิธีการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนา

อนุปวาโท อนุปฆาโต ปาติโมกฺเข จ สํวโร

มตฺตถญฺจตา จ ฆตฺตสฺมี ปนฺตถญฺจ สยนาสนํ

อธิจิตฺเต จ อาโยโค เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

การไม่กล่าวร้ายใคร การไม่ประทุษร้ายใคร มีความสำรวมในพระปาติโมกข์ การรู้จักประมาณในอาหาร การนอน การนั่งในที่สงัด การกระทำความเพียรในอธิจิต (สมาธิขั้นสูง) (วิธีการทั้งหมด) นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

2.1.3 ความหมายของการเผยแผ่พุทธธรรม

การเผยแผ่ธรรมนั้น ปราชญ์ผู้รู้ได้ให้ความหมายของการเผยแผ่ไว้ ดังนี้
การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาขยายกว้างขวางออกไปเผยแผ่กว้างขวางออกไปทำให้เป็นที่แพร่หลายเป็นที่รักต่อสาธารณชน

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้กล่าวว่าการเผยแผ่ หมายถึง การทำให้ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (2540 น. 148-155) ได้กล่าวไว้ในกองแผนงานกรรมการศาสนาที่เกี่ยวกับการเผยแผ่ดังนี้ 1) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาทคำสั่งสอนหรือข้อแนะนำ ที่เป็นประโยชน์ 2) แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ 3) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) (2547 น.41) ได้กล่าวว่าการเผยแผ่ หมายถึง การถ่ายทอดข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อยกระดับชีวิตของมนุษย์ทางด้านความคิดให้มีความศรัทธายำเกรงในพระพุทธศาสนา น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัติ นั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกเป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล

พิสิฐ เจริญสุข (2539 น. 3-4) ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพโดยสรุปมีอยู่ 2 วิธี คือ 1) การเผยแผ่ทางกายได้แก่การปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่างเวลาขึ้น เดิน นั่ง นอน เป็นไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยมีสติสำรวมระมัดระวังแสดงท่าทางของผู้สงบเยือกเย็น 2) เผยแผ่ทางวาจาได้แก่ พุทธธรรมะให้ผู้อื่นฟังด้วยวิธีที่เรียกว่าบรรยายปาฐกถาธรรม แสดงธรรมที่เรียกว่าธรรมกถึก แปลว่า ผู้กล่าวธรรม ผู้สอนธรรม แสดงให้ผู้อื่นฟังอย่างมีศิลปะ

สนิท ศรีสำแดง (2544 น. 86) ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระศาสนามีเป้าหมายหลักคือการสร้างสันติภาพให้เกิดแก่ชาวโลกพระสงฆ์ คือ “สื่อ” แห่งสันติภาพโลกเพราะตัวพระสงฆ์ (อริยสงฆ์) เป็นผู้สงบทั้งทางกายทางวาจาและทางใจเป็นแบบอย่างของผู้มีสันติปราศจากความเห็นแก่ตัวการทำงานของพระสงฆ์เป็นการทำงานเพื่อให้ มิใช่เพื่อเอาจึงไม่แฝงไว้ด้วยความขัดแย้ง

สรุปได้ว่าความหมายของ การเผยแผ่ หมายถึง การสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัติ นั้น ให้เป็นไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยมีสติสำรวมระมัดระวังกาย วาจา ได้แก่ พุทธธรรมะให้ผู้อื่นฟังด้วยวิธีที่เรียกว่าบรรยายปาฐกถาธรรม แสดงธรรมที่เรียกว่า ธรรมกถึก แปลว่า ผู้กล่าวธรรม ผู้สอนธรรม แสดงให้ผู้อื่นฟังอย่างมีศิลปะ

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2556 ให้ความหมายดังนี้คำว่า เผยแผ่ เป็นคำกริยา หมายถึง การกระทำที่แสดงออกทั้งทางกายและวาจา เพื่อให้อีกฝ่ายเข้าใจและทำตามได้จนถึงจุดมุ่งหมายที่พึงประสงค์ ส่วนคำว่า เผยแพร่ เป็นคำกริยา หมายถึง การประชาสัมพันธ์ออกไปให้ได้รับทราบกันทั่วถึงอย่างไม่มีขีดจำกัด

พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุด.(2548). คำวัด ของพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9,ราชบัณฑิต) ได้ให้ความหมายว่า

“เผยแผ่ในคำวัดมีความหมายว่า การทำให้แพร่หลายในลักษณะไปถึงจุดที่มุ่งหวังไว้ เช่น การเผยแผ่พระธรรม องค์การเผยแผ่ ส่วนเผยแพร่นั้นใช้ในความหมายว่า การประชาสัมพันธ์ ทำให้แพร่ขยายออกเป็นวงกว้าง หรือสิ่งที่มาปรากฏทางอายตนะ เป็นต้น เช่น ใช้คำว่า การเผยแผ่ธรรมนั้น มีวิธีการเผยแผ่หลายวิธีด้วยกัน เช่น เผยแพร่ทางวิทยุ ทีวี เป็นต้น”

โดยนัยนี้จึงสรุปได้ว่า คำว่า “เผยแผ่” และคำว่า “เผยแพร่” มีความหมายต่างกัน กล่าวคือ คำว่า เผยแผ่ หมายถึง การเปิดเผยสิ่งที่ปกปิดอยู่ให้ผู้อื่นได้รู้ได้เห็น และเป็นการเปิดเผยสิ่งที่ตีมีประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ในสังคม เช่น การประกาศหลักพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้ประชาชนทั่วไปที่ยังไม่เลื่อมใส ให้เลื่อมใส ยังไม่เกิดศรัทธาได้เกิดศรัทธา เป็นต้น ส่วนคำว่า ตีแผ่นั้น ใช้ในลักษณะของการประจาน คือ เปิดเผยความลับ ความไม่ดีของคนที่ต้องการจะทำลาย ให้คนได้รู้ได้เห็น ส่วนคำว่า แผ่นั้น นิยมนำมาใช้กับสิ่งที่เป็นนามรูป เช่น คำว่า แผ่เมตตา แผ่ความสุข ช่วยเหลือเพื่อนแผ่ เป็นต้น

คำว่า เผยแพร่ หมายถึง การทำให้ขยาย ทำให้กระจายออกไปได้กว้างขึ้น คือ ไม่ได้มีการปกปิดสิ่งนั้นไว้ แต่เป็นการเปิดเผยตามขอบเขตที่กำหนด เมื่อต้องการจะขยายออกไปในวงกว้าง ก็จะใช้คำว่า เผยแพร่ เช่น แพร่ภาพ แพร่ข่าว แพร่เชื้อ เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อจะประกาศเปิดเผยหลักพระธรรมวินัย หรือพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ในฐานะเป็นหลักปฏิบัติที่ดีงาม ทำให้คนเราได้รับประโยชน์สุขทั้งในชาตินี้ ชาติหน้า และประโยชน์สูงสุดคือ ความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งมีความเหมาะสมกับคำว่า “เผยแผ่พระพุทธศาสนา” มากกว่าการใช้คำว่า “เผยแพร่พระพุทธศาสนา”

การเผยแผ่คำสอนของศาสนา จึงหมายถึง การนำเอาหลักธรรมคำสอน อันดียิ่งเป็นธรรมที่บริสุทธิ์ที่เกิดจากพระปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ ไปให้ศาสนิกชนได้รับฟังได้เรียนรู้และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนเหล่านั้นเพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรมประกอบด้วยคุณธรรมมีเมตตา เป็นต้น เกิดความสงบสุขทั้งชาติปัจจุบัน

2.1.5 พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระครูสังฆรักษ์สาร บัญเอิก.(2558) : 3 6. ได้กล่าวถึงพุทธวิธีในการเผยแผ่ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นพันธกิจที่สำคัญยิ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เพราะการสร้างความสำเร็จในหลักพระธรรมวินัยให้แก่พุทธศาสนิกชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้ สามารถเลือกนำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตนได้อย่างเป็นสุข โดยมีศรัทธาความเชื่อมั่นพร้อมที่จะทำหน้าที่เป็น

พุทธศาสนิกชนที่ดี ด้วยการทะนุบำรุง อุปถัมภ์คุ้มครองสนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาการกิจการ พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงดำรงอยู่อย่างยั่งยืน จึงทำให้พระพุทธเจ้าทรงเลือกวิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเชิงรุก ด้วยการส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่หลักพุทธธรรมสู่ประชาชนถึงถิ่นที่อยู่ ดัง เหตุการณ์ครั้งแรกที่พระพุทธองค์ทรงส่งพระอรหันตสาวกจำนวน 60 รูป ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี อันเป็นปีที่หนึ่งแห่งการตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นหลักพระพุทธศาสนา บาย (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, 2555, : 3) ตามพุทธวจนะว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ พุทฺชน เพื่อความสุขแก่พุทฺชน เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงกล่าวธรรมให้ไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะอันบริสุทธิ์ บริบูรณ์โดยสิ้นเชิง” (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตจึงมีทั้งเชิงรุกและเชิง รับ ซึ่งนักเผยแผ่ต้องทำความเข้าใจให้ดีว่าการเผยแผ่เชิงรับหมายถึงการเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอน เป็นหลัก ส่วนมากจะอยู่ในวัด และรวมถึงสถานที่สะอาดเหมาะสมแก่การศึกษาปฏิบัติด้วย ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก หมายถึง การไปเผยแผ่สถานที่ไม่รวมทั้งการใช้สงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์อีกด้วย ดังนั้น ในบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย จึงสามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ เป็น 3 ด้านหลักๆ ดังนี้

1. งานด้านการเผยแผ่ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคม โดยรุกออกไปข้างนอกวัด ทั้งนี้ ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา สถานที่ ในฐานะพระธรรมทูต โดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย ภาษาที่ เข้าใจง่าย โดยมีข้อมูลจากฐานความรู้หรืองานวิจัยทางพระพุทธศาสนา

2. งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือการเปิดวัดหรือศาสนสถานให้เป็นศูนย์กลางแห่ง การศึกษาเรียนรู้ในรูปแบบการให้การศึกษาระดับขั้นทั้งในระบบและนอกระบบ โดยไม่หวังผลกำไร

3. งานด้านสาธารณสงเคราะห์ คือการทำวัดหรือศาสนสถานให้เป็นที่พักผ่อนเป็นที่พึ่ง ของสังคมชุมชน เช่น การจัดสร้างโรงพยาบาล สถานีอนามัย ที่พักอาศัย ที่พักผ่อน ที่สร้างอาชีพรายได้ โดยวัดเป็นเจ้าของดำเนินการบริหารจัดการเอง การเข้าไปสนับสนุน การเข้าไปแสวงหาการมีส่วนร่วม และการเข้าไปแบบให้เปล่า พระสงฆ์ไทยได้ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้านการเผยแผ่ ด้วยการอบรมเทศนาธรรม การสอนธรรมตามวันเวลาและโอกาสสำคัญ ส่วนการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้านการศึกษาสงเคราะห์ก็ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ โรงเรียนการกุศลของวัด โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้าน การสาธารณสงเคราะห์ ประกอบด้วย การเข้าไปบริหารจัดการ การเข้าไปสนับสนุน การแสวงหาการมีส่วนร่วม และการเข้าไปแบบให้เปล่า (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, 2555, : 4)

จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีลักษณะสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสังคม บุคคลต่างๆ ที่มีบทบาทสำคัญในอันที่จะทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับ เชิดชูอย่างแพร่หลาย ซึ่งในกรณีการมีความสัมพันธ์กับสังคมและบุคคลดังกล่าว ดังจะเห็นได้ชัดในยุคต้นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังเช่นแนวทางของพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสังคมและบุคคลในสมัยดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นเหล่ากษัตริย์ คหบดี บัณฑิตที่ต้องการแสวงหาความรู้ทั้งหลาย การใช้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีผ่านบุคคลที่คุ้นเคยและมีศรัทธาดังกล่าวทำให้ยุคเริ่มแรกของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เรียกว่า มุขปาฐะ คือการกล่าวสอนด้วยปาก และนำไปสู่วัฒนธรรมการบอกต่อแบบปากต่อปากซึ่งทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและแพร่หลายอย่างรวดเร็ว

2. ทรงไว้ซึ่งปริยัติ กล่าวคือ มีความแม่นยำในหลักธรรม มีโวหาร ไหวพริบและปฏิภาณ ดังเช่นในกรณีของพระนาคเสนเถระที่ต้องแสดงเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่นักปราชญ์ต่างชาติต่างศาสนา ดังเช่นพระเจ้ามิลินท์ซึ่งเป็นจอมปราชญ์ที่เชี่ยวชาญในสรรพวิชา (ยกเว้นหลักธรรม) มีตรรกะยอดเยี่ยมทำให้การแสดงธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบวิธีการ และด้านเนื้อหามากขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ต่างๆ

3. มีความหลากหลายในด้านรูปแบบ มีความหลากหลายด้านเนื้อหา และมีความหลากหลายด้านการนำเสนอ ความหลากหลายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคใหม่ โดยเฉพาะในสังคมไทยที่เริ่มมีการประยุกต์รูปแบบเนื้อหาต่างๆ เพื่อทันสมัยเหมาะสมกับยุคนั้นๆ ดังจะเห็นได้จากรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูพิศาลธรรมโกศล หรือ “แพรเยื่อไม้” ที่มีรูปแบบการเทศน์มหาชาติแบบประเพณีโบราณมาเป็นการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ซึ่งทำให้ได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันเริ่มมีการใช้การสื่อสารมวลชนเข้ามาช่วยการเผยแผ่มากยิ่งขึ้น เช่น การใช้สื่อวิทยุกระจายเสียง นิตยสาร วารสาร และหนังสือ เป็นต้น เช่นเดียวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพันเอกปิ่น มุทุกันต์ ที่เริ่มใช้สื่อสารมวลชน เช่น วิทยุกระจายเสียงเข้ามาช่วย ขณะเดียวกันก็มีการปรับปรุงรูปแบบใหม่ของการเผยแผ่พุทธธรรม เช่น รูปแบบการบรรยาย การปาฐกถา อภิปราย และการปราศรัย เป็นต้น ความหลากหลายทั้งด้านรูปแบบเนื้อหาและการนำเสนอดังกล่าวถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันและได้รับการยอมรับเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นในงานเผยแผ่ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ซึ่งเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต เพียบพร้อมด้วยความรู้ และปฏิบัติ ซึ่งมีลูกศิษย์ลูกหามากมายและมีผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างหลากหลายไม่ว่าจะเป็นการแสดงธรรมเทศนา การเขียนหนังสือ ตำรา รายการวิทยุและโทรทัศน์ต่างๆ เช่นเดียวกับพระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ใช้แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกช่องทางไม่ว่าจะเป็นการแสดงธรรมเทศนาในรายการต่างๆ ทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือ รวมถึงสื่ออื่น ๆ ขณะเดียวกันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันยังได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชนต่างๆ อีกด้วย

โดยเฉพาะสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, 2555, : 13-14)

2.1.6 พุทธวิธีการสำหรับพระสงฆ์

พุทธวิธีการเผยแพร่ธรรมในคราวที่พระพุทธองค์ทรงมีพระชนม์ชีพอยู่นั้น พระองค์ทรงใช้วิธีการเผยแพร่แบบเข้าถึงตัวบุคคล โดยไม่เลือกปฏิบัติเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ทรงกระทำในลักษณะเดียวกันหมด ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ขนบธรรมเนียม ประเพณีของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน พระพุทธองค์ทรงมีวิธีในการสอนคนหลายวิธี เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รอจังหวะหรือโอกาส เป็นต้น ก็ประสบผลสำเร็จเสมอนั้นเพราะความสำเร็จเช่นว่านี้ ไม่ใช่เป็นเหตุผลเฉพาะยุคสมัยเท่านั้น แต่ยังมีอภัยธรรมที่ทรงสร้างมาเพื่อทำหน้าที่ของพระศาสดาและพุทธวิธีการต่างๆ ดังนั้น พระสงฆ์ผู้เผยแพร่ในปัจจุบันต้องมีคุณสมบัติที่ดีตามหลักคำสอนของพระพุทธองค์ ดังนี้

1) คุณสมบัติของผู้สอนในเรื่องหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นหน้าที่สำหรับนักเผยแผ่กับผู้ฟังนั้น มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตร ผู้มีความเมตตากรุณาเอื้ออาทรกันในด้านของการอบรมสั่งสอนและให้คำแนะนำต่างๆ โดยมีคุณสมบัติส่วนตัว เรียกว่ากัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ คือ

1. ปิโย คือ ความน่ารัก หมายถึง มีเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขา เข้าถึงจิตใจและสร้างความสนิทสนมเป็นกันเอง
2. ครุ คือ นำเคารพ หมายถึง เป็นผู้หนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญมีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้รู้สึกอบอุ่นใจและเป็นที่ยึดได้
3. ภาวนีโย คือ นำเจริญใจ หมายถึง มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง เป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอและเป็นที่น่ายกเอาแบบอย่าง
4. วตฺตา คือ รู้จักพูดให้ได้ผล หมายถึง รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรทำอะไร คอยให้คำแนะนำตักเตือนและเป็นที่ยปรึกษาที่ดี
5. วจนฺกฺขโม คือ อุดหนุนต่อถ้อยคำ หมายถึง พร้อมรับฟังคำปรึกษาซักถาม อุดหนุนต่อคำล่วงเกิน คำตักเตือนและอดทนฟังได้ไม่เสียอารมณ์
6. คมฺภีรณฺจ กถิ กตฺตา คือ แกล้งเรื่องล้าลึกได้ หมายถึง กล้าชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจได้ง่าย
7. โน จฏฺฐาเน นโยชเย คือ ไม่ชักนำในอธรรม หมายถึง ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหล งามาย ไร่ปัญญา (อง .สตตก. (ไทย) 23/34/33)

2) หลักการเผยแพร่หรือหลักการสอนทั่วไป เมื่อพูดถึงหลักการเผยแพร่หรือหลักการสอน มักจะหมายถึงหลักการใหญ่ๆ ไม่ว่าจะเผยแพร่ จะสอนเรื่องอะไรก็ตาม มีหลักในการสอนอยู่ 3 หลัก (อง .ติก. (ไทย)20/565/356)

2.1.7 หลักเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน

จากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็น ไม่เข้าใจ ตัวอย่าง อริยสัจ ซึ่งเริ่มจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่ คนมองเห็นและประสบอยู่ โดยธรรมดา รูปเห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้ว ต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้งและทางแก้ไขต่อไป จนสามารถดับทุกข์ประสบสุขได้ มีอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. อภิญญาธัมมเทศนา แสดงธรรมด้วยความรู้อยิ่ง สอนผู้อื่น เพื่อให้รู้อย่างเห็นจริงตามในธรรมที่ควรรู้อย่างเห็นจริง
2. สนิทานธัมมเทศนา แสดงธรรมมีเหตุผล ชี้แจงให้เห็นเหตุผล ไม่เลื่อนลอย
3. สัมปาฎิหาริยธัมมเทศนา แสดงธรรมให้เห็นจริงได้ผลเป็นอัศจรรย์ ให้มองเห็นชัดเจน สมจริงจนต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติได้ผลจริงเป็นอัศจรรย์

2.1.8 บุคลิกภาพของพระนักเผยแผ่

พระมหาอดิศร ธีรสีโล (2545, หน้า 120) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง การแสดงออกทางด้านอารมณ์ จิตใจและพฤติกรรมต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล อันเป็นปฏิกิริยาตอบโต้ต่อสภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยาและสังคมของบุคคลทั่วไป

พระกวี ญาณวีโร (2551, หน้า 18) กล่าวว่า บุคลิกภาพ คือ ลักษณะจำเพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งแสดงความรู้สึกนึกคิด ความรู้ ความเฉลียวฉลาด ความต้องการ ความมีน้ำใจออกมาทางกิริยาท่าทาง มารยาท การแต่งกาย อุปนิสัย ความสำรวม อ่อนน้อมถ่อมตน และเป็นผู้วางตนเหมาะสมกับบุคคลอื่น กาลเทศะ โอกาส และสถานการณ์ต่าง ๆ กลายเป็นลักษณะประจำตัวของแต่ละบุคคลที่มีความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้แตกต่างจากบุคคลอื่น และเป็นลักษณะรวมของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย จิตใจ รูปร่าง เครื่องแต่งกาย กิริยามารยาท และการพูด ที่ผสมผสานเข้าเป็นลักษณะเฉพาะของคนใดคนหนึ่ง ซึ่งย่อมแตกต่างจากคนอื่นทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาแล้ว แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาเมื่อเขาต้องการจะติดต่อสื่อสารและคบหาสมาคมกับคนอื่น เขาก็จะแสดงกิริยามารยาทออกมาแล้วคนในสังคมจะเป็นผู้ตัดสินว่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม หรือจำแนกว่าเขาเป็นคนดีหรือเลวได้โดยสังเกตจากบุคลิกภาพประจำตัวของคนนั้น

นवलลออ สุภาพล (2527, หน้า 16) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง “พฤติกรรมที่แสดงออกมารวมทั้งหมดของบุคคลใดบุคคลหนึ่งทั้งในสิ่งที่มองเห็นได้ เช่น ลักษณะของพฤติกรรมและสิ่งที่มอง

ไม่เห็น เช่น ความคิด ความสนใจ ซึ่งจะ使人อื่นสามารถที่จะเข้าใจและแยกแยะความแตกต่างของบุคคลนั้นจากคนทั่วไปได้”

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2539, หน้า 5) กล่าวว่า บุคลิกภาพ คือ คือ เอกลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละคนในด้านนั้น ๆ ทั้งส่วนภายนอกและส่วนภายใน บุคลิกภาพของบุคคลมีทั้งส่วนรวม ซึ่งเป็นลักษณะสากลของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา และมีส่วนซึ่งเป็นลักษณะที่เรียกกันว่าเฉพาะตัว

จตุธา บุรีภักดิ์ (2535, หน้า 11) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะส่วนรวมของแต่ละบุคคล ซึ่งประกอบด้วยระบบทางร่างกายและจิตใจ กำหนดให้บุคคลนั้นมีการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมแตกต่างจากบุคคลอื่นทำให้เกิดพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาทั้งลักษณะภายนอกที่มองเห็น และลักษณะภายในที่แสดงออกทางด้านสติปัญญา อารมณ์ และจิตใจ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละคน

สรุปได้ว่า บุคลิกภาพ คือ การแสดงออกทางร่างกาย วาจา ไม่ว่าการแสดงออกในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ในส่วนของร่างกายถือว่าเป็นการแสดงออกทั้งนั้น เป็นลักษณะของแต่ละบุคคล ซึ่งประกอบด้วยระบบทางร่างกายและจิตใจ กำหนดให้บุคคลนั้นมีการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมแตกต่างจากบุคคลอื่นรวมทั้งอาจกับกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของทุกส่วน และแสดงออกมาปรากฏให้คนอื่นได้รู้ได้เห็น ซึ่งแตกต่างกัน เพราะภาวะสิ่งแวดล้อมที่สร้างตัวบุคคลนั้นอาศัยอยู่แตกต่างกันประการหนึ่ง และพันธุกรรม ที่แต่ละบุคคล ได้มาก็แตกต่างกันหนึ่ง สิ่งเหล่านี้จึงกล่าวได้ว่า บุคลิกภาพ ก็คือ ท่าทางที่แสดงออก

2.1.9 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตมีทั้งเชิงรุกและเชิงรับ ซึ่งนักเผยแผ่ต้องทำความเข้าใจให้ดีว่าการเผยแผ่เชิงรับหมายถึงการเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนเป็นหลัก ส่วนมากจะอยู่ในวัดและรวมถึงสถานที่ที่เหมาะสมแก่การศึกษาปฏิบัติด้วย ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก หมายถึง การไปเผยแผ่ นอกสถานที่รวมทั้งการใช้สงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์อีกด้วย ดังนั้น ในบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ 3 ด้านหลักๆ ดังนี้

1. งานด้านการเผยแผ่ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคม โดยรุกออกไปข้างนอกวัด ทั้งนี้ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา สถานที่ในฐานะพระธรรมทูต โดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย ภาษาที่เข้าใจง่ายโดยมีข้อมูลจากฐานความรู้หรือ งานวิจัยทางพระพุทธศาสนา

2. งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือ การเปิดวัดหรือศาสนสถานให้เป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาเรียนรู้ในรูปแบบการให้การศึกษาทุกระดับชั้นทั้งในระบบและนอกระบบ โดยไม่หวังผลกำไร

3. งานด้านสาธารณสงเคราะห์ คือ การทำวัดหรือ ศาสนสถานให้เป็นที่พักผ่อนเป็นที่พึ่งของสังคมชุมชน เช่น การจัดสร้างโรงพยาบาล สถานือนามัย ที่พักอาศัย ที่พักพิงที่สร้างอาชีพรายได้

โดยวัดเป็นเจ้าของดำเนินการบริหารจัดการเอง การเข้าไปสนับสนุน การเข้าไปแสวงหาการมีส่วนร่วม และการเข้าไปแบบให้เปล่า พระสงฆ์ไทยได้ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้านการเผยแผ่ ด้วยการอบรมเทศนาธรรม การสอนธรรมตามวันเวลาและโอกาสสำคัญ ส่วนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้านการศึกษาสงเคราะห์ก็ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ โรงเรียนการกุศลของวัดโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ประกอบด้วย การเข้าไปบริหารจัดการ การเข้าไปสนับสนุน การแสวงหาการมีส่วนร่วม และการเข้าไปแบบให้เปล่า (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, (2555): 4)

จากอดีตจนถึงปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีลักษณะสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสังคมบุคคลต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญในอันที่จะทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับเชิดชูอย่างแพร่หลาย ซึ่งในกรณีการมีความสัมพันธ์กับสังคมและบุคคลดังกล่าว ดังจะเห็นได้ชัดในยุคต้นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังเช่นแนวทางทางของพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสังคมและบุคคลในสมัยดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นเหล่ากษัตริย์ คหบดี บัณฑิตที่ต้องการแสวงหาความรู้ทั้งหลาย การใช้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีผ่านบุคคลที่คุ้นเคยและมีศรัทธา ดังกล่าวทำให้ยุคเริ่มแรกของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เรียกว่า มุขปาฐะ คือ การกล่าวสอนด้วยปากและนำไปสู่วัฒนธรรมการบอกต่อแบบปากต่อปากซึ่งทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญ รุ่งเรืองและแพร่หลายอย่างรวดเร็ว

2. ทรงไว้ซึ่งปริยัติ กล่าวคือ มีความแม่นยำในหลักธรรม มีโวหาร ไหวพริบและปฏิภาณ ดังเช่นในกรณีของพระนาคเสนเถระที่ต้องแสดงเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่นักปราชญ์ต่างชาติต่างศาสนา ดังเช่น พระเจ้ามิลินท์ ซึ่งเป็นจอมปราชญ์ที่เชี่ยวชาญในสรรพวิชา (ยกเว้นหลักธรรม) มีตรรกะยอดเยี่ยมทำให้การแสดงธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีความหลากหลายทั้งในด้าน รูปแบบวิธีการและด้านเนื้อหามากขึ้น เพื่อให้ เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ต่าง ๆ

3. มีความหลากหลายในด้านรูปแบบมีความหลากหลายด้านเนื้อหา และมีความหลากหลายด้านการนำเสนอ ความหลากหลายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคใหม่ โดยเฉพาะในสังคมไทยที่เริ่มมีการประยุกต์รูปแบบเนื้อหาต่างๆ เพื่อทันสมัยเหมาะสมกับยุคนั้น ๆ ดังจะเห็นได้จากรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูพิศาลธรรมโกศล หรือ “แพรวเอี่ยมไม้” ที่มีการรูปแบบการเทศน์มหาชาติแบบประเพณีโบราณมาเป็นการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ซึ่งทำให้ได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันเริ่มมีการใช้สื่อสารมวลชนเข้ามาช่วยการเผยแผ่มากยิ่งขึ้น เช่น การใช้สื่อวิทยุกระจายเสียง นิตยสาร วารสารและหนังสือ เป็นต้น เช่นเดียวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพันเอกปิ่น มุทุกันต์ที่เริ่มใช้สื่อสารมวลชนเช่นวิทยุกระจายเสียงเข้ามาช่วย ขณะเดียวกันก็มีการปรับปรุงรูปแบบใหม่ของ

การเผยแผ่พุทธธรรม เช่น รูปแบบการบรรยายการปาฐกถา อภิปราย และการปราศรัย เป็นต้น ความหลากหลายทั้งด้านรูปแบบเนื้อหา และการนำเสนอตั้งกล่าวถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันและได้รับการยอมรับเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นในงานเผยแผ่ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ซึ่งเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต เพียบพร้อมด้วยความรู้ และปฏิบัติ ซึ่งมีลูกศิษย์ลูกหามากมายและมีผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างหลากหลายไม่ว่าจะเป็นการแสดงธรรมเทศนา การเขียนหนังสือ ตำรา รายการวิทยุ และโทรทัศน์ต่าง ๆ เช่นเดียวกับพระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต) ที่ใช้แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกช่องทางไม่ว่าจะเป็นการแสดงธรรมเทศนาในรายการต่าง ๆ ทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือ รวมถึงสื่ออื่น ๆ ขณะเดียวกันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันยังได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชนต่าง ๆ อีกด้วย โดยเฉพาะสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, 2555, : 13-14)

2.1.10 การเผยแผ่พุทธศาสนาในยุคไทยแลนด์ 4.0

(พระมหาจักรพล สิริธโร 2563 : 82-83) การเผยแผ่พุทธศาสนาในอดีต นับว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก เนื่องจากสามารถบูรณาการนำการเรียนรู้หลักธรรมคำสอนไปใช้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมให้อยู่ดีมีสุขจนเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ดั่งามสร้างเอกลักษณ์ให้คนไทยมีลักษณะนิสัยที่ขอบช่วยเหลือผู้อื่น มีความสุภาพอ่อนโยน มีเมตตา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศว่าคนไทยมีจิตใจอ่อนโยนและยิ้มแย้มแจ่มใส รู้จักให้อภัยและเป็นมิตรต่อผู้อื่น เป็นลักษณะที่โดดเด่นของคนไทย ซึ่งเกิดจากการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน จนเกิดความเคยชินกลายเป็นลักษณะอุปนิสัยที่เด่นชัดพระพุทธศาสนาจึงเป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน และเมื่อเข้าสู่ยุคการพัฒนาข้อมูลข่าวสารด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาที่มุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาเป็นการขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อวางรากฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้แนวคิดการพัฒนาคนเพื่อการขับเคลื่อนประเทศไทยเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 ดังนั้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการให้สอดคล้องกับโมเดลการพัฒนา ทั้งแนวทางการปฏิบัติของชาวพุทธและกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนที่จะต้องมึลักษณะผสมผสานเชิงบูรณาการระหว่างความรู้และการฝึกปฏิบัติ โดยใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อในการเรียนรู้ เพื่อให้การเรียนรู้สนุกสนานทันสมัย ไม่ทำให้ผู้เรียนหรือผู้ศึกษาหลักธรรมรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่น่าเบื่อหน่าย สำหรับองค์ประกอบด้านการเรียนรู้หลักธรรมคำสอนยุคไทยแลนด์ 4.0 ปรับประยุกต์จากเสาหลักทางการศึกษาของคณะกรรมการชาตินาชาติว่าด้วย

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 แห่งยูเนสโก ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่น สร้างสรรค์ สนับสนุนให้ผู้เรียนมีทักษะความรู้จากสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยีที่เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน โดยมีองค์ประกอบ 4 รูปแบบ (อดุลย์ วังศรีคุณ, 2557) ดังนี้

1. การเรียนรู้เพื่อรู้ หมายถึง การเรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา โดยมุ่งพัฒนาทักษะกระบวนการคิด การพิจารณาถึงความเป็นจริง การฝึกสติสมาธิ เพื่อให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต

2. การเรียนรู้เพื่อให้นำไปปฏิบัติได้ หมายถึง การเรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา เพื่อมุ่งพัฒนาความสามารถเป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และการฝึกปฏิบัติ เพื่อชี้ให้เห็นว่ามนุษย์เป็นผู้มีความสามารถในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง

3. การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน หมายถึง การเรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาที่จะสอนให้รู้ว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับบุคคลหรือสังคมล้วนมีเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ทำให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์และดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

4. การเรียนรู้เพื่อชีวิต หมายถึง การเรียนรู้หลักธรรมคำสอน เกี่ยวกับกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นแก่นธรรมในทางพุทธศาสนา สอนให้มีความเชื่อในสิ่งที่ถูกต้องและมีเหตุผลในการดำเนินชีวิต ทำให้มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ องค์ประกอบในข้อนี้จึงเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และ สติปัญญา

ดังนั้น การเผยแผ่พุทธศาสนาในยุคไทยแลนด์ 4.0 จึงมุ่งเน้นด้านพัฒนาคนให้ประพฤติตนเป็นคนดี โดยการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนให้กับผู้คนในสังคม เพราะปัจจัยหลักในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้นั้น จะต้องพัฒนาให้คนไทยเป็นคนที่มีคุณภาพเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยมีการนำหลักธรรมและแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิต

2.1.11 แนวคิดและรูปแบบการเผยแผ่พุทธศาสนาในยุคไทยแลนด์ 4.0

(พระมหาจักรพล สิริโร 2563 : 84) พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นสาวกผู้ปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ผ่านการเรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง จึงเป็นต้นแบบของการประพฤติปฏิบัติและเป็นที่ยอมรับของสังคม บทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา นอกจากศึกษาปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ยังเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชน ซึ่งการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยการสอนธรรมะนั้นเป็นความรู้เกี่ยวกับความดี มีรูปแบบของการเผยแผ่พระธรรมใน 3 ลักษณะ (ธีระพล มะอาจเลิศ, 2556) ได้แก่

1. การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ในลักษณะให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น หมายถึง การรับรู้ที่เห็นได้ชัดเจนว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนนั้นจะได้รับผลของการกระทำเช่นนั้นจริง

2. การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ในลักษณะทรงสั่งสอนมีเหตุที่ผู้ฟังอาจตรงตามเห็นจริงได้ หมายถึง ทรงสั่งสอนชี้เหตุแห่งสุขและทุกข์ว่ามาจากเหตุอันใด เช่น ความเป็นผู้รู้จักเหตุรู้จักความไม่โลก ความไม่โกรธ และความไม่หลงเป็นเหตุแห่งสุข และความโลภ ความโกรธ และความหลงเป็นเหตุแห่งทุกข์ เมื่อผู้ศึกษาเรียนรู้หรือผู้รับฟังตรึตรงตามไปอาจเห็นจริงได้

3. การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ในลักษณะทรงสั่งสอนเป็นอัศจรรย์ คือผู้ปฏิบัติตามย่อมได้รับประโยชน์โดยสมควรแก่การปฏิบัติ เช่น การสอนให้เจริญเมตตา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมื่อผู้ฟังปฏิบัติตามได้ก็จะส่งผลตามสมควร ได้แก่การไม่เบียดเบียนกันให้ได้รับความเดือดร้อน และคิดเผื่อแผ่ประโยชน์ให้กันและกัน

จากรูปแบบของการเผยแผ่พระธรรมใน 3 ลักษณะ เป็นแนวทางการสอนให้ผู้ฟังรับรู้แจ่มเห็นจริงตามแสดงธรรมด้วยเหตุและผลทำให้ผู้ฟังเห็นจริงจนต้องยอมรับและนำไปประพฤติปฏิบัติยึดถือพระพุทธศาสนาเป็นสรณะในการดำรงชีวิต แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้งอกงามในจิตใจ อยู่ในภาวะของคนที่เข้าถึงธรรมชาติและความจริงของชีวิตได้เป็นอย่างดี ซึ่งพระพุทธศาสนาและรูปแบบการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นเป็นสากล

2.1.12 การใช้สื่อใหม่เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน

พระภิกษุญาณ กิตติคุตโต (วิชัย), (2561), : 107-115. การสื่อสารของคนในสังคมปัจจุบันนี้เป็นการสื่อสารที่กว้างไกลไม่มีเส้นขวางกั้น เช่น การรับข่าวสารที่มีความเร็ว ทันใจ และทันสมัยมากขึ้น ในระบบอินเทอร์เน็ต เช่น ทางโทรศัพท์มือถือ วิทยุ ทีวี และจาก Facebook Line Twitter ในปัจจุบันถูกนำเสนอบนโลกออนไลน์อย่างต่อเนื่อง เช่น การนำเสนอข่าวพระสงฆ์มอบถุงยังชีพช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมฉับพลัน เป็นต้น

แนวทางการใช้สื่อใหม่ในพระพุทธศาสนา

“สื่อ” ในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความหมายตรงกันกับคำว่า “media” (ในกรณีที่มีความหมายเป็นเอกพจน์จะใช้คำว่า “medium”) “สื่อ” (Media) เป็นคำที่มาจากภาษาละตินว่า “medium” แปลว่า “ระหว่าง” หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่บรรจุ ข้อมูลเพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับสามารถสื่อสารกันได้ตรงตามวัตถุประสงค์ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 17 สิงหาคม 2561)

คำว่า “สื่อ” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายของคำนี้ไว้ดังนี้ “สื่อ หมายถึง การขยายความให้เข้าใจยิ่งขึ้น เช่น สื่อความหมาย, การแนะนำให้รู้จักกัน สื่อ หมายถึง ผู้หรือสิ่งที่ติดต่อให้ถึงกันหรือชักนำให้รู้จักกัน เช่น เขาใช้โทรศัพท์ในการติดต่อกัน เรียกผู้ที่

ทำหน้าที่ชักนำให้ชายหญิงได้แต่งงานกันว่า พ่อสื่อ หรือ แม่สื่อ (ศิลปะ) วัสดุต่างๆ ที่นำมาสร้างสรรค์งานศิลปกรรม ให้มีความหมายตามแนวคิด ซึ่งศิลปินประสงค์แสดงออกเช่นนั้น เช่น สื่อผสม” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

สื่อใหม่ (New media) หมายถึง การเข้าถึงเนื้อหาตามที่ตนความต้องการเข้าถึงในทุกที่ทุกเวลาและทุกอุปกรณ์ดิจิทัล ซึ่งรวมไปถึงข้อมูลที่ถูกส่งกลับของผู้ใช้ที่โต้ตอบระหว่างกัน การมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ อย่างหนึ่งที่สำคัญคือ การทำให้เกิดสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อสังคม การเผยแพร่ การกระจาย และการบริโภคเนื้อหาที่เป็นประชาธิปไตย (democratization) ความคาดหวังของสื่อใหม่อีกอย่างหนึ่ง คือ การสร้างสื่อใหม่ ๆ สู้สังคมได้อย่างไรข้อจำกัดในเวลาจริง

เทคโนโลยีส่วนมากจะนำเสนอสื่อใหม่ในรูปแบบของดิจิทัล หลายครั้งที่มีลักษณะเฉพาะว่าถูกจัดดำเนินการมาแล้ว เชื่อมต่อกับเครือข่ายได้ หนาแน่น บีบอัดได้ และโต้ตอบระหว่างกัน ตัวอย่างของสื่อใหม่อาจถูกถ่ายทอดด้วยระบบอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ สื่อประสมในคอมพิวเตอร์ วิดีโอเกมส์ เป็นต้น แต่ไม่รวมไปถึงรายการทางทีวี ละคร วารสาร หนังสือ หรือสิ่งอื่นที่เผยแพร่แบบตีพิมพ์บนกระดาษ วิกีพีเดีย เป็นสื่อใหม่ตัวอย่างหนึ่ง ที่รวมข้อความดิจิทัล ที่รวบรวมเนื้อหาให้สามารถเข้าถึงได้ทางอินเทอร์เน็ต Facebook Line Twitter ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ใช้ตัวแบบสื่อเชิงสังคม (Social media) ซึ่งผู้ใช้ส่วนใหญ่เป็นผู้มีส่วนร่วม

สื่อใหม่อธิบายลักษณะได้หลายแบบ โดยใช้ญาติ 8 ข้อดังต่อไปนี้ (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, ออนไลน์, 17 สิงหาคม 2561)

สื่อใหม่กับนวัตกรรมไซเบอร์ นวัตกรรมไซเบอร์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับอินเทอร์เน็ต (เช่น Facebook เกมออนไลน์ที่มีผู้เล่นหลายคนพร้อมกัน) สื่อใหม่นั้นมีนำเสนอทางอุปกรณ์ต่าง ๆ มากมาย (เช่น โทรศัพท์มือถือ ที่วีดิจิตอล)

2. สื่อใหม่ในฐานะเทคโนโลยีในรูปแบบคอมพิวเตอร์ที่ใช้เป็นฐานการเผยแพร่ สื่อใหม่เป็นเครื่องมือที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับการนำเสนอ เช่น Internet website สื่อใหม่จะต้องถูกปรับปรุงใหม่ทุกสองถึงสามปี คำว่า “สื่อใหม่” จะไม่ “ใหม่” อีกต่อไปเพราะรูปแบบจะเผยแพร่ผ่านทางคอมพิวเตอร์

3. สื่อใหม่ในฐานะเป็นระบบดิจิทัลที่ควบคุมโดยระบบการป้อนข้อมูลควบคุมการทำงานวิธีการสื่อสารของสื่อใหม่อยู่บนพื้นฐานของสมมติฐานที่ว่า ในข้อเท็จจริงวัตถุทุกชนิดที่ขึ้นอยู่กับสารสนเทศด้วยดิจิทัล โดยผ่านระบบการส่งข้อมูลผ่านอุปกรณ์เทคโนโลยี สื่อใหม่ลดขนาดลงเป็นข้อมูลดิจิทัลที่สามารถจัดดำเนินการโดยระบบแอปพลิเคชันเหมือนข้อมูลอื่นๆ

4. สื่อใหม่ในฐานะการผสมระหว่างธรรมเนียมทางวัฒนธรรมที่มีอยู่กับธรรมเนียมของซอฟต์แวร์ สื่อใหม่ในปัจจุบันสามารถทำความเข้าใจได้ว่า เป็นการผสมผสานกันของทั้งสองระบบเพื่อการแทน การเข้าถึง และการจัดดำเนินการข้อมูล ข้อมูล “เก่า” และข้อมูล “ใหม่” เข้าด้วยกันและถูก

มอบหมายให้เป็นหน้าที่ของช่างเทคนิค ยกตัวอย่างละครหรือการ์ตูน ซอฟต์แวร์จะถูกนำมาใช้ในการผลิตบางสายงาน ส่วนอื่นที่เหลือถูกสร้างขึ้นโดยคอมพิวเตอร์แอนิเมชัน เป็นต้น

5. สื่อใหม่ในฐานะสุนทรียศาสตร์ที่มาพร้อมกับระยะแรกเริ่มของทุกๆ สื่อทันสมัยและเทคโนโลยีที่มีขึ้นมาใหม่ รูปแบบเชิงสุนทรียศาสตร์หลายรูปแบบอาจปรากฏซ้ำเพียงสองหรือสามครั้ง ในขณะที่ภาพพจน์กับอุดมคติดูเหมือนว่าปรากฏซ้ำค่อนข้างสม่ำเสมอ เพื่อให้วิถีทางนี้เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง การตั้งชื่อวิธีการและภาพพจน์เปรียบเทียบอย่างเรียบง่ายและการบันทึกช่วงเวลาที่ผ่านมาปรากฏยังไม่เพียงพอ แทนที่จะเป็นเช่นนั้น เราจะต้องพัฒนาการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น ซึ่งจะสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของเทคโนโลยี พร้อมกับประวัติศาสตร์ของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจหรือยุคสมัยใหม่

6. สื่อใหม่ในฐานะการทำงานที่รวดเร็วขึ้นด้วยขั้นตอนวิธีซึ่งก่อนหน้านี้ทำงานด้วยมือหรือด้วยเทคโนโลยีอื่น คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องทุ่นเวลาได้อย่างมากในสิ่งที่ก่อนหน้านี้เป็นเทคนิคการทำงานด้วยมือ เช่น เครื่องคิดเลข การทุ่นเวลาทำงานอย่างรวดเร็วก็ทำให้เทคนิคการแทนซึ่งไม่เคยมีมาก่อนสามารถเป็นไปได้ สิ่งนี้ก็ยังทำให้เกิดสื่อศิลปะรูปแบบใหม่ๆ

7. สื่อใหม่ในฐานะการเข้ารหัสของอาร์อิง-การ์ดสมัยนิยม หรือในฐานะสื่อก้าวหน้ามาโนวิซ กล่าววาทคริสต์ทศวรรษ 1920 เกี่ยวเนื่องกับสื่อใหม่มากกว่ายุคสมัยอื่นใด สื่อก้าวหน้า (Meta media) เกิดขึ้นพร้อมกับแนวคิดหลังยุคนวนิยม (postmodernism) ในเรื่องทั้งที่ทั้งสองนำผลงานเก่ามาปรับปรุงมากกว่าที่จะสร้างสรรค์ผลงานใหม่

8. สื่อใหม่ในฐานะการประกบขนานระหว่างมโนคติที่คล้ายกันในเรื่องศิลปะสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองกับคอมพิวเตอร์สมัยใหม่ ศิลปะสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองหรือ “ศิลปะเชิงการจัด” (Combinatorics) เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ภาพโดยเปลี่ยนแปลงพารามิเตอร์เพียงหนึ่งเดียวอย่างเป็นระบบ

จากแนวคิดข้างต้นยังสรุปได้ว่า “สื่อใหม่” เป็นนวัตกรรมสำคัญที่ช่วยให้การออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์สามารถเข้าถึงเยาวชนและบรรลุมวลหมู่ประสงค์ต่าง ๆ ได้ สามารถยกระดับความคิดทำให้คนในสังคมเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้เร็วยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบันที่เยาวชนต้องพบเจอกันและทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น สื่อใหม่จึงมีบทบาทและความสำคัญมากขึ้น การใช้สื่อใหม่ถ้าใช้ให้ถูกต้องหรือทำให้เกิดประโยชน์เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้นได้

สื่อประกอบการบรรยายการการสอน

จริยา เนียนเฉลย (2535, หน้า 4 – 5) ได้กล่าวว่า นักเทคโนโลยีการศึกษาได้จำแนกสื่อออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สื่อวัสดุ ได้แก่ แผ่นใส สไลด์ फिल्मสตริป แผ่นเสียง ม้วนเทป แผ่นข้อมูล ฯ
2. สื่ออุปกรณ์ ได้แก่ ประเภทเครื่องมือต่าง ๆ เช่น เครื่องฉายข้ามศีรษะ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องแผ่นเสียง เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องฉายวีดิทัศน์ เป็นต้น

สังคม ภูมิพันธ์ (2535, หน้า 5) ได้กล่าวว่า สื่อ หมายถึง ตัวกลางหรือพาหะที่จะให้สิ่งหนึ่งเดินทางจากจุดต้นตอไปยังจุดหมายปลายทาง โดยจะต้องกำหนดทิศทางว่าผู้สื่อต้องการส่งอะไรให้แก่ใคร สถานการณ์ใด ข้อมูลเหล่านี้จะนำมาพิจารณาในทางเลือกสื่อให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น สื่อการสอนจึงหมายถึง สิ่งต่างๆ ที่ครูและนักเรียนนำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

พระครูสุนทรธรรมโสภณ (2545, หน้า 88) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สื่อการเรียนการสอนจึงหมายถึง ตัวกลางที่ใช้เพื่อถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ อาจจากผู้สอนหรือแหล่งเรียนรู้ อื่น ๆ ไปยังผู้เรียนนั่นเอง แหล่งความรู้อื่น ๆ อาจหมายถึงวิทยากร หรือบุคคลากรในชุมชนผู้ทรงความรู้ในด้านนั้น

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542, หน้า 1200) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สื่อการศึกษา หมายถึง วิธีการเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการศึกษา

กิดานันท์ มลิทอง (2543, หน้า 79) กล่าวถึงสื่อการสอน ว่า สื่อทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นเครื่องเล่นแบบม้วนเทป เครื่องฉาย ทีวี วีดิทัศน์ แผ่นภาพนิ่ง ฯลฯ ที่ใส่เนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนทั้งหมดนี้เป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในเทคโนโลยีการศึกษา เป็นสิ่งที่ช่วยถ่ายทอดหรือช่องทางสำหรับการสอนของผู้สอนวางไว้เป็นอย่างดี

ปุ่น แดงทับ (2549, หน้า 47) ได้กล่าวว่า ใช้วิธีการที่หลากหลาย มีทั้งสัมมนา อภิปราย บรรยาย เปรียบเทียบการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจัยหาจุดเด่น จุดบกพร่อง แนวทางการแก้ไข และบูรณาการให้สอดคล้องกับเนื้อหาในแต่ละบท โดยนำหลักพุทธธรรมที่สำคัญ ๆ ในแต่ละหมวด เข้ามาสอดแทรกในเนื้อหาของสื่อสารที่เหมาะสมกับบุคคล สถานที่ สถานการณ์ และสภาพแวดล้อม สรุปได้ว่าการใช้สื่อการสอนเปรียบได้กับมือที่สามของครู เพราะสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องทุ่นแรง ช่วยเสริมให้การสอนน่าสนใจ และลดพลังงานการที่ครูต้องพูดอธิบายให้น้อยลงได้ เป็นการประหยัดเวลาการสอนลง ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น ตลอดใจจำได้นาน สื่อการสอนแบ่งได้เป็นสื่อประเภทวัสดุ เช่น ของจริง ของจำลอง รูปภาพ ฯลฯ และ สื่อประเภทอุปกรณ์ เช่น เครื่องฉายข้ามศีรษะ โทรทัศน์ เครื่องบันทึกเสียง วิทยุ ฯลฯ สื่อประเภทวิธีการ ได้แก่ กิจกรรม

ทุกอย่างที่ครูหรือนักเรียนจัดขึ้น ทั้งในและนอกห้องเรียน เช่น การสาธิต การแสดงบทบาทสมมุติ การแสดงละคร ฯลฯ

2.1.13 สื่อใหม่กับพระพุทธศาสนา

ต้องยอมรับว่า การสื่อสารของผู้คนในโลกใบนี้ เป็นการสื่อสารที่ไร้พรมแดน คือ การรับข่าวสาร เป็นไปด้วยความรวดเร็ว ฉับไว ที่มีปรากฏให้เห็นได้ยินได้ฟังทุกวัน เช่น ทางวิทยุ โทรทัศน์ และจากโทรศัพท์มือถือ ที่นำเสนอข้อมูลต่าง ๆ รวมถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ข่าวการเมืองในการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ฝ่ายผู้ร้องคือพรรคการเมืองฝ่ายค้านร่วมกับวุฒิสภาสรรหา ร้องว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญของพรรคร่วมรัฐบาลและวุฒิสภาที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนเป็นการแก้ไขสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญคือการแก้ไขเพื่อลบล้างระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุข ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญก็รับคำร้องตอนนี้อยู่ในขั้นตอนการไต่สวนพยานของผู้ร้องและผู้ถูกร้อง หลังจากนั้นจะนัดคู่ความทั้งสองฝ่ายเสนอปิดคดีแล้วศาลจะตัดสินคดีในวันถัดไปผลการตัดสินจะออกมาอย่างไรทั้งสองฝ่ายควรจะยอมรับคำตัดสินนั้นอย่างไร เป็นต้น

ประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่มีพัฒนาทางด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการยกระดับประเทศให้เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปทั่วโลก การนำเทคโนโลยีมาใช้ในระบบสารสนเทศดังกล่าว ต้องมีความเป็นกลาง ไม่มีอคติ ไม่ทำผิดกฎหมายของระบบซอฟต์แวร์ รวมทั้งไม่ผิดไปจากหลักธรรมคำสอนที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีดังนี้

1. ดำเนินการตามนโยบายการเป็นจุดประสานงานการพระพุทธศาสนาโลกอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาาระบบเทคโนโลยีให้ทันสมัยยกระดับเป็นห้องสมุดพระพุทธศาสนาโลก ให้สำเร็จเป็นประจักษ์สู่สายตาคนทั่วโลก
2. จัดฝึกอบรมพระธรรมทูตแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป ที่สนใจเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมกับพระสงฆ์สามเณรให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดทุกวัด รวมถึงสำนักสงฆ์ที่พักสงฆ์ที่มีความพร้อมยกระดับขึ้นเป็นสถานที่การเรียนรู้อะบบไอซีทีชุมชน
4. พัฒนาแอปพลิเคชันที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมะ ให้สามารถรับชมรับฟังผ่านอุปกรณ์เทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต เป็นต้น
5. สนับสนุนให้วัดต่างๆ ทั่วประเทศ มีเพลงของวัดเพื่อเป็นการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน ซึ่งเป็นการทำให้คนมีความใกล้ชิดธรรมะมากขึ้น ทั้งนี้ โดยหน่วยงานของรัฐควรเป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่าย

6. จัดตั้งองค์กรและผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนาทำหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาของธรรมะที่จะทำการเผยแพร่ในสื่อเทคโนโลยี เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเนื้อหานั้นมีความถูกต้องไม่ผิดเพี้ยนไปจากพระไตรปิฎก

7. สนับสนุนให้มีการแปลหนังสือธรรมะเป็นภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาสากลและภาษาเฉพาะประเทศนั้น ๆ แล้วนำขึ้นเผยแพร่ หรือในรูปแบบ E-Book เพื่อให้ผู้ที่สนใจ โดยเฉพาะชาวต่างประเทศสามารถเข้ามาศึกษาได้

ปัจจุบัน แม้ว่าจะได้มีการแปลหลักธรรมคำสอนออกเป็นภาษาต่างๆ ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการนำเสนอ ข้อมูลข่าวสารสื่อสารหลากหลายรูปแบบ และมีการเผยแพร่ไปสู่ประเทศต่างๆ เป็นภาษาต่างๆ ทั่วโลก จนอาจกล่าวได้ว่ายุคนี้เป็นยุคที่ธรรมะไปไกล ไปถึงทุกประเทศทุกมุมโลก

แต่ทว่าความต้องการศึกษาค้นคว้าธรรมะ ยังไม่มีที่สิ้นสุด เห็นได้จากผลสำรวจของสมาคมบริหารธุรกิจวิชาชีพบัณฑิตที่พบว่าตามโรงแรมและสถานพักผ่อนหย่อนใจแหล่งท่องเที่ยว สถานที่ติดต่อธุรกิจและการทำงานต่างๆ รวมถึงสถานที่สำคัญต่างๆ ทั่วทุกมุมโลก และในประเทศไทยเอง ยังขาดแคลนสื่อธรรมะในการหลักธรรม เมื่อเทียบกับศาสนาอื่นๆ

ประเทศไทย ในฐานะเป็นประเทศชั้นนำที่เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเกิดการรวมตัวระหว่างเครือข่ายคณะสงฆ์และคฤหัสถ์เพื่อร่วมกันบริจาต ผลิตสื่อคำสอนและหลักธรรมคำสอนที่เข้าใจง่าย ไม่สลับซับซ้อนให้ปรากฏทุกหนทุกแห่งทั่วโลกอย่างเป็นรูปธรรม ถือเป็นภารกิจสำคัญที่จำเป็นเร่งด่วนที่สมควรผลักดันและสนับสนุนให้เป็นนโยบายของประเทศในการเป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ทุกภาคส่วนของประชาคมโลก

จะเห็นได้ว่า ทุกหน่วยงานต่างให้ความสำคัญกับการตั้งกฎ กติกา กับการใช้สื่อใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยให้สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดประโยชน์มากมายหลายประการ แต่ถึงสื่อใหม่จะก้าวหน้าไปมากถึงเพียงใด ทางคณะสงฆ์ก็ยังคงตระหนักในความเป็นพระพุทธศาสนา โดยให้รักษาในศีลธรรม จริยธรรม อย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นการป้องกันการเกิดปัญหาต่างๆ ที่จะตามมา

สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาวมาได้หลายพันปี แสดงถึงว่ามีการสืบทอด การสอน เผยแผ่ หรือการสื่อสารคำสอนของพระพุทธศาสนาไปยังพุทธศาสนิกชน ด้วยวิธีการท่องจำแบบดั้งเดิมจนมาถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ อินเทอร์เน็ต เครือข่ายสังคมออนไลน์ในยุคนี้ เพื่อช่วยเผยแผ่พระธรรมของพระพุทธศาสนาในโลกยุคปัจจุบัน และหลักการและวิธีการในการเผยแผ่ มีดังต่อไปนี้

1. หลักการเผยแผ่ตามหลักพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ คือ การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้แก่ การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพ ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ มีหลักการใหญ่ๆ ดังนี้

1.1 หลักประโยชน์ 3 (ส.นิ. (ไทย) 16/67/35) การประกาศพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักประโยชน์ และความสุข ของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้า ทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดแรกที่ทรงส่งให้ไปประกาศพรหมจรรย์ว่า “พวกเธอ จงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและ ความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงาม ในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ ครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์”

1.2 หลักไตรสิกขา (ที.ปา. (ไทย) 11/228/231) หลักการที่สำคัญอีกประการคือ ไตรสิกขา คือ สิ่งที่เรียกว่าความงามในเบื้องต้น ได้แก่ ศีล งามในท่ามกลาง ได้แก่ สมาธิ งามในที่สุด ได้แก่ ปัญญา ปรากฏในพระดำรัสที่ส่งสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรก ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ฟังได้นั้นหลักนี้ถือเป็นหลักใหญ่ที่ครอบคลุมการปฏิบัติให้บรรลุประโยชน์ที่ตนพึงปรารถนา ดังปรากฏในเมตตาสสูตร ขุททกนิกายว่า “ผู้ฉลาด ในประโยชน์มุ่งหวังบรรลุสันตบพ ควรบำเพ็ญกรณียกิจ ควรเป็นผู้อาจหาญ ซื่อตรงเคร่งครัด ว่าง่าย อ่อนโยน และไม่เย่อหยิ่ง ควรเป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย มีกิจน้อย มีความประพฤติ เบามิอินทรีย์สงบ มีปัญญารักษาตน ไม่คะนอง ไม่ติดในตระกูลทั้งหลายอนึ่ง ไม่ควรประพฤติกว้างเสียหายใดๆ ที่จะเป็สาเหตุให้วิญญูชนเหล่าอื่นตำหนิเอาได้”

1.3 ศักยภาพของมนุษย์ พระพุทธเจ้าถือหลักว่า มนุษย์เป็นผู้ฝึกได้ มนุษย์สามารถที่จะรู้ ตามได้ ถ้าเขาได้ฝึกฝนตนตามหลักการที่แสดง การมองเช่นนี้ เป็นการมองที่ศักยภาพทางปัญญาของมนุษย์มากกว่ามองในแง่ความแตกต่างในด้านทางร่างกาย ซึ่งถือเป็นหลักใหญ่หลักหนึ่งที่น่าไปสู่การรับสมาชิก การพยายามที่จะทำให้เห็นอุดมการณ์ที่เป็นเหมือนการมองมนุษย์ทุกคนที่จิตใจมากกว่ามองรูปลักษณ์ที่แสดงออกมาภายนอก อันจะนำไปสู่การรับฟังคำสอนและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ โดยใช้วิธีวิเคราะห์ผู้ฟัง ดังนี้

2. หลักการวิเคราะห์ผู้รับสารตามแนวพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงแยกวิเคราะห์ผู้รับสารตามระดับปัญญา ซึ่งแตกต่างไปจากหลักการสื่อสารของนักวิชาการตะวันตกที่วิเคราะห์ผู้รับสารตามหลักพื้นฐานง่าย ๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพจิตใจ เช่น หลักทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคลที่ให้ข้อคิดว่าบุคคลมีความแตกต่างกันในด้าน บุคลิกภาพ

สภาพจิตวิทยา ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ แตกต่างกัน เนื่องจากการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน แต่สำหรับพระพุทธร่องค์ทรงแบ่งบุคคลที่จะสั่งสอนตามระดับปัญญา ซึ่งลึกซึ้งกว่า นักวิชาการตะวันตก พระองค์จะทรงแสดงธรรม (หรือสื่อสาร) ตามความเหมาะสมของบุคคล

2.1 ความแตกต่างของบุคคล 4 ประเภท ทรงมองเห็นว่าบุคคลมีความสามารถทางปัญญาแตกต่างกันเป็น 4 ระดับ คือ

1) อุคฆติตัญญู ได้แก่ ผู้มีภูมิปัญญาที่สามารถเรียนรู้และเข้าใจพระธรรมคำสอนได้ทันทีเมื่อได้ฟัง เปรียบเสมือนดอกบัวเจริญเต็มที่ ผลิผลเหนือระดับน้ำ เติร์ยมที่จะบานได้ทันทีเมื่อได้รับแสงจากดวงอาทิตย์

2) วิปจิตัญญู ได้แก่ ผู้สามารถเรียนรู้ได้เมื่อมีการอธิบายขยายความเพิ่มเติมเปรียบเสมือนดอกบัวที่ชูก้านมาถึงระดับพื้นน้ำรอที่จะโผล่พ้นน้ำในวันรุ่งขึ้น และเติร์ยมบานเมื่อได้รับแสงตะวัน

3) เนยยะ คือ ผู้ที่อาจเรียนรู้ธรรมด้วยอาศัยความเพียรอย่างยิ่งยวดทั้งด้วยการฟัง การคิด การถาม การทอ้งบ่น เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ต้องการเวลาในการโผล่ขึ้นสู่พื้นผิวน้ำ เพื่อเบ่งบานในโอกาสต่อไป

4) ปทปรมะ ได้แก่ ผู้ซึ่งไม่อาจเรียนรู้และเข้าใจในพระธรรมวิเศษ แม้จะฟัง คิดและทอ้งบ่น อย่งไรก็ตาม เปรียบเสมือนบัวที่จมติดอยู่ใต้น้ำ (อง จตุกก. (ไทย) 21/133/183)

2.2 ความแตกต่างของบุคคลโดยจริตนิสัย บุคคลย่อมมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน เนื่องจากสาเหตุภายใน คือ จริตนิสัย 6 ประการ (ขุ.ม. (ไทย) 29/727/555) ได้แก่ บางคนชอบสวยงาม (ราคจริต) บางคนชอบใช้อารมณ์ หุนหัน พลันแล่น มักโกรธ (โทสจริต) บางคนก็ปกติลุ่มหลงเร็ว (โมหจริต) บางคนก็มีความเชื่อความศรัทธาโดยขาดปัญญา (ศรัทธาจริต) บางคนก็มีปกติใช้วิจารณ์ญาณ ก่อนรับฟัง (พุทธิจริต) บางคนก็จัดอยู่ในพวกคิดมาก กังวลมาก หาข้อยุติได้ยาก (วิตกจริต)

3. วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3.1 วิธีการที่ 1 อนุปวาโท ไม่ว่าจะร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่โจมตีศาสนาอื่น แต่ใช้ปัญญาบอกว่าพระพุทธศาสนาดีอย่างไร

3.2 วิธีการที่ 2 อนุปฆาโต ไม่ทำร้ายใคร ไม่ใช้กำลังเพื่อไปบังคับให้ใครเชื่อ ไม่ทำร้าย ยึดหลักอหิงสาธรรม คือ ไม่เบียดเบียน ใช้ปัญญาในการอ้างเหตุผล จนกระทั่งผู้ฟังอยากลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

3.3 วิธีการที่ 3 ปาฏิโมกฺเข จ ส่วโร มีความสำรวมในศีลและมารยาทให้ดี

3.4 วิธีการที่ 4 มตตยณฺดา จ ภาตตสมิ รู้จักประมาณในการรับประทาน รวมไปถึงการใช้สอย ปัจจัยสี่ จะได้เป็นทางมาแห่งความเคารพเลื่อมใสของผู้ได้พบเห็น

3.5 วิธีการที่ 5 ปนตยจ สยนาสนํ นังนอนในที่สงบ นักปฏิบัติธรรมต้องรักความสงบ และรักในการอยู่ในที่สงบ

3.6 วิธีกรที่ 6 อธิจิตเต จ อาโยโค ประกอบความเพียรในอธิจิต ต้องหมั่นฝึกสมาธิเพราะสมาธิ คือ แก่นของการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน

4. หลักการเกี่ยวกับเนื้อหาที่เผยแพร่

4.1 สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม สอนจากสิ่งที่รู้เห็นได้ง่าย เข้าใจกันอยู่แล้วไปยังสิ่งที่รู้เห็นได้ยากหรือยังไม่เข้าใจ เช่น สอนหลักอริยสัจ 4 ทรงนำเอาทุกข์ เป็นตัวปัญหาขึ้นแสดงก่อน เพราะเห็นได้ง่าย เข้าใจง่าย จากนั้นก็สาวไปหาเหตุของทุกข์ แล้วโยงเข้าถึงการดับทุกข์ พร้อมบอกหนทางว่าจะดับทุกข์ได้อย่างไร

4.2 สอนลุ่มลึกลงตามลำดับ การสอนเรื่องจริงที่เคยรู้ ไปสู่เรื่องจริงที่ผู้ฟังไม่เคยรู้มาก่อน ได้แก่ สอนแบบอนุพัพพิททา ไตรสิกขา 3 เป็นต้น โดยท่านเปรียบเทียบเหมือนการเดินทางลงสู่ทะเล

4.3 สอนด้วยอุปกรณเสริม ยกเรื่องที่มาแสดงให้ดู เพื่อผู้ฟังเห็นด้วยตา ด้วยหู เช่น สอนพระนันทะ โดยทรงนำไปชมนางฟ้า นางอัปสรที่สวยงาม เนื่องจากท่านเป็นคนรักสวยรักงาม เป็นต้น

4.4 สอนตรงจุด ตรงประเด็น ไม่วกไปวนมาหรือสอนออกนอกเรื่อง

4.5 สอนแต่พอดีเท่าที่จำเป็น สิ่งที่เขายากรู้ ไม่ได้สอนทุกเรื่อง

4.6 สอนมีเหตุมีผล ผู้ฟังตรองเห็นจริงตามได้

4.7 สอนสิ่งที่มีความหมาย เป็นประโยชน์ มีสาระแก่ผู้ฟัง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541: 35-39)

2.1.14 การใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

1. เทคโนโลยีสารสนเทศ

พระครูวินัยธรปัญญา ปญญาโว (ศรีสมุทร) และบุญเดือน ทรัพย์เพชร.(2564 :น.428-430) ข้อมูล (Data) คือ ข้อเท็จจริงที่อยู่ในรูปของตัวเลขหรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายเฉพาะตัว ไม่ได้แสดงความสัมพันธ์ใด ๆ และไม่สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจได้โดยตรง

สารสนเทศ (Information) หมายถึง ข้อมูลที่ได้ผ่านการประมวลผลแล้ว สามารถ นำมาใช้ ประโยชน์ เพื่อประกอบการตัดสินใจได้

เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ (2561) **เทคโนโลยี** (Technology) คือ การประยุกต์เอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ มาทำให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ เป็นเครื่องมือที่ช่วยประมวลผลข้อมูลสารสนเทศนั่นเอง

การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารช่องทางต่าง ๆ มีดังนี้

สุพรรณิ อารณ และแก้วเวียง นานาผล (2557 น.71-80) **Facebook** (เฟซบุ๊ก) คือ บริการบนอินเทอร์เน็ตบริการหนึ่ง ที่จะทำให้ผู้ใช้สามารถ ติดต่อสื่อสารและร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลาย ๆ กิจกรรมกับผู้ใช้ Facebook เป็นที่นิยมกันอย่างมาก และยัง สามารถทำกิจกรรมอื่น ๆ

ผ่านแอปพลิเคชันเสริม(Applications) ที่มีอยู่อย่างมากมาย ซึ่งแอปพลิเคชัน ดังกล่าวได้ถูกพัฒนาเข้ามาเพิ่มเติมอยู่เรื่อย ๆ

ไลน์ (Line) คือ Application สำหรับการสื่อสารยอดนิยม เนื่องจากมีความสามารถที่หลากหลาย และทำงานได้บนหลากหลายอุปกรณ์ ไม่ว่าจะเป็นสมาร์ทโฟน, แท็บเล็ต หรือแม้กระทั่งบนเครื่องคอมพิวเตอร์ สำหรับความสามารถเด่น ๆ ที่ทำให้ Line มีความแตกต่างจาก Application สื่อสารอื่น ๆ ก็คือรูปภาพตัวการ์ตูนสื่ออารมณ์ที่เรียกว่าสติ๊กเกอร์ ประโยชน์ของมันคือช่วยให้ลดปริมาณการพิมพ์ข้อความ และช่วยสร้างความแปลกใหม่ในการสนทนาได้เป็นอย่างดี

Twitter คือเครือข่ายสังคมออนไลน์อีกค่ายหนึ่ง เน้นความเรียบง่ายและรวดเร็ว Twitter มันเร็วขนาดที่ว่า ถ้าเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นแล้วเราทวีตไป คนที่ฟอลโลเราจะเห็นข้อความนั้นแทบจะทันทีที่เราทวีตเลยทีเดียว อย่างซ้ำเหลือมเกินไม่เกินนาที ต่างกับ Facebook ที่อะไรซักอย่างจะโผล่มาบนนิวฟีดต้องผ่านอัลกอริทึมกรองข้อมูลต่าง ๆ มากมายทำให้ข้อมูลมาถึงช้าไป รวมถึงโฆษณาเยอะด้วย เว็บไซต์ คือสื่อนำเสนอข้อมูลบนเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือคือการรวบรวม หน้าเว็บเพจ หลายหน้า ซึ่งเชื่อมโยงกันผ่านทางไฮเปอร์ลิงก์ ซึ่งต้องเปิดด้วยโปรแกรมเฉพาะทางที่เรียกว่า Web Browser โดยถูกจัดเก็บไว้ในเว็ลด์ไวด์เว็บ และเว็บไซต์นั้นถูกสร้างขึ้นด้วยภาษาทางคอมพิวเตอร์ที่ เรียกว่า HTML (Hyper Text Markup Language) และได้มีการพัฒนาและนำภาษาอื่น ๆ เข้ามาร่วมด้วย เพื่อให้มีความสามารถมากขึ้น เช่น PHP, SQL, Java ฯลฯ เว็บไซต์ นั้นมีคำศัพท์เฉพาะทางหลายคำ เช่น เว็บเพจ (web page) และ โฮมเพจ (home page) เป็นต้น ปัจจุบันการออกแบบเว็บไซต์ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไป เนื่องจากมีเครื่องมือในการออกแบบเว็บไซต์ให้เลือกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นโปรแกรมสำเร็จรูป อาทิเช่น CMS (Content Management System) อย่าง Joomla, word press, drupal เป็นต้น โดยเว็บไซต์นั้นมีไว้เพื่อแสดงข้อมูลที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้ทำเว็บไซต์ นั้น ๆ เช่น แสดงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ข้อมูลบริษัท ขายสินค้า เป็นต้น

เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเผยแพร่พุทธศาสนา

พจนารถ สุพรรณกุล (2557 น. 27-56) ปัจจุบัน ยุคดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศมีการพัฒนาเครือข่ายทั่วโลก การสืบค้นหา การรับส่งข้อมูล การพูดคุย โต้ตอบ ไปทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน การเผยแพร่พระพุทธศาสนาต้องอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศในการสื่อสาร แต่เอกสารและหนังสือต่าง ๆ ยังมีความจำเป็นต้องใช้เป็นหลัก และสะดวกในการผลิต

ประโยชน์ของ ICT

1. ให้ความสะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงาน
2. ลดปริมาณผู้ดำเนินงานและประหยัดพลังงาน
3. จัดระบบและระเบียบการได้ง่ายขึ้น
4. ลดข้อผิดพลาดในระหว่างการค้าเนิการ

5. สร้างความโปร่งใสให้กับหน่วยงานหรือองค์กร
6. ลดปริมาณกระดาษที่ใช้ในการดำเนินงาน
7. ลดขั้นตอนในระหว่างการทำงาน
8. ประหยัดพื้นที่ในจัดเก็บเอกสาร

หลักการสื่อสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคแรก (ยุคก่อนใช้ตัวอักษร)

พระมหาสมณินต์ สมมาปณฺโณ (2547) ยุคที่หนึ่ง พระพุทธเจ้าและพระสาวกอยู่ ใช้หลักการสื่อสารธรรมะ คือการใช้แบบ มุขปาฐะ (การท่องจำ) เพื่อพระพุทธเจ้าได้สอนให้แก่พระภิกษุ อุบาสก และอุบาสิกา ในสถานที่ต่าง ๆ

ยุคที่สอง (ยุคการใช้ตัวอักษร) คือยุคที่เริ่มมีการสื่อสาร โดยจารึกลงผนังถ้ำ และรูปปั้น ต่างๆ เมื่อมีการพัฒนาเครื่องมือการสื่อสาร ก็ได้มีการจารึกคำสอนพระพุทธเจ้า และเรื่องราวต่าง ๆ ตามผนังถ้ำต่างที่ได้พบเห็นกันมา

ยุคที่สาม (ยุคการพิมพ์) คือยุคที่มีการพัฒนาเครื่องมือในการทำสำเนาและการพัฒนาของภาษา ก็มีการจารึกคำสอนพระพุทธเจ้า ลงในใบลานต่าง ๆ และในหนังสือพระไตรปิฎก ที่เราได้พบเห็นกันมา

ยุคที่สี่ (ยุคสื่อไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์) คือยุคที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยใช้คอมพิวเตอร์ มือถือ และสื่อโซเชียลต่าง ๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงคำสอนพระพุทธเจ้าในระบบ Facebook Youtube Instagram ต่าง ๆ ที่ทำให้พระพุทธศาสนาเข้าสู่ยุคคนรุ่นใหม่ได้ง่าย เนื่องจากสังคมสารสนเทศเป็นยุคในการบริโภคข่าวสาร และเป็นปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบันในยุคดิจิทัล ที่คนรุ่นใหม่และรุ่นกลาง ไม่มีเวลาไปวัดฟังธรรม เนื่องจากมีภาระในการทำมาหากินเลี้ยงดูครอบครัว จนไม่มีเวลาจะเข้าวัด และทั้งหมดนี้ก็มีการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามยุคสมัย เพื่อจะได้ดำรงคำสอนของพระพุทธเจ้าสืบต่อไป

จากข้อความข้างต้นทำให้เห็นว่า สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงเยาวชนได้ดี ทำให้เกิดการเข้าใจถึงหลักธรรมที่นำเสนอได้ดียิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็น สื่อวีดิทัศน์ คลิปสั้นจาก Facebook L[ine Tiktok เป็นต้น เยาวชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ดี เพราะทำให้เห็นภาพ เสียง ที่บ่งบอกถึงอารมณ์ของสื่ออื่น ๆ ว่าสอนเกี่ยวกับสิ่งใด

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปลูกฝังค่านิยม

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปลูกฝังค่านิยม

พระครูวาปีธรรมวิโรจน์ (ประศาล นิวัฒน์) (2564 : 330-332) สังคมไทยในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่ามีความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศด้วยเทคโนโลยีซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทำให้ประชาชนได้รับความสะดวกสบายทางวัตถุมากขึ้น ขณะเดียวกันความ

เสื่อมด้านจิตใจก็ทวีเพิ่มมากขึ้นจนเป็นที่น่าวิตก จนอาจกล่าวได้ว่า “พัฒนาแต่วัตถุ ไม่พัฒนาด้านจิตใจ” และสภาพสังคมทั่วไปก็ตกอยู่ในขั้นวิกฤต ดังนั้นศูนย์สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาจึงได้ร่วมมือกับหน่วยงานราชการ องค์กรการกุศล โรงเรียนและภาคเอกชน โดยพิจารณาเห็นร่วมกันในที่ประชุมว่า “การสร้างคนให้มีคุณธรรมคือ การสร้างชาติ” ส่วนกระบวนการฟื้นฟูจิตใจเยาวชนให้กล้าแข็ง รู้เท่าทันต่อสิ่งที่เกิดขึ้น จะพัฒนาเยาวชนโดยการนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รู้จัก ลด ละ เลิกสิ่งชั่วร้ายจนสังคมเกิดความปลอดภัยนำความสงบสุขมาสู่วิถีชีวิตที่ดีของเยาวชนและครอบครัว ดังนั้น “โครงการค่ายพุทธบุตร” จึงได้ก่อกำเนิดขึ้น และการจัดกิจกรรมค่ายพุทธบุตรมีส่วนสำคัญต่อการปลูกฝังคุณธรรมเยาวชน ดังนี้ (กรมการศาสนา, 2556 : 20-21)

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนให้เป็นเด็กดีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนให้รู้จักหน้าที่ในการเป็นชาวพุทธที่ดี เนื่องจากชาวพุทธที่ดีจะต้องมีความเข้มแข็งที่จะตั้งมั่นอยู่ในหลักการที่ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและต้องเป็นตัวอย่งที่ดีแก่บุคคลทั่วไป

2. การวางรากฐานชีวิตของเด็กและเยาวชนให้มั่นคงยั่งยืนในอนาคตโดยให้เด็กและเยาวชนรู้จักดำเนินชีวิตที่ดีงามและร่วมสร้างสรรค์สังคม ให้เจริญมั่นคงโดยรู้จักประพฤติดีและละเว้นความชั่ว

3. การฟื้นฟูเอกลักษณ์ของเด็กไทยที่พึงประสงค์ให้กลับคืนสู่สังคมไทย ได้แก่ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ดำรงรักษาศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี มีน้ำใจ รักความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นมิตรกับทุกคน รักธรรมชาติ มีความมั่นใจในตนเองแบบสากล แต่มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตนแบบไทย ใฝ่ศึกษาหาความรู้ มีความสามารถในการใช้ทักษะทางภาษา และวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ จริยธรรม คุณธรรม มีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน มีศรัทธาและมีความภาคภูมิใจในการทำงานที่สุจริต มีจิตสำนึกสาธารณะ รู้จักช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน

2.2.2 ลักษณะกลุ่มเด็กและเยาวชน

ในการจัดกลุ่มเด็กและเยาวชนเพื่อใช้วิเคราะห์การจัดค่ายพุทธบุตรเพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรม ได้แบ่งกลุ่มเด็กและเยาวชน ดังนี้

1. กลุ่มป้องกันคือ เด็กและเยาวชนในสถาบันศึกษาทั่วไปทุกระดับชั้น
2. กลุ่มฟื้นฟูของศาลคือ เด็กและเยาวชน ครอบครัว สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง
3. กลุ่มพิเศษคือ กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มเยาวชนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง

2.2.3 สิ่งที่เด็กและเยาวชนได้รับจากการเข้าค่ายพุทธบุตร

1. รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี เด็กและเยาวชนที่จะเติบโตไปสู่ชีวิตที่ดั่งใจ สามารถพัฒนาชีวิตของตนเอง พัฒนาสังคมได้ต้องเป็นคนที่รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี โดยมีผู้ปกครอง พ่อแม่ ครูอาจารย์ สื่อสารมวลชน และผู้ใหญ่ทั่วไป มีหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดี และช่วยจัดสรรสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่เด็ก

2. รู้จักจัดระเบียบชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม เด็กและเยาวชนจะมีวินัยมีศีล รู้จักจัดระเบียบชีวิตของตนและรู้จักจัดระเบียบความสัมพันธ์กับผู้อื่น หรือการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเพราะชีวิตที่จัดระเบียบได้ดีแล้วจะเป็นชีวิตที่พร้อมจะรับการพัฒนา การได้รับกำลังใจที่จะพัฒนาศักยภาพของตนให้เต็มที่ทั้งศักยภาพเฉพาะตัวคือความถนัดของตนเอง และศักยภาพที่เกิดจากการพัฒนาทำให้เด็กเกิดแนวคิดและกำลังใจที่จะพัฒนาตนเอง

3. มีทัศนคติและค่านิยมที่ดี เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้จากพระพุทธศาสนาที่สอนในเรื่องความเปลี่ยนแปลงควบคู่ไปกับหลักความเป็นไปตามเหตุปัจจัย มีจิตสำนึกต่อความเปลี่ยนแปลง นำไปสู่ความไม่ประมาท มีความกระตือรือร้น การรู้จักคิดพิจารณาให้เกิดปัญญาที่จะรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักโลก รู้จักชีวิต รู้จักปัญหา รู้จักเหตุของปัญหาด้วยสติปัญญา

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า “ค่ายธรรมะ หรือ ค่ายพุทธบุตร” ได้มีส่วนร่วมและเป็นอีกหนึ่งขุมกำลังในการช่วยสอดส่องดูแลเยาวชน ช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและช่วยขัดเกลาจิตใจเยาวชนทางความคิด ช่วยให้เยาวชนเลิกพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ที่ชอบบั่นแกล้งกัน พัฒนาเยาวชนในสังคมด้วยการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้กับสังคมอย่างต่อเนื่อง อนึ่งเมื่อพิจารณาจากสถานการณ์ปัจจุบันจะพบว่ามียุคสมัยทางสังคมที่ท้าทายให้ค่ายพุทธบุตรได้ปรับกระบวนการทัศนคติในการจัดกิจกรรมการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรม คือ ปัญหาด้านสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 ดังนั้น ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนในสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโควิด 19 ถือได้ว่าเป็นปัญหาที่ท้าทายการตอบโจทย์ปัจจัยทางสังคม

2.2.4 การใช้เกมส์ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

การใช้เกมส์ในค่ายธรรมะเป็นเทคนิคที่ช่วยให้ผู้เข้าร่วมเกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และได้เรียนรู้ธรรมะอย่างเป็นธรรมชาติผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย โดยมีหลักการสำคัญคือ การเชื่อมโยงเนื้อหาธรรมะเข้ากับกฎ กติกา และเป้าหมายของเกมส์ เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ ผ่านการมีส่วนร่วมของผู้เล่น. โดยเกมส์ที่ใช้ควรสอดแทรกเนื้อหาธรรมะ เช่น ความซื่อสัตย์ เมตตา หรือการอยู่ร่วมกันในสังคม หลังจากเล่นเกมแล้ว จำเป็นต้องมีกระบวนการถอดบทเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำข้อคิดจากเกมส์ไปปรับใช้ในชีวิตจริง เช่น เกมรวมเงิน เกม

การอยู่ร่วมกันในกรอบที่กำหนดให้ เป็นต้น เพื่อให้เยาวชนได้เห็นคุณค่าความสำคัญของเพื่อน ว่าเพื่อนมีความสำคัญต่อเราอย่างไร

จากเนื้อหาข้างต้น การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม คือ กระบวนการพัฒนาคุณภาพจิตใจของ ผู้คนให้ประพฤติในสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม ตามหลักเกณฑ์ของสังคม โดยมุ่งเน้นให้เกิดความรู้ความ เข้าใจ การฝึกฝนจนเป็นนิสัย และการมีจิตสำนึกที่ดี เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสงบ เรียบร้อยในสังคม โดยมีหลักการสำคัญคือ การเชื่อมโยงเนื้อหาระดมเข้ากับกฎ กติกา และเป้าหมาย ของเกม เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ ผ่านการมีส่วนร่วมของ ผู้เล่น.

2.3 การจัดกิจกรรมการอบรมค่ายธรรมะ

2.3.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนถือว่า มีความสำคัญที่เสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตประจำวันให้แก่ ผู้เรียนเป็นการเพิ่มทักษะและเจตคติที่ดีให้เกิดขึ้น ผู้สอนควรให้ความสำคัญและทราบแนวทางในการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ได้ประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของเด็กให้มากที่สุดเพื่อให้บรรลุถึง จุดประสงค์ที่วางไว้

ความหมาย ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นักศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมาย เกี่ยวกับ กิจกรรม หรือ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ไว้ดังต่อไปนี้

* พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต (2556 : 97) ได้ให้ความหมายว่า กิจกรรม หมายถึง การที่ ผู้เรียนปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการเรียนรู้ นั่นคือ กิจกรรมมีความสำคัญในการช่วยให้เกิดการ เรียนรู้

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2513 : 153) ให้ความหมายว่า กิจกรรม หมายถึง การกระทำหรือการทำงานนั่นเอง การกระทำทุกอย่างเรียกว่า กิจกรรมนั่นเอง เช่น การเขียน เรียงความ การอภิปราย การค้นคว้า การศึกษานอกสถานที่ ฯลฯ

เอกสารแนะนำหลักสูตรประถมศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2521 : 2) ให้ความหมายว่า กิจกรรมการสอน หมายถึง การดำเนินการต่างๆในโรงเรียนทั้งโดยครูและนักเรียน เช่น การสอนให้นักเรียนค้นคว้า อภิปราย การบรรยาย การอบรม การสาธิต การปฏิบัติงาน การจัด นิทรรศการ และการศึกษานอกสถานที่ ฯลฯ

สนิท สัตโยภาส (2532 : 64) ให้ความหมายว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง สภาพที่จัดกระทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้

สมศักดิ์ คงเที่ยง (2529 : 286) ให้ความหมายว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมที่ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจในเนื้อหาของบทเรียนวิชาต่างๆ ได้ดีขึ้น กิจกรรมแบบนี้อาจเกิดขึ้นในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนก็ได้ จากความหมายที่นักศึกษากล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนได้นำมาประมวลเป็นข้อความที่พอสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง สภาพการณ์ที่จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้โดยวิธีการปฏิบัติร่วมกันทั้งผู้สอนและผู้เรียนเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น

จุดประสงค์ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

จุดประสงค์ของการจัดกิจกรรม ผู้สอนควรกำหนดความชัดเจนให้แน่นอนว่า ต้องการสิ่งใดในการจัดกิจกรรม จุดประสงค์ที่สำคัญของการจัดกิจกรรมภาษาไทยตามแนวทางของสุจริต เพียรชอบ และสายใจ อินทร์ทรัพย์ (2522 : 201-202) มีดังต่อไปนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้และทักษะทางภาษาไทยดีขึ้น
2. เพื่อเร้าความสนใจของนักเรียนและจัดสภาพการณ์ตลอดจนสถานการณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้นักเรียนได้ค้นพบความถนัดและความสามารถพิเศษทางภาษาของตนเองเพื่อที่จะได้พัฒนาความสามารถและทักษะนั้นๆ ได้ดียิ่งๆ ขึ้นไป
3. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกฝน ศึกษาหาความรู้และแสดงความสามารถพิเศษทางภาษาให้เป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลอื่นๆ และตนเองให้มากที่สุดที่จะทำได้
4. เพื่อส่งเสริมความเป็นความเป็นประชาธิปไตยและฝึกความเป็นพลเมืองของชาติด้วยการส่งเสริมทักษะต่างๆ เช่น ทักษะในการเป็นผู้นำ ผู้ตาม การทำงานร่วมกัน การตัดสินใจและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
5. เพื่อนักเรียนรู้จักตัวเอง มีวินัย รู้จักบังคับตนเองอยู่ และรู้จักทำงานกับผู้อื่นอย่างมีความสุข
6. เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีอิสระเสรี จัดทำกิจกรรมทางภาษาต่างๆ ที่ตนเองสนใจ เกิดความสนุกสนาน สำนวนใจ และเพลิดเพลินในงานที่ทำขึ้น
7. เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ง่ายแบบเป็นกันเอง มีพิธีการน้อยที่สุด แต่นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้และได้ประสบการณ์ทางภาษาเป็นอย่างมาก
8. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ รู้จักรับผิดชอบ เคารพความคิดเห็นของคนอื่น ใช้ภาษาที่เหมาะสม
9. เพื่อช่วยให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ช่วยให้ผู้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนภาษาอย่างแท้จริง

10. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ทักษะทางภาษาเป็นเครื่องมือในการศึกษาหาความรู้จากการเรียนวิชาต่างๆในหลักสูตรให้ดีขึ้น

11. เพื่อให้นักเรียนใช้เวลาว่างอย่างมีประโยชน์และมีคุณค่า

12. เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนกับบุคคลต่างๆในชุมชน

13. เพื่อยกระดับขวัญของบุคลากรฝ่ายต่างๆที่มีต่อโรงเรียนให้ดีขึ้น

14. เพื่อเป็นการส่งเสริมและถ่ายทอดวัฒนธรรมทางภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ให้นักเรียนเกิดความรัก ซาบซึ้งในคุณค่าและคิดที่จะเชิดชูทำนุบำรุงภาษาไทยอันเป็นภาษาประจำชาติ

สำหรับผู้เขียนมีแนวคิดเกี่ยวกับจุดประสงค์ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยสรุปคือ การจัดกิจกรรมทุกๆวิชาสามารถจัดได้ตามแนวทางและวิธีการที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการเรียน วิธีการจัดกิจกรรมจะเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดความรักและสามัคคีในหมู่คณะ รวมทั้งฝึกให้ผู้เรียนมีคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงาม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

ความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมแต่ละชนิดย่อมมีคุณค่าในตัวของมันเอง ในการจัดการเรียนการสอนหากครูได้ให้ความสนใจต่อการจัดกิจกรรมแล้วย่อมจะช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนของครูประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี กิจกรรมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้หลายประการด้วยกัน ดังนี้คือ

1. ช่วยเร้าความสนใจของนักเรียน
2. เปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ
3. ช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
4. ช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
5. ช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
6. ช่วยให้นักเรียนได้มีการเคลื่อนไหว
7. ช่วยให้นักเรียนได้รู้สึกสนุกสนาน
8. ช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
9. ช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ของนักเรียนให้กว้างขวาง
10. ช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของเด็ก
11. ช่วยส่งเสริมทักษะ
12. ช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
13. ช่วยให้เด็กได้รู้จักทำงานเป็นหมู่

14. ส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักทำงานเป็นหมู่
15. ส่งเสริมให้เด็กเกิดความซาบซึ้งความงามในเรื่องต่างๆ

ความสำคัญกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น ทำให้มองเห็นว่า กิจกรรมที่ดีสามารถส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนหลายด้านด้วยกัน ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติ และเกิดการเรียนรู้ ทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ การปรับตัว ความซำนซำนาญหรือทักษะ การมีโอกาสฝึกด้านประชาธิปไตยช่วยให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งต่อความงามในสิ่งต่างๆ จากความสำคัญของกิจกรรมดังกล่าว จึงพอสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนของครูจะสมบูรณ์ได้โดยการอาศัยการจัดกิจกรรมที่ดีด้วย

ลักษณะการจัดกิจกรรม

จากแนวคิดในการจัดการศึกษาตามแนวคิดของนักปราชญ์ ชาวอเมริกัน คือ จาห์น ดุย (John Dewey) กล่าวว่า วิธีการเรียนรู้ที่จะเกิดผลดีที่สุดให้แก่ผู้เรียน ได้แก่ การเรียนรู้โดยการกระทำ (learning by doing) มีอิทธิพลทำให้โรงเรียนตื่นตัวและใช้ความพยายามที่จะจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในโรงเรียน

ลักษณะการจัดดังกล่าวต่างมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป แล้วแต่ว่าใครมีความถนัดที่จะเรียก ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งพอประมวลไว้ได้ดังนี้

1. กิจกรรมนอกหลักสูตร (Extra-curricular Activities)
2. กิจกรรมร่วมหลักสูตร (Co-curricular Activities)
3. กิจกรรมกึ่งหลักสูตร (Semi-curricular Activities)
4. กิจกรรมพิเศษ (Extra Activities)
5. กิจกรรมโรงเรียน (School Activities)
6. กิจกรรมนักเรียน (Student Activities)
7. กิจกรรมกลุ่ม (Group Activities)
8. กิจกรรมริเริ่ม (Initially Activities)
9. กิจกรรมครูและนักเรียน (Teacher-Student Activities)
10. กิจกรรมชีวิตในโรงเรียน (School-Life Activities)
11. กิจกรรมพัฒนา (Developmental-Activities)
12. กิจกรรมโรงเรียนเชิงสร้างสรรค์ (Creative School Activities)
13. กิจกรรมไม่เป็นทางการ (Informal Activities)

ลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่ดีต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งสำคัญหลายประการจากแนวคิด นาทยา ภัทรแสงไทย (2525 : 262-264) ได้วางเกณฑ์ในการจัดกิจกรรมไว้ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมในการเรียนทุกอย่างต้องเกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายของการเรียน

2. การจัดลำดับของกิจกรรมการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทั้ง 3 ประการ คือ ความรู้พื้นฐาน การคิด เจตคติ ความรู้สึก และค่านิยม กิจกรรมต้องพัฒนาทั้งด้านวิชาการและทักษะทางสังคม

3. กิจกรรมการเรียนรู้ต้องสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ได้หลายอย่าง เช่น มีความรู้ทางด้านเนื้อหา ก็ควรมีความรู้ทางด้านความคิด

4. กิจกรรมการเรียนรู้ควรมีการจัดลำดับขั้นตอน เพื่อให้การเรียนรู้มีความต่อเนื่องแต่ละกิจกรรมควรให้มีการสืบทอดต่อการเรียนรู้ที่มีอยู่ก่อน จะต้องมีการจัดลำดับจากรูปธรรมไปหานามธรรม จากประสบการณ์ที่อยู่ใกล้ ไปสู่ประสบการณ์ที่อยู่ไกล และจากกระบวนการคิด การทำงานอย่างง่ายไปสู่การให้เหตุผลที่เป็นแบบแผน และเป็นนามธรรม

5. กิจกรรมการเรียนรู้ความทำให้บังเกิดผลดีอย่างเต็มที่ ก่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

6. กิจกรรมการเรียนรู้จะต้องท้าทายความสนใจของผู้เรียนให้นำสิ่งที่เรียนในสถานการณ์หนึ่งไปใช้ได้กับกับสถานการณ์ใหม่ ลักษณะเช่นนี้จะทำให้การเรียนรู้ต่อเนื่องกันไปสามารถอธิบายสิ่งใหม่ คาดคะเน และพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ในโรงเรียนได้

7. กิจกรรมการเรียนรู้ต้องให้ปริมาณความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการตีความ การจัดรวบรวมและการแสดงออกด้านความคิดรวบยอด และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถทางสติปัญญาของผู้เรียน การจัดกิจกรรมดังกล่าวจะประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 2 ชนิด คือ กิจกรรมที่แสดงปริมาณของความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องหรือเหมาะสมกับความรู้ที่มีความคิดรวบยอดอยู่ด้วย และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการให้ผู้เรียนจัดรวบรวมหรือเพิ่มเติมความรู้ใหม่จากสิ่งที่ผู้เรียนได้รู้แล้ว

8. กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเป็นพัฒนาการคิด ส่งเสริมให้ผู้เรียนให้คิดแบบสืบสวน สอบสวน และแก้ไขตามแนวทางของตน และต้องรู้จักประเมินความคิดของตนเองด้วย

9. กิจกรรมการเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลายๆทาง การจัดกิจกรรมที่ให้โอกาสผู้เรียนได้สังเกต วิเคราะห์ และอภิปราย โดยใช้สื่อการเรียนต่างๆมาประกอบกิจกรรม หากกิจกรรมหนึ่งๆไม่เหมาะสมกับผู้เรียนคนหนึ่งแต่อาจจะมีกิจกรรมอื่นๆที่ชดเชยได้

10. กิจกรรมการเรียนรู้ควรมีลักษณะเปิดกว้างให้กับผู้เรียนให้มีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งในด้านเนื้อหาและแนวความคิด กิจกรรมลักษณะนี้ไม่จำเป็นจะต้องมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว แต่เป็นการให้ผู้เรียนได้รู้จักใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

หลักเกณฑ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1. ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร
2. ต้องจัดแบบมีลำดับขั้นตอน
3. ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งต้องไม่ใช้เวลานานเกินไป
4. ต้องจัดอยู่ในรูปทักษะสัมพันธ์

5. สื่อที่ควรหาง่าย ราคาถูก และมีอยู่ในท้องถิ่น
6. กิจกรรมควรหลากหลายไม่ซ้ำซาก
7. ให้นักเรียนมีโอกาสมุ่งทำกิจกรรมตามความถนัดและสนใจ
8. ฝึกให้รู้จักใช้เหตุผลในการทำกิจกรรมต่างๆ
9. ฝึกให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน
10. เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจในการทำกิจกรรมควรมีการประเมินผล

2.3.2 ความหมายของการจัดกิจกรรมค่ายธรรมะ

การเข้าค่ายธรรมะ หรือค่ายคุณธรรม จริยธรรม หรือ ค่ายพุทธธรรม เป็นกิจกรรมของเยาวชนในโครงการการอบรมคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักพัฒนาชีวิตและสังคม คือ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) โดยพระสงฆ์วิทยากรผู้ทรงความรู้จะฝึกฝนเยาวชนให้มีทักษะชีวิตตามคำสอนและ วัตรปฏิบัติของพระพุทธเจ้า ช่วยให้นักเรียนได้เกิดการพัฒนาจิตและปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม และศีลธรรม ตามหลักพุทธศาสนาอันเป็นแนวทางการประพฤติตนที่ดี ให้มีทักษะในการดำเนินชีวิต “เก่ง ดี และมีความสุข” เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่นำธรรมะนำหลักคำสอนที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน คือ การพัฒนากายโดยการแสดงออกทางกิริยามารยาทชาวพุทธ มีพฤติกรรมที่ดั่งงามเหมาะสม การพัฒนาศีลโดยการอยู่ร่วมกับครอบครัวและบุคคลในสังคม ด้วยความเกื้อกูลและประกอบอาชีพที่สุจริต การพัฒนาจิตให้เป็นจิตที่สมบูรณ์ทั้งคุณภาพจิต พลังจิตและสุขภาพจิต และสุดท้าย การพัฒนาปัญญาให้เกิดปัญญาในการรู้จริง รู้เท่าทันทางเจริญทางเสื่อมปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รู้วิธีการป้องกัน รู้วิธีแก้ไขปัญหา สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองด้วยคุณธรรม ให้เป็นผู้มีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันโลก นำพาชีวิตสู่ความสำเร็จ เพื่อเกื้อกูลแก่ตนเองและประเทศชาติในที่สุด

ประโยชน์ของการเข้าค่ายพุทธบุตร มีดังนี้

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้เยาวชน โดยการฝึกบำเพ็ญทางจิตภาวนา
2. ปลูกฝังจริยธรรมให้เยาวชนมีเจตคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา
3. ให้เยาวชนได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ด้วยการฝึกการใช้ชีวิตอย่างผู้ถือเพศพรหมจรรย์ ด้วยการรักษาศีล 8
4. ได้พัฒนาจิตสำนึกที่ดีงาม สำหรับการพัฒนานตนและสังคม
5. ฝึกทักษะความรับผิดชอบทั้งต่อ ตนเอง สังคม และประเทศชาติ

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อปลูกฝังให้พุทธบุตรมีความกตัญญูทวดที่ต่อบิดามารดา และครูบาอาจารย์
2. เพื่อพัฒนาจิตและปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม และศีลธรรม ตามหลักพุทธศาสนา

3. เพื่อฝึกจิตให้มีสติรู้เท่าทันอารมณ์ รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองและแสดงออกทางด้านอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม ทำให้สามารถปรับตัวรับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้
4. เพื่อเรียนรู้และเข้าใจหน้าที่พุทธบริษัทให้เยาวชนเข้าใจอย่างถูกต้อง
5. เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการรักษา ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

2.3.3 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมด้วยกิจกรรมกลุ่ม

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมด้วยกิจกรรมกลุ่ม คือ กระบวนการที่มุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้และพัฒนาคุณงามความดีผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ ทำงานร่วมกันในกลุ่ม โดยมีเป้าหมายเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมเชิงบวก เช่น การช่วยเหลือ การแบ่งปัน ความรับผิดชอบ และการมีระเบียบวินัย ซึ่งจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมเติบโตเป็นคนดีของสังคมและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

(พระมหาจักรพล สิริโร, (2563 : 287) รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนนั้น จะต้องประกอบไปด้วยกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในหัวข้อ อริยวัฑฒิ 5 ผ่านกิจกรรมหลักสำคัญ ๆ คือ กิจกรรมสำคัญสำหรับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนที่สอดคล้องกับหลักศรัทธา มี 2 กิจกรรมหลัก คือ 1) กิจกรรมการสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัยประจำวัน และ 2) กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมสำคัญสำหรับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนที่สอดคล้องกับหลักศีล วั 2 กิจกรรมหลัก คือ 1) กิจกรรมบันทึกตรวจศีลตนเองประจำวัน และ 2) กิจกรรมสมาทานศีล 5 ในวันพระ กิจกรรมสำคัญสำหรับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนที่สอดคล้องกับหลักสุตะ มี 2 กิจกรรมหลัก คือ 1) กิจกรรมการเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม และ 2) กิจกรรมการเรียนรู้และสอบธรรมศึกษา กิจกรรมสำคัญสำหรับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนที่สอดคล้องกับหลักจาคะ มี 2 กิจกรรมหลัก คือ 1) กิจกรรมการทำบุญตักบาตร และ 2) กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน และ กิจกรรมสำคัญสำหรับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนที่สอดคล้องกับหลักปัญญา มี 2 กิจกรรมหลัก คือ 1) กิจกรรมการบริหารจิตและเจริญปัญญา และ 2) กิจกรรมการสอดแทรกหลักพุทธธรรมในกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการดำเนินงานเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนนั้นก็มียุ่หลายระดับและหลายหน่วยงาน เริ่มตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา ส่วนราชการ และหน่วยงานทางพระพุทธศาสนา โดยดำเนินงานผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย และสอดคล้องกับหลักอริยวัฑฒิ 5 ตามแนวทางพระพุทธศาสนา เน้นให้เยาวชนเกิดความตระหนักของการเป็นคนดีของสังคมและยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

จากคำกล่าวข้างต้น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยกิจกรรมกลุ่ม คือ การใช้กิจกรรมร่วมกันในกลุ่มเพื่อส่งเสริมคุณสมบัติที่ดี เช่น ความรับผิดชอบ ความสามัคคี การช่วยเหลือแบ่งปัน การแก้ปัญหา และการมีเหตุผล เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีจิตใจที่ตั้งงาม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

ได้อย่างมีความสุข กิจกรรมที่เหมาะสม เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมสวดมนต์ การทำงานโครงการ การบำเพ็ญประโยชน์ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับเยาวชนในวัยนั้น ๆ

2.3.4 บทบาทของพระสอนศีลธรรม

พระครูปัญญาวุฒินิก ปัญญาวุฒโน (2549, 190 หน้า) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 3 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมาเขต 4” ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพการจัดการเรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีสภาพอยู่ในระดับมาก 3 ด้านโดยด้านที่มีสภาพการจัดการเรียนการสอนมากที่สุดได้แก่ ด้านหลักสูตร รองลงมาได้แก่ด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามลำดับ ยกเว้นด้านอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

2) ปัญหาการจัดการเรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน และมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย 2 ด้าน โดยด้านที่มีปัญหาระดับปานกลางเป็นอันดับแรก คือ ด้านอุปกรณ์และสื่อการสอนรองลงมา คือ ด้านหลักสูตร ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3) ครูผู้สอน ที่มีเพศต่างกัน มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่างกัน มีประสบการณ์สอนต่างกันและมีการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างกัน มีสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 3 ทั้งโดยภาพรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

4) ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่างกัน ที่จบการศึกษาวิชาเอกทางด้านสังคมศึกษา มีปัญหามากกว่าครูผู้สอนที่จบการศึกษาวิชาเอกอื่น

พระปิยะ ปิยธมโม (2553, 115 หน้า) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและประสิทธิภาพของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมืองแพร่” พบว่า ความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผนการสอน ด้านกระบวนการสอน ด้านวิธีการสอน และด้านการประเมินผลการสอน พบว่า ในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้านการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและประสิทธิภาพของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอเมืองแพร่ ทั้ง 4 ด้าน พบว่า ครูประจำการและประสิทธิภาพของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 – ม.3) อำเภอเมืองแพร่ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เมื่อพิจารณาการเปรียบเทียบในแต่ละคะแนนแต่ละด้าน พบว่า ครู

ประจำการกับประสิทธิภาพของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ทุกด้าน

พระดำรงค์เดช วิสาโท (ทองสิมา 2554, 141 หน้า) ได้ศึกษาเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูพระสอนศีลธรรมในมุมมองของนักเรียนโรงเรียนหนองนกไข่ ตำบลหนองนกไข่ อำเภอกะทู้ม่วน จังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนวัดหนองนกไข่ ตำบลหนองนกไข่ อำเภอกะทู้ม่วน จังหวัดสมุทรสาคร มีมุมมองในการสอนของครูพระสอนศีลธรรม โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.54 เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน มีรายละเอียด คือด้านบุคลิกภาพของครูพระสอนศีลธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.58 รองลงมา คือด้านการวัดผลประเมินผล และด้านวิธีการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.52 ตามลำดับ 2) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า นักเรียนโรงเรียนวัดหนองนกไข่ ตำบลหนองนกไข่ อำเภอกะทู้ม่วน จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษาต่างกัน มีมุมมองในการสอนของครูพระสอนศีลธรรม โดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

พระเกษมศักดิ์ วรสถโโข (2554, 156 หน้า) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักรและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดถึงการพัฒนาศาสนา การศึกษาและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการทั้ง 6 ด้าน เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ พรรษา การศึกษาสามัญ การศึกษาทางธรรม และตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกันไป

พระครูสิริธรรมนิเทศ, ผศ.ดร. และคณะ (2556, 164 หน้า) ได้ศึกษาเรื่อง “ความคาดหวังของนักเรียนที่มีต่อการใช้สื่อของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดศรีสำราญราษฎร์บำรุง (เข้มประชาอุทิศ) ตำบลอ้อมน้อย อำเภอกะทู้ม่วน จังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีความคาดหวังต่อการใช้สื่อของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยรวมทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านคือ ด้านการสอน ด้านการใช้สื่อประกอบการสอน และด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า อยู่ในระดับมาก และด้านการวัดผลประเมินผล พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง 2) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า นักเรียนที่ปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีความคาดหวังของนักเรียนที่มีต่อการใช้สื่อของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แตกต่างกันไป โดยรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ นักเรียน ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการใช้สื่อของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน 1) ด้านการสอน คือครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ไม่ได้สอนเรียงตามลำดับของเนื้อหาวิชา ดังนั้น ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรสอนเรียงตามลำดับเนื้อหาของวิชาที่สอน เพื่อเด็กนักเรียนจะได้ไม่สับสน 2) ด้านการใช้สื่อประกอบการสอน คือครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ขาดสื่อที่หลากหลายในการเรียนการสอน ดังนั้น ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรที่จะหาสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเนื้อหาการสอน เปิดก่อนนำเข้าสู่บทเรียน 3) ด้านการจัดการเรียนการสอน คือครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ขาดการจัดกิจกรรมของนักเรียน โดยแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามหัวข้อหลักธรรม ดังนั้น ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรแบ่งกลุ่มนักเรียนทำกิจกรรมตามหัวข้อหลักธรรมนั้น ๆ แล้วนำเสนอหน้าชั้นเรียน และ 4) ด้านการวัดผลประเมินผล คือครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ขาดการวัดผลประเมินผลนักเรียนก่อนเข้าสอน ดังนั้น ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรวัดผลประเมินผลนักเรียนก่อนเข้าสอนจริง

2.3.5 หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม

สำหรับหลักธรรมที่คณะพระวิทยากรเลือกนำมาใช้ในการอบรมเยาวชนในแต่ละครั้ง โดยมากจะใช้หลักธรรมที่เกี่ยวกับพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของเยาวชนเองเป็นส่วนใหญ่ หลักธรรมเหล่านั้นมีดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).(2544 : 175) 1. เบญจศีล เบญจธรรม

เบญจศีล หรือ ศีล 5 หมายถึง ความประพฤติชอบ การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน เป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์เดรัจฉาน และทำให้เป็นคนดีของสังคม จึงควรนำมาอบรมปลูกฝังแก่นักเรียนให้ถือเป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ดังต่อไปนี้

1. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต
2. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเว้นจากการเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการขโมย
3. กามเมสุ มิฉฉาจารา เวรมณี เจตนาเว้นจากการประพฤติผิดในกาม
4. มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเว้นจากการกล่าวเท็จ
5. สุราเมรยมัชชชมาทัฏฐานา เวรมณี เจตนาเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท๑๒

ศีล 5 ข้อนี้ในบาลีชั้นเดิมส่วนมากเรียกว่า สิกขาบท 5 คือข้อปฏิบัติในการฝึกตน บ้างก็เรียกธรรม 5 บ้าง เมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ก็ถือว่าเป็นผู้มีศีล คือเป็นเบื้องต้นที่จัดว่าเป็นผู้ศีล คำว่าเบญจศีลที่มาในพระไตรปิฎก ปรากฏในคัมภีร์ชั้นอุปทาน และพุทธวงศ์ ต่อมาในสมัยหลัง มีชื่อเรียกเพิ่มขึ้นว่าเป็นนิจศีล คือศีลที่ควรศึกษาเป็นประจำ บ้างว่าเป็นมนุษยธรรม คือ ธรรมของมนุษย์หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์บ้าง

เบญจธรรม หมายถึง ธรรมอันดีงาม มี 5 ประการ เป็นธรรมข้อที่ควรปฏิบัติควบคู่กันไปกับเบญจศีล สนับสนุนให้การรักษาศีลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น มี 5 ประการ ดังนี้

1. เมตตาการุณา หมายถึง ความรัก ความปรารถนาดีให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ มีความสงสารคิดช่วยเหลือให้พ้นจากทุกข์ตลอดเวลา ธรรมข้อนี้สนับสนุนให้มนุษย์มีเมตตาการุณาต่อกัน เลิกการฆ่าอาฆาตพยาบาทจองเวรกัน เบญจธรรมข้อนี้คู่เบญจศีลข้อที่ 1

2. สัมมาอาชีวะ หมายถึง ความพากเพียรพยายามเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบมีอาชีพสุจริต ธรรมข้อนี้สนับสนุนให้มนุษย์ผู้ปฏิบัติตามละเว้นมิฉฉาชีพที่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นและสังคมทั่วไป เบญจธรรมข้อนี้คู่กับเบญจศีลข้อที่ 2

3. กามสังวร หมายถึง ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ไม่หลงในรูป เสียง กลิ่น รส และผัสสะ ธรรมข้อนี้สนับสนุนให้มนุษย์ยินดีพอใจในคู่ครองของตนเอง ไม่ทำลายน้ำใจของผู้อื่น เบญจธรรมข้อนี้คู่กับเบญจศีลข้อที่ 3

4. สัจจะ หมายถึง ความซื่อตรง ซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ธรรมข้อนี้สนับสนุนให้มนุษย์มีความยุติธรรม ซื่อตรง มีความจริงใจต่อผู้อื่น ไม่เป็นคนโกหกหลอกลวง เป็นคนตรงไปตรงมา มีวาจาสัตย์ เบญจธรรมข้อนี้คู่กับเบญจศีลข้อที่ 4

5. สติสัมปชัญญะ หมายถึง ความมีสติสัมปชัญญะรอบคอบ ฝึกฝนตนเองไม่ประมาทเลินเล่อ เผลอตัว ทั้งก่อนและทำ ลังทำ พุด คิด ธรรมข้อนี้สนับสนุนให้มนุษย์มีสติสัมปชัญญะ พิจารณาสิ่งต่างๆ ด้วยความรอบคอบ ไม่ประมาทพลั้งเผลอ เบญจธรรมข้อนี้คู่กับเบญจศีลข้อที่ 5

การปฏิบัติตนตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมย่อมส่งผลดีแก่บุคคลและสังคม ดังต่อไปนี้

1. ภาควุฒิใจในตนเอง
2. เป็นที่ยอมรับของวิญญูชน
3. เป็นคนแก่กล้าหาญในสังคม
4. ชื่อเสียงย่อมแพร่กระจายไปไกล
5. เป็นคนสง่างาม ล้ำเลิศ
6. เป็นคนมั่งคั่งด้วยทรัพย์สิน
7. มีชีวิตที่ปราศจากศัตรู
8. ได้รับความสงบสุขในชีวิต

ดังนั้น คุณธรรมเรื่องเบญจศีลเบญจธรรมนี้ เป็นหลักการปฏิบัติเพื่อความสงบร่มเย็นของสังคม ซึ่งช่วยให้คนในสังคมมีความเข้าใจ เอื้อเพื่อช่วยเหลือกันและกัน และเคารพสิทธิของผู้อื่น เป็นต้น

อง.ทูก. (บาลี) 20/364/108. **2. ความกตัญญูทเวที**

คนในโลกนี้มีมาก แต่ที่หาได้ยากมีอยู่ 2 คน ได้แก่

1. บุพพการี คือ บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน (อย่างบริสุทธิ์ใจ)
2. กตัญญูกตเวทิตะ คือ บุคคลผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน (อย่างบริสุทธิ์ใจ ไม่เห็นแก่อาภิส แต่เห็นแก่ความกตัญญูกตเวทิตะโดยเฉพาะ)

ที่.ปา. (บาลี) 11/231/233. **3. อิทธิบาท 4 คุณธรรมนำไปสู่ความสำเร็จ**

อิทธิบาท 4 หมายถึง คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ มี 4 ประการคือ

1. ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป
2. วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดเลย
3. จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาใจฝักใฝ่ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ
4. วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีการแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

หลักอิทธิบาท 4 ประการนี้ เป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่จะช่วยนำพาบุคคลผู้ปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในกิจการต่างๆ เช่น เป็นนักเรียนก็มีความภาคภูมิใจ ตั้งใจ ขยันศึกษาเล่าเรียนค้นคว้าหาความรู้ ไม่ทอดทิ้งหน้าที่ของตน กระทำด้วยความเข้มแข็ง ไม่อ่อนแอ ท้อแท้ไตร่ตรองตรวจสอบความบกพร่องของตนเอง เพื่อปรับปรุงแก้ไข วางแผนการให้ดีเพื่อประโยชน์ของตนเองในอนาคตก็จะประสบความสำเร็จได้อย่างแน่นอน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).(2544:138). 4. ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม

ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ได้แก่

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียร คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การทำงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี
2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตนไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย
3. กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร คือรู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัยเลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

4. สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้ธรรมหมวดนี้เรียกสั้นๆ ว่าปฏิธัมมิกัตถะ หรือเรียกติดปากอย่างไทยๆ ว่าปฏิธัมมิกัตถะประโยชน์

อง.อฎฐก. (บาลี) 23/144/289. **5. อุปาสกธรรม**

ชาวพุทธที่เรียกว่า อุปาสก และอุปาสิกา นับว่าเป็นชาวพุทธชั้นนำจะต้องมีความเข้มแข็งที่จะตั้งมั่นอยู่ในหลัก ให้เป็นตัวอย่างแก่ชาวพุทธทั่วไป นอกจากรักษาวินัยชาวพุทธแล้วจะต้องมีอุปาสกธรรม ซึ่งได้แก่อุปาสกธรรม 5 ประการ คือ

1. มีศรัทธา เชื่อประกอบด้วยปัญญา ไม่มกมาย มั่นในพระรัตนตรัย ไม่หวั่นไหวไม่แกว่งไกว ถือธรรมเป็นใหญ่และสูงสุด

2. มีศีล นอกจากตั้งอยู่ในศีล ๕ และสัมมาชีพแล้ว ควรถือศีลอุโบสถตามกาลเพื่อพัฒนาตนให้มีความสุขพึงวัตถุน้อยลง ลดการเบียดเบียน และเกื้อกูลผู้อื่นได้มากขึ้น

3. ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม มุ่งหวังผลจากการกระทำด้วยริ้วแรงความเพียรพยายามตามเหตุผล ไม่ตื่นข่าวเล่าลือโศกลางเรื่องขลังมงคล ไม่หวังผลจากอำนาจดลบันดาล

4. ไม่แสวงหาพาหิรทักษิไณย ไม่ใช่คิดว่าเขตบุญขุนคลังผู้วิเศษศักดิ์สิทธิ์ นอกหลักพระพุทธศาสนา

5. ขวนขวายในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ใส่ใจริเริ่มและสนับสนุนกิจกรรมการกุศล ตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ที.ปา. (บาลี) 11/178-184/196-198. **6. อบายมุข 6**

อบายมุข หมายถึง ช่องทางแห่งความเสื่อม ความพินาศ ย่อยยับแห่งโลกทรัพย์เมื่อบุคคลใดหลงประพฤติเสพลสิ่งที่เป็นอบายมุข การดำเนินชีวิตของบุคคลผู้นั้นก็จะได้รับแต่ความเสื่อม ชีวิตมีแต่ปัญหา ไม่มีความเจริญรุ่งเรืองและก้าวหน้าในชีวิตมี 6 ประการ คือ

1. การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย

2. การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืน เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย

3. การเที่ยวดูมหรสพ เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย

4. การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย

5. การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย

6. การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย

เหตุแห่งความเสื่อมอันนำมาซึ่งความฉิบหายทั้ง 6 ประการนี้ ถ้าใครปฏิบัติตามถือว่าตั้งตนอยู่ในความประมาท ถ้าใครสามารถละเว้นไม่ปฏิบัติตามเสียได้ ชีวิตของผู้นั้นก็จะเป็นสุขแต่ความสุข ความเจริญรุ่งเรืองตลอดชีวิต

2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระภุคคณาจารย์ กิตติคุณโต (วิชัย), (2561). (บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของสื่อชนิดต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่สื่อสารพระพุทธศาสนาได้ใช้การศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย และสังเกตจากพัฒนาการของการใช้สื่อเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน **ผลการศึกษาพบว่า** สื่อใหม่เป็นเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร หรือเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการสื่อสาร ทำให้สถานะของการสื่อสารมีความรวดเร็ว เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้รวดเร็ว และมีกลุ่มเป้าหมายที่มากขึ้น อาทิ คอมพิวเตอร์ ฮาร์ดแวร์ เครื่องมือสื่อสารชนิดต่าง ๆ โมบายล์โฟน ที่คนสามารถเข้าถึงได้ทุกแห่ง รวมไปถึงระบบโซเชียลมีเดีย เช่น บล็อก เว็บไซต์ ไลน์ เฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารใหม่ในยุคปัจจุบัน หากสามารถนำแนวทางการเผยแผ่เหล่านี้ไปใช้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเป็นประโยชน์ในการสื่อสารศาสนาในวงกว้างที่ได้ทั้งประโยชน์ ประหยัด และสอดคล้องกับกาลสมัยได้อย่างแท้จริง

พระครูสังฆรักษ์พิทยา ญาณโร (ปิยวรากุล), (2562). (บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล” **ผลการวิจัยพบว่า** หลักการเกี่ยวกับเนื้อหาในการเผยแผ่มี 7 ประการ (1) สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม (2) สอนกลุ่มเล็กลงตามลำดับ (3) สอนด้วยอุปกรณ์เสริม (4) สอนตรงจุด (5) สอนตามพอดีเท่าที่จำเป็น (6) สอนมีเหตุมีผล (7) สอนสิ่งที่มีความหมายเป็นหลักที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกนำมาใช้ในการเผยแผ่ในสมัยพุทธกาล จนทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในประเทศอินเดีย จนขยายพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน

สภาพแวดล้อมทางสังคมพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล องค์กรสงฆ์จึงจะต้องมีพระสงฆ์ที่ศึกษาและพัฒนาในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้น จะได้นำไปเผยแผ่ให้กับคนรุ่นใหม่ได้เพราะพูดภาษาเดียวกัน หากไม่เดินทางไปด้วยกายก็สามารถอาศัยความเจริญทางเทคโนโลยีเผยแผ่ธรรมผ่านอินเทอร์เน็ตหรือช่องทางอื่น ๆ การจะวิเคราะห์ว่าพระสงฆ์ไทยมีความจำเป็นกับการใช้ ICT หรือไม่ จำต้องพิจารณาหน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์ไทยในมุมมองของพุทธบริษัท 4 ที่ประกอบด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา โดยนำหลักมหาปริณิพพานสูตรมีอยู่ 4 ประการ ดังนี้ (1) การศึกษาพระธรรม (2) การนำความรู้ขึ้นไปประพฤติปฏิบัติ (เพื่อประโยชน์ตน) (3) การเผยแผ่พระศาสนา เพื่อผู้อื่นเข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติ (เพื่อประโยชน์ท่าน) (4) การปกป้องพระศาสนา เมื่อมีผู้กล่าวให้คลาดเคลื่อนหรือจาบจ้วงพระธรรมวินัย

ผลกระทบยุคดิจิทัลที่มีต่อพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน การสื่อสารมีการพัฒนาไปถึงระดับเครือข่ายทั่วโลก (Internet) การส่งข้อมูลไปทั่วโลกอย่างไร้พรมแดนแต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต้องอาศัยสื่อทางสารสนเทศโดยเฉพาะทางเอกสาร หนังสือต่าง ๆ ยังจำเป็นต้องใช้เป็นหลักเพราะให้ประโยชน์แบบประโยชน์สูง ประหยัดสุด และต้องรู้ธรรม ๆ นั้น เพื่อจะต้องเป็นผู้ส่งสารต้องมีคุณสมบัติ คือ รู้จริง รู้จักกาลเทศะ หรือบริบทในแต่ละพื้นที่ในการที่จะสื่อสารออกไปหาผู้รับสาร และยังมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารที่เป็นในทางก่อประโยชน์แก่ผู้รับสารในสังคมนั้นด้วย และต้องมีความรับผิดชอบในการสื่อสารของตน ดังนั้น แนวทางการปฏิบัติของผู้ส่งสารจึงต้องนำเสนอเนื้อหาสาระที่ดี และทำให้ชีวิตดีขึ้น มีความสุขนำไปสู่การแก้ปัญหาและเป็นประโยชน์ไม่ก่อให้เกิดโทษต่าง ๆ ส่วนแนวทางผู้ปฏิบัติในการส่งสาร คือทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้รับสาร ผู้ส่งสารจึงจำเป็นต้องมีการปฏิบัติชอบฝึกฝนตนเองตามแนวหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา รวมถึงต้องมีมนสิการโดยแยบคาย ในการพิจารณาว่าสิ่งใดควรทำการสื่อสารอย่างไร

ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อพระพุทธศาสนา กระจกจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น มีผลกระทบทั้งต่อพุทธศาสนาและสังคมโลก โดยรวมอันสืบเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างไม่ระมัดระวังย่อมเกิดผลดังต่อไปนี้ (1) ผลกระทบพระพุทธศาสนาด้านบวก คือ (1.1) ผลกระทบต่อการศึกษาพระสงฆ์ไทย ในการมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนบาลีและสามัญดีขึ้น (1.2) ผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปได้ทั้งในและต่างประเทศในช่องทางสื่อดิจิทัล (1.3) ผลทำให้เยาวชนได้ศึกษาพระพุทธศาสนาในระบบสื่อแบบมัลติมีเดียได้มากขึ้น (1.4) ผลต่อการแจ้งข่าวสารคณะสงฆ์ได้เร็วขึ้นในช่องทางดิจิทัล เพื่อประหยัดเวลาต่าง ๆ (2) ผลกระทบพระพุทธศาสนา ด้านลบ (2.1) ผลกระทบต่อการใช้งานที่ไม่ควรของพระสงฆ์และสามเณรในการแชร์ภาพการโพสต์ภาพที่ไม่ดีเป็นผลให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา (2.2) ผลกระทบเรื่องพระสงฆ์ไม่ได้รู้จักการแบ่งเวลาในการกำจัดกิเลส และการทำกิจวัตรของสงฆ์ (2.3) เกิดผลกระทบการรักษาพระธรรมวินัย เช่น พระสงฆ์และสามเณรใช้โซเชียลมีเดียในด้านที่เป็นภัยต่อเพศสมณะ คือการสนทนากับสตรีในเรื่องที่ไม่เหมาะสมต่อพระธรรมวินัย

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล (1) เผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางโซเชียลมีเดียต่าง ๆ เช่น สังคมในเฟซบุ๊ก (Facebook) ,ไลน์ (Line) ,ยูทูป (Youtube) และเว็บไซต์ (www.) โดยใช้เป็นทำภาพนิ่งหรือเป็นสื่อวิดีโอสั้นๆ ไลฟ์สด (Live) เป็นกิจกรรมที่วัดนั้น ๆ ได้จัดงาน เช่น งานบรรพชาสามเณร งานอุปสมบท งานวันมาฆบูชา งานวันวิสาขบูชา งานสวดมนต์ข้ามปี โดยสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้น ๆ และขยายใจความในหัวข้อธรรมให้เข้าใจง่าย โดยใช้ภาษาในการสื่อสารแบบสมสมัย และเปิดช่องทางให้มีการถามตอบทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ทางด้านแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมดิจิทัลของพระสงฆ์ไทย ผ่านทางช่องทางเฟซบุ๊ก (Facebook) ยูทูป (Youtube) เว็บไซต์ (Website) ใช้การอัปโหลดรูปภาพ วิดีโอ

และการตอบปัญหา เป็นไปในรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย เช่น การปาฐกถา การบรรยาย การสัมมนา การสัมภาษณ์ ฯลฯ แล้วนำเสนอพุทธธรรมด้วยการอภิลทวิดิโอตามช่องทางสื่อสารต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังจะได้รับฟังธรรมผ่านช่องทางดิจิทัล เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับบุคคลที่ไม่มีเวลาในการเข้าวัด ฟังธรรม เพื่อเป็นข้อคิดธรรมะสะกิดใจ หรือปลูกให้ตื่นเพื่อจะได้ละเว้นจากการทำความชั่ว หรือได้กับมาประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นต้น

พระมหาจักรพล สิริธโร, (2563). (บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในยุคไทยแลนด์ 4.0”

ผลการวิจัยพบว่า ไทยแลนด์ 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจแนวใหม่ภายใต้แนวคิดเพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยมีภารกิจสำคัญในการสร้างแนวทางพัฒนาประเทศไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อวางรากฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว แต่ปัญหาสำคัญของการพัฒนาสังคมไทย ได้แก่การพัฒนาคนให้มีศักยภาพ จะเห็นว่าจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นต้นมาได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบบูรณาการ มุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาการศึกษาจึงเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาคุณภาพของประชากรในสังคม รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอน พุทธศาสนายังเปรียบเสมือนเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ พระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ เสนอแนะ ให้ประชาชนนำหลักพระพุทธศาสนาไปบูรณาการในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข บทความเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคไทยแลนด์ 4.0” เขียนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการสอนและเผยแผ่หลักธรรมคำสอนด้วยวิธีการที่ทันสมัย การสอนที่ไม่จำกัดอยู่ในห้องเรียน แต่จะเชื่อมโยงผู้สอนจากผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดมาเป็นผู้ให้คำแนะนำทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี เพื่อไม่ให้ผู้เรียนหรือผู้ศึกษาหลักธรรมคำสอนเกิดความเบื่อหน่าย และเพื่อเป็นการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นเครื่องมือช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อาทิ จัดทำคลิป หรือภาพยนตร์เรื่องสั้นที่แฝงแง่คิด มุมมอง สะท้อนสิ่งที่ต้องการนำเสนอให้ผู้รับสารแต่ละกลุ่มเป้าหมายเข้าใจได้ง่าย และการเทศน์หลักธรรมคำสอนด้วยสำนวนภาษาที่สนุกและเข้าใจง่าย เช่น การยกเรื่องราวที่กำลังอยู่ในกระแสมาประยุกต์ให้เข้ากับหลักธรรมคำสอน ด้วยภาษาง่าย ๆ เป็นต้น

พระวรพันธ์ วรพลโย (กระจายศรี), พระมหาดาวสยาม วชิรพลโย, พระมหามิตรฐิตพลโยและเกียรติศักดิ์ บังเพลิง.(2563).(บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาผลการเข้าฝึกอบรมค่ายพุทธบุตรธรรมธิดาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนพิพัฒนราษฎร์บำรุง ตำบลกมลาไสย อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”

ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมและปัจจัยที่ส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและพบเห็นโดยทั่วไปในโรงเรียน มาจากสาเหตุของความเจริญทางเทคโนโลยีส่งผลต่อค่านิยมของนักเรียนโดยตรง เป็นปัจจัยส่วนบุคคลคือความต้องการตามธรรมชาติของวัยรุ่นมีความคิดเป็นของตนเองมากขึ้นจนบางครั้งมีลักษณะที่ขัดต่อวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย และเป็นช่วงอายุรุ่นเดียวกันจึงมีการปรึกษากันเกิดความอยากรู้อยากเห็น

2. หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับค่ายพุทธบุตรธรรมธิดา เป็นกิจกรรมฐานปลูกฝังหลักธรรมทั้ง 6 ฐาน กิจกรรมมีผลทำให้นักเรียนได้มีความเข้าใจในหลักธรรมมากขึ้นนักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้นเป็นที่น่าพอใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ความขยัน ความอดทน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู กตเวทิตะและความห่างไกลอบายมุข นักเรียนนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้อย่างเหมาะสม

3. การเข้าฝึกอบรมโครงการค่ายพุทธบุตรธรรมธิดาของนักเรียนโรงเรียนพิพัฒนราษฎร์บำรุง ตำบลกมลาไสย อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ หลังจากทีนักเรียนได้เข้าร่วมฝึกอบรมโครงการค่ายพุทธบุตรธรรมธิดาแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมและปัจจัยที่ส่งผลทำให้นักเรียนเปลี่ยนไป นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ค่ายพุทธบุตรธรรมธิดาเป็นค่ายฝึกอบรมและพัฒนาเด็กนักเรียน และนักศึกษาเป็นหน่วยพื้นฐานที่ช่วยในการเชื่อมประสาน พลับบวร บ้าน วัด โรงเรียน ให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นไปในอนาคตต่อไป

พระครูวินัยธรปัญญา ปณญาวโร (ศรีสมุทร) และบุญเดือน ทรัพย์เพชร.(2564) (บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัล” มีวัตถุประสงค์ เพื่ออธิบายการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามยุคสมัยปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว

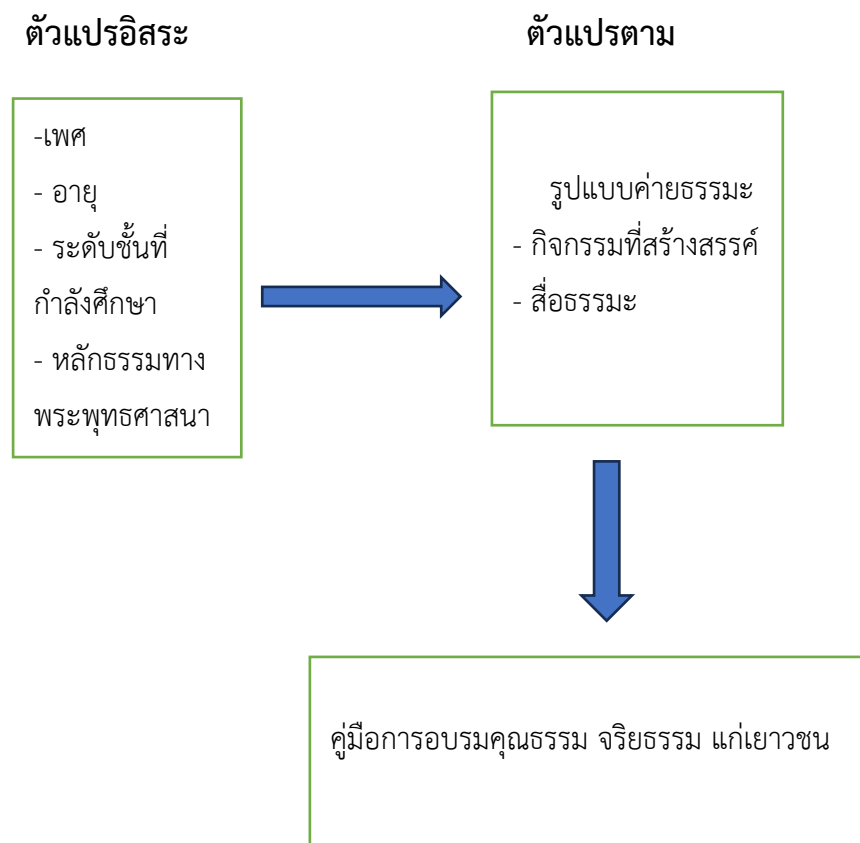
ผลการวิจัยพบว่า ยุคดิจิทัลพุทธศาสนิกชนจะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ หรืออินเทอร์เน็ต เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีเช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ตและโทรศัพท์เคลื่อนที่ เป็นต้น การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัลของคณะสงฆ์ไทย จึงควรจะต้องมีพระสงฆ์ที่ศึกษาและพัฒนาในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้น ควรจัดให้ มีการฝึกอบรมแก่พระสงฆ์สามเณร และพุทธศาสนิกชนที่สนใจ เกี่ยวกับการใช้ คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ในการเข้าถึงและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเครือข่าย การส่งข้อมูล ไร้พรมแดน ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัด สำนักสงฆ์ที่มีความพร้อมเป็นศูนย์การศึกษาเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านระบบ E-Learning รวมถึงจัดเป็น สถานที่ปฏิบัติธรรมด้วย และเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัลในช่องทางโซเชียลมีเดียต่าง ๆ เช่น ในเฟสบุ๊ก, ไลน์, ยูทูป, และเว็บไซต์, โดยใช้เป็นทำภาพนิ่ง สื่อวิดีโอสั้น หรือ ไลฟ์สด กิจกรรมที่วัด เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา งานวันมาฆบูชา งานวันวิสาขบูชา งานวันอาสาฬหบูชา งานสวดมนต์ข้ามปี เป็นต้น อีกทั้งควรสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้น ๆ และขยายใจความ

ข้อธรรมให้เข้าใจง่าย เพื่อให้พุทธศาสนิกชน ได้ฟังธรรมผ่านช่องทางดิจิทัล เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชนหรือบุคคลที่สามารถเข้าถึงสื่อสารสนเทศได้ เป็นข้อคิดคติธรรมละเว้นจากการทำความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์และประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนในการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข

สุภารักษ์ จุตระกุล (บทคัดย่อ) เรื่อง “การใช้โซเชียลมีเดียในการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุกของพระสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า เฟซบุ๊กเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุกมากที่สุด จากการวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กสามารถแบ่งพระสงฆ์ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มที่ใช้เฟซบุ๊กเป็นประจำจะโพสต์วันละ 3-7 ครั้งต่อวัน “เพื่อสร้างต้นบุญ ต้นแบบของความดี” โดยการหาคอนเทนต์ในการโพสต์ด้วยตัวเอง เช่น สื่อธรรมะ การนั่งสมาธิ ข้อคิดในการดำเนินชีวิต กิจกรรมบุญที่ทำในแต่ละวันผ่านรูปภาพที่สวยงามดึงดูดความสนใจ (2) กลุ่มที่ใช้เฟซบุ๊กเพื่อติดตามข้อมูลข่าวสารติดต่อสื่อสารเป็นส่วนใหญ่ จะแชร์ข้อคิดเกี่ยวกับธรรมะ วันละ 1-2 ครั้ง นอกจากนี้งานวิจัยยังพบว่า พระสงฆ์รุ่นใหม่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ส่งสารที่ทำหน้าที่ผลักดันและขับเคลื่อนพุทธศาสนาเชิงรุกให้เข้าถึงตัวบุคคลและสังคมในยุคของ "สื่อบุคคล" ที่ทุกคนสามารถเป็นสื่อและสามารถสร้างสรรค์สื่อด้วยตัวเอง โดยกระจายข่าวสารผ่านสื่อที่เราเป็นเจ้าของผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่มีอิทธิพลอย่างมากในการนำพุทธศาสนิกชนเข้าหาธรรมโดยผ่านมวงคลที่ 29 “การได้เห็นสมณะ”

จากงานวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอน พุทธศาสนายังเปรียบเสมือนเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ พระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ เสนอแนะ ให้ประชาชนนำหลักพระพุทธศาสนาไปบูรณาการในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขสื่อใหม่เป็นเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร หรือเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการสื่อสาร ทำให้สถานะของการสื่อสารมีความรวดเร็ว เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้รวดเร็ว และมีกลุ่มเป้าหมายที่มากขึ้น อาทิ คอมพิวเตอร์ ฮาร์ดแวร์ เครื่องมือสื่อสารชนิดต่าง ๆ โมบายล์โฟน ที่คนสามารถเข้าถึงได้ทุกแห่ง รวมไปถึงระบบโซเชียลมีเดีย เช่น บล็อก เว็บไซต์ ไลน์ เฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารใหม่ในยุคปัจจุบัน หากสามารถนำแนวทางการเผยแผ่เหล่านี้ไปใช้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเป็นประโยชน์ในการสื่อสารศาสนาในวงกว้างที่ได้ทั้งประโยชน์ ประหยัด และสอดคล้องกับกาลสมัยได้อย่างแท้จริง

2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 กลุ่มเป้าหมาย
- 3.3 เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง
- 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.5 การสร้างและตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย
- 3.6 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.8 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษางานวิจัยเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” เป็นการวิจัยวิธีวิทยาแบบผสม (Mixed Methodology Research) เป็นการผสมผสานระหว่างวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับวิธีวิทยาการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1) การผสมในระดับข้อมูล

1.1 ใช้เชิงปริมาณ ได้มาด้วยการสุ่มแบบง่าย (Sample Random Sampling) โดยการใช้ตารางเลขสุ่ม

1.2 ใช้เชิงคุณภาพที่เป็นจำนวน (ความถี่) ได้มาด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2) ผสมในระดับกลยุทธ์

2.1 การสร้าง และการหาคุณภาพเครื่องมือ คือการสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview)

2.2 ผสมวิธีการเก็บข้อมูลด้วยการ โดยการสัมภาษณ์ (เชิงคุณภาพ) และการส่งแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูล (เชิงปริมาณ)

2.3 ผสมวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

2.3.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

2.3.2 วิเคราะห์เชิงปริมาณ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงสถิติ เช่น, S.D., ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธีของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation(r)) เชิงสำรวจ (Survey method) โดยอาศัยข้อมูลที่เป็นจำนวน (ตัวเลข) สัญลักษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางสถิติเข้ามาช่วย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม X

3.2 กลุ่มเป้าหมาย

1. กลุ่มเป้าหมายที่สำรวจความคิดเห็น

โดยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสำรวจความคิดเห็น ได้แก่ นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะ รวมทั้งหมด 184 คน จาก 3 โรงเรียน โดยการเลือกแบบเจาะจง

2. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสัมภาษณ์

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ได้แก่ นักการทางศาสนา ครู และนักเรียน จำนวน 9 รูป/คน

3.3 เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดขนาดของผู้ตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการเปิดตารางสำเร็จของเกรจซี่ (Krejcie) และ มอร์แกน (Morgan) (Robert V. Krejcie and Eayrle W. Morgan. 1970 อ้างใน สงศรี ชมพูนวศ์, 2553, หน้า 113) มีดังนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากร กลุ่มตัวอย่างนักเรียนในโรงเรียนจังหวัดสมุทรสาคร

โรงเรียน	ประชากร (Ni)	กลุ่มตัวอย่าง (N1)
อ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์	136	97
วัดอ้อมน้อย (ราษฎร์รังสรรค์)	105	43
บ้านคลองแค	109	44
รวม	350 (N)	184 (n)

3.3.1 ได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยตารางแสดงขนาดกลุ่มตัวอย่างของเกรจซี (Krejcie) และ มอร์แกน (Morgan) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ปรากฏตามตารางที่ 3.1

3.3.2 จากตารางพบว่า มีนักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะ จาก 3 โรงเรียน จำนวน 350 คน และได้กลุ่มตัวอย่าง 184 คน

3.3.3 เมื่อได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 184 คน ดังกล่าวแล้ว จึงใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลาก โดยวิธีหยิบครั้งละ 1 ใบ และที่หยิบได้คืนเข้าที่เดิมแล้วจับสลากอีกจนครบตามจำนวนที่ต้องการในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และปัจจัยการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านบุคลิกภาพ 2. ด้านหลักธรรม และ 3. ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย แล้วรวบรวมและนำไปวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย และขอบเขตของการศึกษาวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้ เพศ อายุ และระดับชั้นที่กำลังศึกษา จำนวน 3 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถาม การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 18 ข้อ ดังนี้

1. ด้านบุคลิกภาพ	จำนวน 6 ข้อ
2. ด้านหลักธรรม	จำนวน 6 ข้อ
3. ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย	จำนวน 6 ข้อ

ลักษณะของแบบสอบถาม เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีการของลิเคิร์ต (Likert) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยกำหนดค่า ดังนี้

มากที่สุด	มีค่าเท่ากับ	5
มาก	มีค่าเท่ากับ	4
ปานกลาง	มีค่าเท่ากับ	3
น้อย	มีค่าเท่ากับ	2
น้อยที่สุด	มีค่าเท่ากับ	1

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร แบบสัมภาษณ์ 1 ฉบับ ประกอบด้วย คำถามเชิงลึก 4 ข้อ

2. แบบวัดความพึงพอใจ

- (1) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ
- (2) ศึกษาารูปแบบและโครงสร้างแบบสอบถามของการวิจัย ตามแนวคิดของ (ประวิต เอราวรรณ์. 2551 : 121-131)

(3) ดำเนินการสร้างแบบวัด กำหนดขอบข่ายที่ต้องถาม กำหนดขอบเขตเนื้อหาแบบสอบถาม ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

(3.1) สร้างแบบวัดตามกรอบที่กำหนด จากนั้นนำแบบวัดที่ได้ไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบวัด ได้นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน

(3.2) นำแบบวัดที่สร้างไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์และนำขึ้นเสนออนุญาตผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความสอดคล้องระหว่าง ข้อคำถามกับจุดประสงค์ (IOC : Index of item objective congruence) มีค่าความสอดคล้องระหว่าง .50 – 1.00 จึงสามารถนำไปใช้ได้

(3.3) นำแบบวัดที่สร้างเสร็จแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นนักเรียนที่เคยเข้าค่ายธรรมะ จากโรงเรียนในจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อหาความเชื่อมั่นรายด้าน และทั้งฉบับ โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α) (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) มีค่าตั้งแต่ 0.71 – 1.00 จึงสามารถนำมาใช้ได้ (เกียรติสุดา ศรีสุข. 2552 : 144)

(3.4) จัดทำแบบวัดฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3. แบบการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการวางแผน จัดเตรียมชุดคำถาม และวิธีการ สัมภาษณ์อย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนล่วงหน้า มีการดำเนินงานแบบ เป็นทางการภายใต้กฎเกณฑ์หรือมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร

3.5 การสร้างและตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามชนิดปลายเปิดและปลายปิด ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1) แบบสอบถาม

1.1 หลังจากผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ที่ต้องการศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร

1.2 นำผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้นมาสร้างแบบสอบถาม โดยแบ่งแบบสอบถาม ออกเป็น 3 ตอน โดยพิจารณาเนื้อหาให้ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย และสมมติฐานของการวิจัย

1.3 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดที่กำหนด นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาความถูกต้อง และครอบคลุมเนื้อหาของการศึกษา เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญแนะนำเพิ่มเติม

1.4 ผู้ศึกษาวิจัยนำแบบสอบถามตามที่ได้ปรับปรุงแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ตรวจสอบความถูกต้อง และความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ครอบคลุมเนื้อหาในเรื่องที่จะวัดจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ได้แก่

1.4.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา

1.4.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา

1.4.3 ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหาร

1.4.4 ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคม

1.4.5 ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ

1.5 ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะที่ผู้เชี่ยวชาญให้ คำแนะนำและตรวจสอบความถูกต้อง

2. การหาคุณภาพเครื่องมือ

2.1 นำแบบสอบถามที่สร้างเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมประเมินความสอดคล้องระหว่าง ข้อคำถามกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ให้คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ให้คะแนน 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ให้คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่วัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

จากนั้นพิจารณาคัดเลือกคำถามที่ค่า IOC ตั้งแต่ .50-1.00 จากผู้เชี่ยวชาญที่ให้คะแนน จำนวน 30 ข้อ แล้วจึงนำเสนอท่านอีกครั้ง

2.2 นำแบบสอบถามไปทดสอบใช้ (Try-out) ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

2.3 หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (item discrimination) ของแบบสอบถาม ในการวิจัย ในครั้งนี้ แบบสอบถาม จำนวน 30 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ ระหว่าง ระหว่าง .457-.840

แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อการเผยแผ่ จำนวน 30 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ระหว่าง .632-.829

2.4 หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)

1. ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2. กำหนดกรอบแนวคิดเพื่อสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

3. สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) จากอาจารย์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน คือ พระครูศรีปริยัติวิธาน, ผศ.ดร. พระครูสิริธรรมนิเทศ, ผศ.ดร. และ พระครูอรุณจรรย์านวัตร, ดร.

3.6 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ใช้เวลาในการเก็บข้อมูล 10 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือน มิถุนายน 2567 - มีนาคม 2568

2. ทำหนังสือลงพื้นที่ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนทั้ง 3 โรงเรียน เพื่อขอความอนุเคราะห์ใช้พื้นที่และในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนที่เข้าค่ายธรรมะ

3. ขอความยินยอมการเข้าร่วมโครงการวิจัยเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนที่เข้าค่ายธรรมะจากโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ โรงเรียนวัดอ้อมน้อย (มิตรราษฎร์รังสรรค์) และโรงเรียนบ้านคลองแค

4. ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนที่เข้าค่ายธรรมะตอบ

5. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามโดยคณะนักวิจัย

6. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยคณะนักวิจัย

7. ขอความยินยอมการเข้าร่วมโครงการวิจัยเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน ประกอบด้วย นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 3 รูป/คน นักเรียนที่เข้าค่ายธรรมะ จำนวน 3 คน และครูที่อยู่ในโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ โรงเรียนวัดอ้อมน้อย (มิตรราษฎร์รังสรรค์) หรือโรงเรียนบ้านคลองแค จำนวน 3 คน

8. เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 3 รูป/คน นักเรียนที่เข้าค่ายธรรมะ จำนวน 3 คน และครูที่อยู่ในโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ โรงเรียนวัดอ้อมน้อย (มิตรราษฎร์รังสรรค์) หรือโรงเรียนบ้านคลองแค จำนวน 3 คน

9. ทำการสรุปผลโดยวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันระหว่างผลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงปริมาณ (แบบสอบถาม) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (การสัมภาษณ์เชิงลึก) โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสถิติ การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (componential analysis) และการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (analytic induction)

10. จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ และจัดทำบทความวิจัย

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถาม ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ ซึ่งประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์การสร้างความถี่เพื่อการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร รวมทั้งสิ้น 18 ข้อ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำเสนอข้อมูล ในรูปแบบตารางควบคู่การบรรยายผลการศึกษา โดยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบของแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ต อ้างอิงจาก บุญชม ศรีสะอาด (2554 : 82-83) มีดังนี้

5 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การแปลความหมาย ดังนี้

ระดับ	ช่วงค่าเฉลี่ย	การแปลผล
5	4.21 – 5.00	ระดับการปฏิบัติ ..... มากที่สุด
4	3.41 – 4.20	ระดับการปฏิบัติ ..... มาก
3	2.61 – 3.40	ระดับการปฏิบัติ ..... ปานกลาง
2	1.81 – 2.60	ระดับการปฏิบัติ ..... น้อย
1	1.00 – 1.80	ระดับการปฏิบัติ ..... น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐานเพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล เกี่ยวกับการสร้างความถี่เพื่อการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มี

ความสัมพันธ์กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธีของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation(r)) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 และได้กำหนดเกณฑ์ระดับความสัมพันธ์ไว้ดังนี้

ค่า r เป็น (-) หมายถึง มีความสัมพันธ์ทางลบหรือทางตรงกันข้าม

ค่า r เป็น (+) หมายถึง มีสัมพันธ์ทางบวกหรือทางเดียวกัน

ค่า r เป็น +/- 0.00 ถึง 0.31 ถือว่ามีความสัมพันธ์อยู่ในระดับน้อย

ค่า r เป็น +/- 0.32 ถึง 0.66 ถือว่ามีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง

ค่า r เป็น +/- 0.67 ถึง 1.00 ถือว่ามีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก

ถ้าพบว่า ตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม มีความสัมพันธ์กันในระดับ .01 นำมาวิเคราะห์ การถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression) เพื่อร่วมกันทำนายหรือพยากรณ์ตัวแปรตาม

ตอนที่ 4. วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ โดยใช้การแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

ตอนที่ 5. วิเคราะห์การสัมภาษณ์แนวทางในการส่งเสริมการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้น เพื่อความเที่ยงตรงของคำสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเนื้อหา

ตอนที่ 6. เสนอ“การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ” ที่ได้รับจากผลการวิจัย ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันวิพากษ์

ตอนที่ 7. วิเคราะห์ผลการประเมิน“การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” ที่พัฒนาขึ้น โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 184 คน โดยการประเมิน ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบุคลิกภาพ 2) ด้านหลักธรรม และ3) ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำนวน 18 ข้อ ใช้แบบประเมินวิเคราะห์ข้อมูล โดยการคำนวณ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยใช้วิธีแบบมาตรวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

3.8 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่องนี้ มีสถิติที่ใช้ในการทำวิจัย 2 ประเภท ได้แก่

1. สถิติการบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

2. สถิติอนุมานหรืออ้างอิง (Inferential Statistics) ได้แก่ การทดสอบค่าที (t - test) การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One - Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ่ (Scheffé)

สูตรการหาค่าสถิติที่ใช้ในการวิจัย) มีดังนี้ (อ้างอิงในนิภา เมธาวีชัย, 2543 หน้า 128)

1) การหาค่าร้อยละ (Percentage)

$$P = \frac{X \times 100}{N}$$

$$P = \text{ค่าร้อยละ}$$

$$X = \text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม}$$

$$N = \text{จำนวนประชากร}$$

2) การหาค่าเฉลี่ย (Mean) (อ้างอิงในสงศรี ชมพวงค์, 2547 หน้า 55)

$$\bar{x} = \frac{\sum fx}{N}$$

$$\bar{X} = \text{ค่าเฉลี่ย}$$

$$\sum fX = \text{ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถาม}$$

$$N = \text{จำนวนประชากร}$$

3) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) (อ้างอิงในล้วน สายยศ, และ อังคณา สายยศ, 2540 หน้า 53)

$$S = \sqrt{\frac{N \sum fx^2 - (\sum fx)^2}{N(N-1)}}$$

$$S = \text{ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)}$$

$$\sum fX = \text{ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละระดับ}$$

$$N = \text{จำนวนประชากร}$$

4) การทดสอบสมมติฐาน (t - test) (อ้างอิงในนิภา เมธาวีชัย, 2543 หน้า 238)

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}}}$$

- เมื่อ t = ค่าที - เทสต์ (t - test)
 $\bar{X}_1, \bar{X}_2$ = ค่าเฉลี่ยของคะแนนกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ตามลำดับ
 S_1^2, S_2^2 = ความแปรปรวนของคะแนนกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ตามลำดับ
 n_1, n_2 = จำนวนคะแนนของกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ตามลำดับ

5) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (ONE WAY ANOVA) หรือ (F - test)

(อ้างอิงในภา เมธธาวิชัย, 2543 หน้า 238)

$$F = \frac{MS_b}{MS_w}$$

F = อัตราส่วนของความแปรปรวน

MS_b = ค่าความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม

MS_w = ค่าความแปรปรวนภายในกลุ่ม

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลที่เก็บรวบรวมเพื่อนำมาวิเคราะห์ ผลการวิจัยและนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ
- 2) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการสร้างคู่มือการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ
- 3) เพื่อถ่ายทอดนวัตกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะ จาก 3 โรงเรียน รวมทั้งหมด 350 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการเปิดตารางสำเร็จของเกรจซี่ (Krejcie) และ มอร์แกน (Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างรวม 184 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยอธิบายเหตุผลและวิธีการตอบและรับแบบสอบถามกลับคืนมา ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติและนำเสนอผลการวิเคราะห์โดยการใช้ตารางประกอบการบรรยายโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4.3 การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4.4 การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายข้อมูล จึงกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

$\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย (Mean)

S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

n	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ t (t – distribution)
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ (F-distribution)
df	แทน	ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
SS	แทน	ผลรวมกำลังสอง (Sum of Square)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยผลรวมกำลังสอง (Mean Square)
Sig.	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Significance)
*	แทน	นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เสนอขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ เพศ อายุ และระดับชั้นเรียนที่กำลังศึกษา มีการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

ตอนที่ 2 วิเคราะห์การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐานการวิจัย ใช้การทดสอบค่าที (t - test) การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One - Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ้ (Scheffé)

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะและปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

4.3 การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในการวิจัยเรื่องนี้กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งมี

คุณลักษณะข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ และระดับชั้นที่กำลังศึกษา ใช้การวิเคราะห์โดยการแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย ดังปรากฏในตาราง

ตารางที่ 4.1 แสดงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ปัจจัยส่วนบุคคลของการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามเพศ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	75	40.76
หญิง	109	59.24
รวม	184	100.00

จากตารางที่ 4.1 พบว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 59.24 รองลงมาเพศชาย จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 40.76

ตารางที่ 4.2 แสดงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ปัจจัยส่วนบุคคลของการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามอายุ

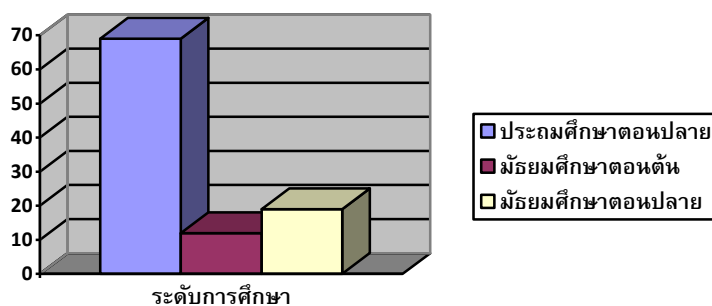
อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
10 ปีลงมา	47	25.54
11 – 13 ปี	80	43.47
14 – 16 ปี	22	11.95
17 ปีขึ้นไป	35	15.04
รวม	184	100.00

จากตารางที่ 4.2 พบว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากมีอายุ 11 – 13 ปี จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 43.47 รองลงมาอายุ 10 ปีลงมา จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 25.54 และน้อยที่สุดคือมีอายุ 14 – 16 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 11.95

ตารางที่ 4.3 แสดงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ปัจจัยส่วนบุคคลของการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา

ระดับชั้นที่กำลังศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษาปลาย	127	69.02
มัธยมศึกษาตอนต้น	22	11.95
มัธยมศึกษาตอนปลาย	35	19.03
รวม	184	100.00

จากตารางที่ 4.3 พบว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากกำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาตอนปลาย จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 69.02 รองลงมากำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 35 รูป คิดเป็นร้อยละ 19.03 และน้อยที่สุดคือกำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 11.95 ซึ่งปรากฏตามแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิแท่งที่ 1 แสดงค่าร้อยละการศึกษาของนักเรียน

ตอนที่ 2 วิเคราะห์การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร

การวิจัยเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ร” ทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านบุคลิกภาพ 2) ด้านหลักธรรม และ 3) ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 แสดงการสรุปค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลผลการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน

ข้อความ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านบุคลิกภาพ	4.22	0.52	มากที่สุด
2. ด้านหลักธรรม	4.07	0.47	มาก
3. ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย	3.97	0.42	มาก
รวม	4.08	0.38	มาก

จากตารางที่ 4.4 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.08 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาค่าต่ำสุดพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านบุคลิกภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.22 แสดงให้เห็นว่าบุคลิกภาพของพระวิทยากรก็มีความสำคัญต่อการเผยแพร่ธรรม รองลงมาคือด้านหลักธรรม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.07 แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธรศาสนาช่วยขัดเกลาจิตใจของเยาวชนได้ และน้อยที่สุดคือด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.97 แสดงให้เห็นว่าการใช้สื่อประกอบการบรรยายช่วยให้เยาวชนมีความเข้าใจถึงเนื้อหาการบรรยายได้ในระดับสูงเช่นกัน

ตารางที่ 4.5 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ

ด้านบุคลิกภาพ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. พระวิทยากรนุ่งหม้อจีวรเรียบร้อย และเหมาะสมกับสมณะสารูป	4.55	0.68	มากที่สุด
2. พระวิทยากรเป็นผู้ช่างสังเกต และเฝ้าหาความรู้ใหม่ ๆ เสมอ	4.04	0.74	มาก
3. พระวิทยากรมีกิจกรรมรยาทสง่า งดงาม น่าดู น่าเลื่อมใส	4.42	0.75	มากที่สุด
4. พระวิทยากรรู้จักใช้ถ้อยคำได้งดงาม ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง	4.18	0.79	มาก
5. พระวิทยากรเชื่อมั่นในตัวเอง และกล้าแสดงออกในที่สาธารณะ	4.13	0.68	มาก
6. พระวิทยากรปรับตัวเข้ากับนักเรียนได้เป็นอย่างดี	4.03	0.90	มาก
รวม	4.22	0.52	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.5 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.22 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่ 1 พระวิทยากรนุ่งหม้อจีวรเรียบร้อย และเหมาะสมกับสมณะสารูป อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.55 รองลงมาคือ ข้อที่ 3 พระวิทยากรมีกิจกรรมรยาทสง่า งดงาม น่าดู น่าเลื่อมใส อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.42 และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือข้อที่ 6 พระวิทยากรปรับตัวเข้ากับนักเรียนได้เป็นอย่างดี อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.03

ตารางที่ 4.6 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม

ด้านหลักธรรม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
7. นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับคุณและโทษของหลักเบญจศีล เบญจธรรม ดี	4.42	0.67	มากที่สุด
8. นักเรียนได้รับความรู้และเข้าใจในเรื่องความกตัญญูทเวทิต่อบุคคลผู้มีพระคุณ	4.28	0.74	มากที่สุด
9. นักเรียนมีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับวิธิปฏิบัติตนตามหลักอิทธิบาท 4	3.96	0.82	มาก
10. นักเรียนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรม	4.02	0.94	มาก
11. นักเรียนมีความเข้าใจในหลักธรรมสำหรับการประพฤติปฏิบัติของเหล่าอุบาสกอุบาสิกา	4.01	0.57	มาก
12. นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับคุณและโทษของอบายมุข 6 อย่างถูกต้อง	3.75	0.86	มาก
รวม	4.07	0.47	มาก

จากตารางที่ 4.6 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.07 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่ 7 นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับคุณและโทษของหลักเบญจศีล เบญจธรรม ดี อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.42 รองลงมา คือข้อที่ 8 นักเรียนได้รับความรู้และเข้าใจในเรื่องความกตัญญูทเวทิต่อบุคคลผู้มีพระคุณ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.28 และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อที่ 12 นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับคุณและโทษของอบายมุข 6 อย่างถูกต้อง อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.75

ตารางที่ 4.7 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย

ด้านการใช้สื่อประกอบการสอน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
13. พระวิทยากรใช้คลิปสั้นจากโฆษณาต่าง ๆ เป็นสื่อประกอบการบรรยาย	4.14	0.94	มาก
14. พระวิทยากรฉายคลิปสั้นแนวคุณธรรมเป็นสื่อประกอบการบรรยาย	3.97	0.78	มาก
15. พระวิทยากรใช้ข่าวสารต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์ โทรศัพท์ Facebook เป็นสื่อประกอบการบรรยาย	4.22	0.77	มากที่สุด
16. พระวิทยากรได้เปิดวิดีโอเกี่ยวกับพุทธประวัติ (ฉบับการ์ตูน) ให้นักเรียนดูพร้อมกับบรรยายประกอบ	3.67	0.75	มาก
17. พระวิทยากรใช้เสียงดนตรีเป็นสื่อประกอบการบรรยาย	3.89	0.68	มาก
18. พระวิทยากรใช้คลิปวิดีโอที่หลากหลายให้นักเรียนได้วิเคราะห์ในแต่ละเนื้อหา	3.93	0.82	มาก
รวม	3.97	0.42	มาก

จากตารางที่ 4.7 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.97 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่ 15 พระวิทยากรใช้ข่าวสารต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์ โทรศัพท์ Facebook เป็นสื่อประกอบการบรรยาย อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.22 รองลงมาคือข้อที่ 13 พระวิทยากรใช้คลิปสั้นจากโฆษณาต่าง ๆ เป็นสื่อประกอบการบรรยาย อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.14 และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อที่ 16 พระวิทยากรได้เปิดวิดีโอเกี่ยวกับพุทธประวัติ (ฉบับการ์ตูน) ให้นักเรียนดูพร้อมกับบรรยายประกอบ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.67

ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานของการวิจัยไว้ว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะ จาก 3 โรงเรียน ที่มีเพศ อายุ และระดับชั้นที่กำลังศึกษา มีการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้านแตกต่างกัน ซึ่งผลการวิเคราะห์ที่มีปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.8 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	SD	แปลผล
ชาย	75	4.20	0.16	มาก
หญิง	109	4.80	0.43	มาก
รวม	184	4.08	0.38	มาก

จากตารางที่ 4.8 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามเพศ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.08 และเมื่อแยกตามเพศ มีรายละเอียดดังนี้ มากที่สุดคือ เพศหญิง มีค่าเฉลี่ย 4.80 รองลงมาคือ เพศชาย มีค่าเฉลี่ย 4.20

ตารางที่ 4.9 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามเพศ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.63	3	0.21	1.41	0.24
ภายในกลุ่ม	10.70	180	0.14		
รวม	11.33	183			

จากตารางที่ 4.9 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีเพศต่างกัน โดยรวมทั้ง 3 ด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.10 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	SD	แปลผล
ชาย	75	4.29	0.35	มากที่สุด
หญิง	109	4.87	0.51	มากที่สุด
รวม	184	4.22	0.52	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.10 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ จำแนกตามเพศ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.22 และเมื่อแยกตามเพศ มีรายละเอียดดังนี้ มากที่สุดคือ เพศหญิง มีค่าเฉลี่ย 4.87 รองลงมาคือ เพศชาย มีค่าเฉลี่ย 4.29

ตารางที่ 4.11 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ จำแนกตามเพศ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.22	3	0.40	1.52	0.21
ภายในกลุ่ม	19.35	180	0.26		
รวม	20.58	183			

จากตารางที่ 4.11 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีเพศต่างกัน ด้านบุคลิกภาพ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.12 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	SD	แปลผล
ชาย	75	4.25	0.26	มากที่สุด
หญิง	109	4.54	0.49	มากที่สุด
รวม	184	4.07	0.47	มาก

จากตารางที่ 4.12 การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม จำแนกตามเพศ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.07 และเมื่อแยกตามเพศ มีรายละเอียดดังนี้ มากที่สุดคือ เพศหญิง มีค่าเฉลี่ย 4.54 รองลงมาคือ เพศชาย มีค่าเฉลี่ย 4.25

ตารางที่ 4.13 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม จำแนกตามเพศ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.84	3	0.28	1.27	0.29
ภายในกลุ่ม	16.00	180	0.22		
รวม	16.85	183			

จากตารางที่ 4.13 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีเพศต่างกัน ด้านหลักธรรม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.14 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำแนกตามเพศ

เพศ	N	$\bar{X}$	SD	แปลผล
ชาย	75	4.05	0.25	มาก
หญิง	109	4.12	0.48	มาก
รวม	184	3.97	0.42	มาก

จากตารางที่ 4.14 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำแนกตามเพศ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.97 และเมื่อแยกตามเพศ มีรายละเอียดดังนี้ มากที่สุดคือ เพศหญิง มีค่าเฉลี่ย 4.12 รองลงมาคือ เพศชาย มีค่าเฉลี่ย 4.05

ตารางที่ 4.15 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำแนกตามเพศ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.59	3	0.19	1.10	0.35
ภายในกลุ่ม	12.96	180	0.18		
รวม	13.55	183			

จากตารางที่ 4.15 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีเพศต่างกัน ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.16 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามอายุ

อายุ	N	$\bar{X}$	SD	แปลผล
10 ปีลงมา	47	4.17	0.16	มาก
11 - 13 ปี	80	4.00	0.53	มาก
14 - 16 ปี	22	4.10	0.38	มาก
17 ปีขึ้นไป	35	4.11	0.07	มาก
รวม	184	4.08	0.38	มาก

จากตารางที่ 4.16 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามอายุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.08 และเมื่อแยกตามช่วงอายุ มีรายละเอียดดังนี้ มากที่สุดคือ อายุ 10 ปีลงมา โดยมีค่าเฉลี่ย 4.17 รองลงมาคือ มีอายุ 17 ปีขึ้นไป โดยมีค่าเฉลี่ย 4.11 และน้อยที่สุดคือ มีอายุ 11 - 13 ปี โดยมีค่าเฉลี่ย 4.00

ตารางที่ 4.17 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.33	3	0.11	0.73	0.53
ภายในกลุ่ม	10.99	180	0.15		
รวม	11.33	183			

จากตารางที่ 4.17 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีอายุต่างกัน โดยรวมทั้ง 3 ด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.18 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ จำแนกตามอายุ

อายุ	N	$\bar{X}$	SD	แปลผล
10 ปีลงมา	47	4.37	0.18	มากที่สุด
11 - 13 ปี	80	4.10	0.65	มาก
14 - 16 ปี	22	4.21	0.62	มากที่สุด
17 ปีขึ้นไป	35	4.25	0.17	มากที่สุด
รวม	184	4.22	0.52	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.18 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ จำแนกตามอายุโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.22 และเมื่อแยกตามช่วงอายุ มีรายละเอียดดังนี้ มากที่สุดคือ อายุ 10 ปีลงมา โดยมีค่าเฉลี่ย 4.37 รองลงมาคือ มีอายุ 17 ปีขึ้นไป โดยมีค่าเฉลี่ย 4.25 และน้อยที่สุดคือ มีอายุ 11 - 13 ปี โดยมีค่าเฉลี่ย 4.10

ตารางที่ 4.19 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.80	3	0.27	0.98	0.40
ภายในกลุ่ม	19.77	180	0.28		
รวม	20.58	183			

จากตารางที่ 4.19 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีอายุต่างกัน ด้านบุคลิกภาพไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.20 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรูปสำริดเยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม จำแนกตามอายุ

อายุ	N	$\bar{X}$	SD	แปลผล
10 ปีลงมา	47	4.10	0.36	มาก
11 - 13 ปี	80	4.05	0.57	มาก
14 - 16 ปี	22	4.06	0.51	มาก
17 ปีขึ้นไป	35	4.12	0.23	มาก
รวม	184	4.07	0.47	มาก

จากตารางที่ 4.20 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรูปสำริดเยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม จำแนกตามอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.07 และเมื่อแยกตามช่วงอายุ มีรายละเอียดดังนี้ มากที่สุดคือ มีอายุ 17 ปีขึ้นไป โดยมีค่าเฉลี่ย 4.12 รองลงมาคือ มีอายุ 10 ปีลงมา โดยมีค่าเฉลี่ย 4.10 และน้อยที่สุดคือ มีอายุ 11 - 13 ปี โดยมีค่าเฉลี่ย 4.05

ตารางที่ 4.21 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรูปสำริดเยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.05	3	0.01	0.08	0.97
ภายในกลุ่ม	16.79	180	0.23		
รวม	16.85	183			

จากตารางที่ 4.21 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรูปสำริดเยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีอายุต่างกัน ด้านหลักธรรม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.22 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่วิวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	SD	แปลผล
10 ปีลงมา	47	4.05	0.26	มาก
11 - 13 ปี	80	3.85	0.60	มาก
14 - 16 ปี	22	4.03	0.31	มาก
17 ปีขึ้นไป	35	3.97	0.30	มาก
รวม	184	3.97	0.42	มาก

จากตารางที่ 4.22 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่วิวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำแนกตามอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.97 และเมื่อแยกตามช่วงอายุ มีรายละเอียดดังนี้ มากที่สุดคือ มีอายุ 10 ปีลงมา โดยมีค่าเฉลี่ย 4.05 รองลงมาคือ มีอายุ 14 - 16 ปี โดยมีค่าเฉลี่ย 4.03 และน้อยที่สุดคือ มีอายุ 11 - 13 ปี โดยมีค่าเฉลี่ย 3.85

ตารางที่ 4.23 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่วิวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.55	3	0.19	1.01	0.39
ภายในกลุ่ม	13.00	180	0.18		
รวม	13.55	183			

จากตารางที่ 4.23 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาสู่วิวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีอายุต่างกัน ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.24 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามการศึกษาทางโลก

ระดับชั้นที่กำลังศึกษา	n	$\bar{X}$	SD	แปลผล
ประถมศึกษาตอนปลาย	127	4.15	0.24	มาก
มัธยมศึกษาตอนต้น	22	4.07	0.43	มาก
มัธยมศึกษาตอนปลาย	35	4.06	0.41	มาก
รวม	184	4.08	0.38	มาก

จากตารางที่ 4.24 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.08 และเมื่อแยกตามการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้มากที่สุดคือ ระดับประถมศึกษาตอนปลาย มีค่าเฉลี่ย 4.15 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีค่าเฉลี่ย 4.07 และน้อยที่สุดคือระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีค่าเฉลี่ย 4.06

ตารางที่ 4.25 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.10	3	0.05	0.34	0.70
ภายในกลุ่ม	11.22	180	0.15		
รวม	11.33	183			

จากตารางที่ 4.25 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีการศึกษาต่างกัน โดยรวมทั้ง 3 ด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.26 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา

การศึกษาทางโลก	n	$\bar{X}$	SD	แปลผล
ประถมศึกษาตอนปลาย	127	4.25	0.41	มากที่สุด
มัธยมศึกษาตอนต้น	22	4.22	0.56	มากที่สุด
มัธยมศึกษาตอนปลาย	35	4.21	0.55	มากที่สุด
รวม	184	4.22	0.52	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.26 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.22 และเมื่อแยกตามการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้ มากที่สุดคือ ระดับประถมศึกษาตอนปลาย มีค่าเฉลี่ย 4.25 รองลงมาคือมัธยมศึกษาตอนต้น มีค่าเฉลี่ย 4.22 และน้อยที่สุดคือมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีค่าเฉลี่ย 4.21

ตารางที่ 4.27 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.02	3	0.01	0.04	0.95
ภายในกลุ่ม	20.56	180	0.28		
รวม	20.58	183			

จากตารางที่ 4.27 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีการศึกษาต่างกัน ด้านบุคลิกภาพ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.28 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา

ระดับชั้นที่กำลังศึกษา	n	$\bar{X}$	SD	แปลผล
ประถมศึกษาตอนปลาย	127	4.12	0.33	มาก
มัธยมศึกษาตอนต้น	22	4.06	0.53	มาก
มัธยมศึกษาตอนปลาย	35	4.03	0.42	มาก
รวม	184	4.07	0.47	มาก

จากตารางที่ 4.28 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.07 และเมื่อแยกตามการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้มากที่สุดคือ ระดับประถมศึกษาตอนปลาย มีค่าเฉลี่ย 4.12 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีค่าเฉลี่ย 4.06 และน้อยที่สุดคือระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีค่าเฉลี่ย 4.03

ตารางที่ 4.29 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.07	3	0.03	0.15	0.85
ภายในกลุ่ม	16.77	180	0.23		
รวม	16.85	183			

จากตารางที่ 4.29 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีการศึกษาต่างกัน ด้านหลักธรรม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.30 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา

ระดับชั้นที่กำลังศึกษา	n	$\bar{X}$	SD	แปลผล
ประถมศึกษาตอนปลาย	127	4.08	0.26	มาก
มัธยมศึกษาตอนต้น	22	3.93	0.47	มาก
มัธยมศึกษาตอนปลาย	35	3.95	0.42	มาก
รวม	184	3.97	0.42	มาก

จากตารางที่ 4.30 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.97 และเมื่อแยกตามการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้ มากที่สุดคือ ระดับประถมศึกษาตอนปลาย มีค่าเฉลี่ย 4.08 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีค่าเฉลี่ย 3.95 และน้อยที่สุดคือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีค่าเฉลี่ย 3.93

ตารางที่ 4.31 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย จำแนกตามระดับชั้นที่กำลังศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.33	3	0.16	0.92	0.40
ภายในกลุ่ม	13.22	180	0.18		
รวม	13.55	183			

จากตารางที่ 4.31 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีการศึกษาต่างกัน ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย ไม่แตกต่างกัน

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Questionnaire) สำหรับให้ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้เสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.32 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพ

ปัญหา	ความถี่	แนวทางแก้ไขปัญหา	ความถี่
1. พระวิทยากรบางรูปยังปรับอารมณ์ในบางกิจกรรมให้เข้ากับนักเรียนที่มาเข้าค่ายธรรมะยังไม่ได้	6	1. พระวิทยากรควรหาวิธีฝึกตนเองให้สามารถปรับอารมณ์ของตนเองได้ในทุกสถานการณ์	5
2. พระวิทยากรบางรูปให้ความสนิทสนมกับนักเรียนที่มาเข้าค่ายธรรมะมากเกินไป ทำให้นักเรียนไม่เกรงใจ	4	2. พระวิทยากรควรวางตัว เป็นกลางโดยไม่เลือกปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนเกิดความเกรงใจและเป็นที่ยอมรับของทุกคน	3
รวม	10	รวม	9

จากตารางที่ 4.32 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ได้เสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านบุคลิกภาพ มากที่สุดคือ พระวิทยากรบางรูปยังปรับอารมณ์ในบางกิจกรรมให้เข้ากับนักเรียนที่มาเข้าค่ายธรรมะยังไม่ได้ ดังนั้น พระวิทยากรควรหาวิธีฝึกตนเองให้สามารถปรับอารมณ์ของตนเองได้ในทุกสถานการณ์ และน้อยที่สุดคือ พระวิทยากรบางรูปให้ความสนิทสนมกับนักเรียนที่มาเข้าค่ายธรรมะมาก

เกินไป ทำให้นักเรียนไม่เกรงใจ ดังนั้น พระวิทยากรควรวางตัว เป็นกลาง โดยไม่เลือกปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนเกิดความเกรงใจและเป็นที่ยอมรับของทุกคน

ตารางที่ 4.33 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านหลักธรรม

ปัญหา	ความถี่	แนวทางแก้ไขปัญหา	ความถี่
1. พระวิทยากรบางรูปพูดแต่หัวข้อหลักธรรมอย่างเดียว ไม่ค่อยอธิบายหัวข้อธรรมให้นักเรียนฟัง	8	1. พระวิทยากรควรอธิบายหัวข้อหลักธรรมพร้อมกับเล่านิทานประกอบ เป็นต้น จะทำให้นักเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย	7
2. พระวิทยากรบางรูปยังไม่เก่งในเรื่องการอธิบายหลักธรรมต่าง ๆ ทำให้นักเรียนรู้สึกเบื่อหน่าย	6	2. พระวิทยากรควรเปลี่ยนวิธีการอธิบายหัวข้อธรรม เช่น เล่านิทานประกอบหรือยกตัวละครบทบาทสมมุติ ก็ได้	4
รวม	12	รวม	11

จากตารางที่ 4.33 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ได้เสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านหลักธรรม มากที่สุดคือ พระวิทยากรบางรูปพูดแต่หัวข้อหลักธรรมอย่างเดียว ไม่ค่อยอธิบายหัวข้อธรรมให้นักเรียนฟัง ดังนั้น พระวิทยากรควรอธิบายหัวข้อหลักธรรมพร้อมกับเล่านิทานประกอบ เป็นต้น จะทำให้นักเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย และน้อยที่สุดคือ พระวิทยากรบางรูปยังไม่เก่งในเรื่องการอธิบายหลักธรรมต่าง ๆ ทำให้นักเรียนรู้สึกเบื่อหน่าย ดังนั้น พระวิทยากรควรเปลี่ยนวิธีการอธิบายหัวข้อธรรม เช่น เล่านิทานประกอบหรือยกตัวละครบทบาทสมมุติ ก็ได้

ตารางที่ 4.34 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาสุ่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย

ปัญหา	ความถี่	แนวทางแก้ไขปัญหา	ความถี่
1. บางจังหวัดหะเครื่องฉายโปรเจคเตอร์ สายเชื่อมสัญญาณ หรือคอมพิวเตอร์เกิดการขัดข้อง ทำให้ไม่สามารถบรรยายกิจกรรมนั้น ๆ จบลงได้	5	1. พระวิทยากรควรแจ้งกับเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่รับผิดชอบในด้านนี้ให้จัดเตรียมอุปกรณ์สำรองไว้ด้วย	4
2. บางครั้งเกิดไฟฟ้าดับขณะทำการบรรยายจึงทำให้พระวิทยากรไม่สามารถบรรยายกิจกรรมต่อได้	3	2. พระวิทยากรควรมีการจัดเตรียมอุปกรณ์สื่อให้หลากหลายรูปแบบ ไม่ควรเน้นแค่อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างเดียว เพื่อให้การบรรยายเนื้อหาสู่นักเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น	3
รวม	8	รวม	7

จากตารางที่ 4.34 พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาสุ่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ได้เสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย มากที่สุดคือ บางจังหวัดหะเครื่องฉายโปรเจคเตอร์ สายเชื่อมสัญญาณหรือคอมพิวเตอร์เกิดการขัดข้อง ทำให้ไม่สามารถบรรยายกิจกรรมนั้น ๆ จบลงได้ ดังนั้น พระวิทยากรควรแจ้งกับเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่รับผิดชอบในด้านนี้ให้จัดเตรียมอุปกรณ์สำรองไว้ด้วย และน้อยที่สุดคือ บางครั้งเกิดไฟฟ้าดับขณะทำการบรรยายจึงทำให้พระวิทยากรไม่สามารถบรรยายกิจกรรมต่อได้ ดังนั้น พระวิทยากรควรมีการจัดเตรียมอุปกรณ์สื่อให้หลากหลายรูปแบบ ไม่ควรเน้นแค่อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างเดียว เพื่อให้การบรรยายเนื้อหาสู่นักเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น

4.4 การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์

4.4.1 จากการแจกแบบสัมภาษณ์นักวิชาการด้านพุทธศาสนา จำนวน 3 ท่าน ได้ผลสรุปดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1

ด้านบุคลิกภาพ พระวิทยากรควรดูแลตัวเองให้ดีในทุกด้าน เช่น การนุ่งห่มผ้าจีวรให้เป็นปริมณฑลอยู่เสมอ หนวดเคราหมั้นปลงอยู่เสมอ ๆ การวางตัวที่เหมาะสมแก่สมณสาธูป

ด้านหลักธรรม พระวิทยากรควรศึกษาหลักธรรมไว้ให้มาก ๆ อยากรู้อยากเห็นหลักธรรมที่ง่าย ๆ ที่ผู้เข้าค่ายสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ง่าย

ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย พระวิทยากรควรศึกษาวิธีการนำเสนอสื่อโฆษณาต่าง ๆ ออกมาใช้ให้ให้มาก ๆ โดยเฉพาะเรื่องพระคุณของพ่อแม่ ครู อาจารย์ อยากรู้อยากเห็นผลกรรมของการกระทำความชั่วกับบุคคลผู้มีพระคุณ

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2

ด้านบุคลิกภาพ พระวิทยากรควรดูแลตัวเองให้ดีในทุกด้าน เช่น การนุ่งห่มผ้าจีวรให้เป็นปริมณฑลอยู่เสมอ หนวดเคราหมั้นปลงอยู่เสมอ ๆ การวางตัวที่เหมาะสมแก่สมณสาธูป

ด้านหลักธรรม พระวิทยากรควรศึกษาหลักธรรมไว้ให้มาก ๆ อยากรู้อยากเห็นหลักธรรมที่ง่าย ๆ ที่ผู้เข้าค่ายสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ง่าย

ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย พระวิทยากรควรศึกษาวิธีการนำเสนอต่าง ๆ ออกมาใช้ให้ให้มาก ๆ โดยเฉพาะเรื่องพระคุณของพ่อแม่ ครู อาจารย์ อยากรู้อยากเห็นผลกรรมของการกระทำความชั่วกับบุคคลผู้มีพระคุณ

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3

ด้านบุคลิกภาพ โดยยกเอาหัวข้อธรรมอายุตนะ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น โภภะ ธรรมารมณฺ์ ดังนี้ **ตา** คือ อยากรู้อยากเห็นการอบรมเห็นภาพลักษณ์ของพระวิทยากรทุกท่านดูแลตัวเองในทุกด้าน เช่น การแต่งกายนุ่งห่มผ้าจีวรให้เรียบร้อยอยู่เสมอ หมั้นโกนหนวดเคราอยู่เสมอ มีการวางตัวที่เหมาะสมแก่สมณสาธูป **หู** คือ พระวิทยากรจะต้องมีเสียงที่ดังฟังชัด เสียง ร เรือ ล ลิง อักษระ ต้องชัดเจน เสียงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ พระวิทยากรต้องมีเสียงที่ไพเราะเสนาะหู มีจังหวะจับโคนที่ดี เสียงไม่สั้นเครือ รวมไปถึงไมค์โครโฟนก็เป็นสิ่งสำคัญ ไมค์ควรมีการปรับแต่งเสียงให้ดี อย่าให้ไมค์หอน ผู้เข้ารับการอบรมจะได้ไม่เบื่อ **จมูก** คือ พระวิทยากรต้องดูแลตัวเองให้ดี อย่าให้มีกลิ่นกายกลิ่นเต่าเหม็น จีวรไม่ซัก เด็กก็ไม่อยากฟัง แม้พระวิทยากรจะมีข้อธรรมที่ดีขนาดไหนก็ตาม หากพระวิทยากรมีกลิ่นกายเหม็น ผ้าที่นุ่งห่มมีกลิ่นอับ ผู้ฟังก็ไม่อยากฟังธรรมนั้น เพราะทนกลิ่นเหม็นของพระวิทยากรไม่ไหว ฉะนั้น พระวิทยากรต้องดูแลตัวเองให้ดีตลอดเวลา **ลิ้น** คือ รส ในที่นี้ท่านหมายถึงรสของพระธรรมคำสอน ให้เอาธรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ฟังแล้วเอาไปใช้ประโยชน์ได้ **โภภะ** คือ การสัมผัส พระวิทยากรต้องคำนึงถึงการสัมผัส ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงก็ไม่ต้องไปสัมผัสเขา ถ้าเป็นเด็กผู้ชายจะตบจะตี จะทำอะไรก็ต้องคำนึงถึงตรงนี้มีระดับ

ไม่ไปผูกกายเขา แม้จะเป็นหญิงหรือชายในการลงโทษเมื่อเขาดีใจ ไม่ฟังเรา ทุกวันนี้เขามีการรณรงค์เรื่องหัก
ไม้เรียว พระวิทยากรต้องมีความระมัดระวัง ไม่ลงโทษเด็กหรือทำให้เขาอับอายใด ๆ ทั้งสิ้น ให้คงรักษา
ตนไว้ในพระธรรมวินัย **ธรรมารมณ** คือ ทำอย่างไรให้เด็กเปิดใจ น้อมใจฟังธรรมว่าเขาจะได้ฟังสิ่งที่เป็นประ
โยชน์ต่อเขา เขาจะได้รับสิ่งที่เป็นประสบการณ์ใหม่ ๆ วันนี้เขาจะได้กิจกรรมที่นำไปปรับใช้กับชีวิตของเขา
ได้มากที่สุด พระวิทยากรต้องคำนึงเลยว่าวันนี้เราจะเปิดหัวอย่างไร จะนำเข้าสู่บทเรียนอย่างไรเพื่อให้
กลุ่มเป้าหมายได้ประโยชน์สูงสุด

ด้านหลักธรรม ท่านได้ยกเรื่องที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรวจพระญาณก่อนออกแสดงธรรมใน
แต่ละครั้ง และจะดูว่าวันนี้กลุ่มเป้าหมายคือใคร ควรเอาหลักธรรมอะไรไปแสดงถึงจะได้ผล พระวิทยากรก็
เหมือนกัน ควรศึกษากลุ่มเป้าหมายก่อนทุกครั้ง ว่าผู้ที่จะฟังธรรมเป็นกลุ่มเป้าหมายใด ควรคัดสรรทำความเข้าใจ
ในหลักธรรมให้ดี จะได้หยิบยกมาสอนผู้เข้าอบรมได้ และอยากให้นั้นหลักธรรมที่ศึกษาแล้วเข้าใจได้
ง่าย ๆ เพื่อให้ผู้เข้าค่ายสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติตามได้ง่าย

ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย ท่านได้แนะนำผลงานวิจัยเรื่อง (LORI) ในการประเมินวัตต
การเรียนรู้ด้วย LORI ผู้ตรวจสอบสามารถให้คะแนนและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแปดรายการ:

1. คุณภาพเนื้อหา : ความถูกต้อง การนำเสนอแนวคิดที่สมดุล ระดับของรายละเอียดที่เหมาะสม
และการนำกลับมาใช้ใหม่ในบริบทที่หลากหลาย **2. การจัดแนวทางเป้าหมายการเรียนรู้:** การจัดแนวทาง
ระหว่างเป้าหมายการเรียนรู้ กิจกรรม การประเมิน และลักษณะของผู้เรียน **3. ข้อเสนอแนะและการ
ปรับตัว:** เนื้อหาหรือข้อเสนอแนะที่ปรับตัวได้ซึ่งขับเคลื่อนโดยข้อมูลป้อนเข้าของผู้เรียนหรือการสร้าง
แบบจำลองของผู้เรียนที่แตกต่างกัน **4. แรงจูงใจ:** ความสามารถในการกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับ
กลุ่มผู้เรียนที่ระบุ **5. การออกแบบการนำเสนอ:** การออกแบบข้อมูลภาพและเสียงเพื่อการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้น
และการประมวลผลทางจิตที่มีประสิทธิภาพ **6. ความสามารถในการใช้งานปฏิสัมพันธ์:** การนำทางที่ง่าย
การคาดเดาอินเทอร์เฟซผู้ใช้ และคุณภาพของพีเจอร์ช่วยเหลืออินเทอร์เฟซ **7. การเข้าถึง:** การออกแบบ
การควบคุมและรูปแบบการนำเสนอเพื่อรองรับผู้เรียนที่มีความทุพพลภาพและเคลื่อนที่ **8. การปฏิบัติตาม
มาตรฐาน:** การปฏิบัติตามมาตรฐานสากลและการทำงานบนแพลตฟอร์มทางเทคนิคที่ใช้กันทั่วไป ฉะนั้น
อยากให้พระวิทยากรศึกษาสื่อให้มาก ๆ เพื่อที่จะผลิตสื่อใหม่ ๆ ขึ้นมา เช่น คลิปสั้นเกี่ยวกับคุณธรรม
เกมส์ ต่าง ๆ แล้วนำมาใช้ในการอบรมเยาวชน เป็นต้น

คุณครูท่านที่ 1

ด้านบุคลิกภาพ พระวิทยากรควรดูแลเรื่องการแต่งกายให้เรียบร้อยอยู่เสมอ มีการวางตัวให้
เหมาะสม ไม่ควรสนิทสนมกับนักเรียนมากจนเกินไป

ด้านหลักธรรม พระวิทยากรมีการนำหลักธรรมที่มีประโยชน์ต่อนักเรียนมาก ขอบในวิธีการยก
นิทานมาเล่าประกอบทำให้นักเรียนที่เข้าค่ายสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ง่าย

ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย พระวิทยากรมีการนำสื่อจากโฆษณาต่าง ๆ มาใช้ในการอบรม พร้อมบรรยายประกอบ ทำให้นักเรียนบางคนเข้าใจในสื่อเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะเรื่องพระคุณของพ่อแม่ ครู อาจารย์

คุณครูท่านที่ 2

ด้านบุคลิกภาพ พระวิทยากรควรดูแลตัวเองให้ดีในทุกด้าน เช่น การนุ่งห่มผ้าจีวรให้เป็น ปริณทลอยู่เสมอ หนวดเคราหมั่นปลงอยู่เสมอ ๆ การวางตัวที่เหมาะสมแก่สมณสาธูป

ด้านหลักสูตร พระวิทยากรควรศึกษาหลักสูตรมไว้ให้มาก ๆ อยากให้เน้นหลักสูตรที่ง่าย ๆ ที่ผู้ เข้าค่ายสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ง่าย

ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย พระวิทยากรควรศึกษาวิธีการนำสื่อต่าง ๆ ออกมาใช้ไว้ให้ มาก ๆ เช่น เรื่องเกี่ยวกับกรรม ยาเสพติด อยากให้เน้นผลกรรมของการทำความชั่วกับบุคคลผู้มีพระคุณ

คุณครูท่านที่ 3

ด้านบุคลิกภาพ พระวิทยากรทุกท่านควรแต่งกายนุ่งห่มผ้าจีวรให้เรียบร้อยอยู่เสมอ

ด้านหลักสูตร พระวิทยากรมีหลักสูตรและทำความเข้าใจในหลักสูตร สามารถหยิบยกมาสอนผู้ เข้าอบรมได้ ชอบเวลาที่ท่านยกนิทานธรรมะมาเล่า นักเรียนฟังแล้วเข้าใจง่าย

ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย พระวิทยากรนำสื่อ เช่น คลิปสั้นมาใช้ในการอบรมเยาวชน โดยเฉพาะเรื่องพระคุณของพ่อแม่ ครู อาจารย์ การคบเพื่อน และเน้นเกี่ยวกับ ภัยจากสื่อออนไลน์ บุหรี่ ไฟฟ้า เป็นต้น เป็นประโยชน์แก่เยาวชนมาก ๆ

นักเรียนคนที่ 1

ด้านบุคลิกภาพ พระวิทยากรควรแต่งกายให้เรียบร้อยอยู่เสมอ ไม่ด่านักเรียน ไม่พูดเสียงดังเกินไป ไม่พูดใส่อารมณ์กับนักเรียนแม้จะมีเพื่อนทำผิดกฎ

ด้านหลักสูตร พระวิทยากรมีการนำหลักสูตรที่มีประโยชน์ต่อนักเรียนมาอธิบาย ทำให้นักเรียน เข้าใจในหลักสูตรนั้น ชอบในวิธีการยกนิทานมาเล่าประกอบทำให้นักเรียนที่เข้าค่ายสามารถนำไปปฏิบัติ ตามได้ง่าย

ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย พระวิทยากรมีการนำสื่อจากโฆษณาต่าง ๆ มาใช้ในการอบรม พร้อมบรรยายประกอบ ทำให้นักเรียนบางคนเข้าใจในการบรรยายเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะเรื่องพระคุณของพ่อ แม่ เป็นต้น

นักเรียนคนที่ 2

ด้านบุคลิกภาพ พระวิทยากรควรดูแลตัวเองให้ดีในทุกด้าน เช่น การนุ่งห่มผ้าจีวรให้เรียบร้อยอยู่ เสมอ การวางตัวที่เหมาะสมแก่สมณสาธูป

ด้านหลักธรรม พระวิทยากรนำหลักธรรมมาอธิบายได้ตรงกับเรื่องที่อบรมเป็นหลักธรรมที่ง่าย ๆ ที่ผู้เข้าค่ายฟังแล้วเข้าใจง่ายสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ง่าย

ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย พระวิทยากรมีนำสื่อต่าง ๆ มาฉายให้ดูโดยเฉพาะเรื่อง พระคุณของพ่อแม่ ครู อาจารย์ ยาเสพติด

นักเรียนคนที่ 3

ด้านบุคลิกภาพ พระวิทยากรทุกท่านแต่งกายนุ่งห่มผ้าจีวรเรียบร้อยดี

ด้านหลักธรรม พระวิทยากรยกนิทานธรรมมาสอนผู้เข้าอบรมได้สนุกมาก เข้าใจได้ง่าย ผู้เข้าค่ายทุกคนสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ง่าย

ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย พระวิทยากรเอาสื่อเช่น คลิปสั้น โฆษณาต่าง ๆ คลิปตลก มาให้ดู ทำให้การอบรมสนุกมาก ท่านยังฉายเรื่องพระคุณของพ่อแม่ ครู การคบเพื่อน ภัยจากสื่อออนไลน์ บุหรี่ไฟฟ้า เป็นต้น

ผู้วิจัยมีโอกาสได้สัมผัสการอบรมค่ายธรรมที่ไม่มีคู่มือการเผยแพร่ พบว่า พระวิทยากรเมื่อเจอผู้เข้ารับการอบรมในวัยต่าง ๆ ผู้ทำหน้าที่ในการให้ความรู้แก่ผู้เข้ารับการอบรมทำงานโดยไม่รู้ทิศทาง ไม่รู้จะให้ความรู้เกี่ยวกับอะไรดี ไม่รู้จะจัดกิจกรรมอบรมในรูปแบบไหนดี เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่มีประสิทธิภาพ วิทยากรก็จะทำตามความคิดของตนเองเป็นหลักจึงทำให้การจัดกิจกรรมอบรมค่ายธรรมะเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้ผลลัพธ์ไม่เต็มที่ หากพระวิทยากรมีคู่มือการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เมื่อได้รับหน้าที่ในการให้ความรู้แก่ผู้เข้ารับการอบรม เมื่อท่านได้พบกับผู้เข้ารับการอบรมในวัยต่าง ๆ ท่านก็จะสามารถทำกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องเป็นรูป เพราะมีคู่มือช่วยวางระบบการจัดกิจกรรม หลักธรรม สื่อต่าง ๆ พร้อมทั้งวิธีการดำเนินกิจกรรมไว้ให้เรียบร้อย การให้ความรู้แก่ผู้เข้ารับการอบรมจึงมีประสิทธิภาพได้เต็มที่

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” เป็นการวิจัยเชิงผลาน (Quantitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ 2) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการสร้างคู่มือการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ 3) เพื่อถ่ายทอดนวัตกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะ รวมทั้งหมด 350 คน จาก 3 โรงเรียน โดยวิธีการเปิดตารางของเกรจซี (Krejcie) และมอร์แกน (Morgan) และได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 184 คน ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับฉลาก โดยวิธีหยิบลูกบอล 1 ใบ และนำไปที่หยิบได้คืนเข้าที่เดิมแล้วจับสลากอีกจนครบตามจำนวนที่ต้องการในการเก็บข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิด และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้ศึกษาได้แจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยอธิบายเหตุผลและวิธีการตอบ และรับแบบสอบถามกลับคืนมาทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลผล โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentages) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบสมมติฐาน ด้วยสถิติอนุมาน หรืออ้างอิง (Inferential Statistics) ได้แก่ การทดสอบค่าที (t - test) การทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One - Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ้ (Scheffé) ซึ่งสามารถสรุปผลของการวิจัย ตามข้อค้นพบ (Fact Findings) วิเคราะห์แบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากตัวแทนด้านศาสนา จำนวน 3 ท่าน ตัวแทนนักเรียนที่เคยเข้าค่ายธรรมะ จำนวน 3 ท่าน และตัวแทนครู จำนวน 3 ท่าน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะ รวมทั้งหมด 184 คน จาก 3 โรงเรียน ที่ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 59.24 รองลงมาเพศชาย จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 40.76 ส่วนมากมีอายุ 11 – 13 ปี จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 43.47 รองลงมาอายุ 10 ปีลงมา จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 25.54 และน้อยที่สุดคือมีอายุ 14 – 16 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 11.95 และส่วนมากกำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาตอนปลาย จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 69.02 รองลงมากำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 35 รูป คิดเป็นร้อยละ 19.03และน้อยที่สุดคือกำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 11.95

5.1.2 ผลการวิเคราะห์การสร้างความเชื่อเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะ จาก 3 โรงเรียน โดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.08 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านบุคลิกภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.22 รองลงมาคือด้านหลักธรรม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.07 และน้อยที่สุดคือด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.97 มีรายละเอียดดังนี้

1) **ด้านบุคลิกภาพ** พบว่า การสร้างความเชื่อเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.22

2) **ด้านหลักธรรม** พบว่า การสร้างความเชื่อเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.07

3) **ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย** พบว่า การสร้างความเชื่อเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.97

5.1.3 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบการสร้างความเชื่อเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตาม เพศ อายุ และระดับชั้นที่กำลังศึกษา พบว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะ จาก 3 โรงเรียน จำแนกตามเพศ อายุ และระดับชั้นที่กำลังศึกษาต่างกัน มีการปฏิบัติโดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน เมื่อแยกทดสอบในแต่ละด้าน มีรายละเอียดดังนี้

1) **ด้านบุคลิกภาพ** พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามเพศ อายุ และระดับชั้นที่กำลังศึกษาต่างกัน มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

2) **ด้านหลักสูตร** พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามเพศ อายุ และระดับชั้นที่กำลังศึกษาต่างกัน มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

3) **ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย** พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามเพศ อายุ และระดับชั้นที่กำลังศึกษาต่างกัน มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

5.1.4 ผลการเสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร เรียงตามลำดับ ดังนี้

1) **ด้านบุคลิกภาพ** คือ 1) พระวิทยากรบางรูปยังปรับอารมณ์ในบางกิจกรรมให้เข้ากับนักเรียนที่มาเข้าค่ายธรรมะยังไม่ได้ ดังนั้น พระวิทยากรควรหาวิธีฝึกตนเองให้สามารถปรับอารมณ์ของตนให้ได้ในทุกสถานการณ์ 2) พระวิทยากรบางรูปให้ความสนทนากับนักเรียนที่มาเข้าค่ายธรรมะมากเกินไป ทำให้นักเรียนไม่เกรงใจ ดังนั้น พระวิทยากรควรวางตัว เป็นกลาง โดยไม่เลือกปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนเกิดความเกรงใจและเป็นที่ยอมรับของทุกคน

2) **ด้านหลักสูตร** คือ 1) พระวิทยากรบางรูปยังปรับอารมณ์ในบางกิจกรรมให้เข้ากับนักเรียนที่มาเข้าค่ายธรรมะยังไม่ได้ ดังนั้น พระวิทยากรบางรูปพูดแต่หัวข้อหลักสูตรอย่างเดียว ไม่ค่อยอธิบายหัวข้อธรรมให้นักเรียนฟัง ดังนั้น พระวิทยากรควรอธิบายหัวข้อหลักสูตรพร้อมกับเล่านิทานประกอบ เป็นต้น จะทำให้นักเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย 2) พระวิทยากรบางรูปยังไม่เก่งในเรื่องการอธิบายหลักสูตรต่าง ๆ ทำให้นักเรียนรู้สึกเบื่อหน่าย ดังนั้น พระวิทยากรควรเปลี่ยนวิธีการอธิบายหัวข้อธรรม เช่น เล่านิทานประกอบหรือยกตัวละครบทบาทสมมุติ ก็ได้

3) **ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย** คือ 1) บางจังหวัดเครื่องฉายโปรเจคเตอร์ สายเชื่อมสัญญาณ หรือคอมพิวเตอร์เกิดการขัดข้อง ทำให้ไม่สามารถบรรยายกิจกรรมนั้น ๆ จบลงได้ ดังนั้น พระวิทยากรควรแจ้งกับเจ้าหน้าที่หรือผู้รับผิดชอบในด้านนี้ให้จัดเตรียมอุปกรณ์สำรองไว้ด้วย 2) บางครั้งเกิดไฟฟ้าดับขณะทำการบรรยายจึงทำให้พระวิทยากรไม่สามารถบรรยายกิจกรรมต่อได้ ดังนั้น พระวิทยากรควรมีการจดเตรียมอุปกรณ์สื่อให้หลากหลายรูปแบบ ไม่ควรเน้นแค่อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างเดียว เพื่อให้การบรรยายเนื้อหาสู่ให้นักเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัย สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

5.2.1 การวิเคราะห์การสร้างความร่วมมือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน

การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การสร้างความร่วมมือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากพระวิทยากรจะต้องมีบุคลิกภาพ คือลักษณะที่มองเป็นภาพรวมในตัวของพระวิทยากรที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมะนั้นทั้งในด้านรูปลักษณ์ และสัทลักษณ์ โดยรูปลักษณ์นั้นควรมีท่วงท่าพร้อมทั้งมีอากัปกริยามารยาทสง่างาม น่าดู น่าเลื่อมใส การแต่งกายนุ่งห่มจีวรเป็นปริมนทลมีคุณสมบัติภายใน หรือส่วนที่เป็นความรู้ความสามารถในการสอน การบรรยาย โดยจัดว่ามีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนานั้น จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาและขอบเขตของกฎเกณฑ์ และหลักการที่เกี่ยวข้องและที่จะนำมาใช้ในการสอนการบรรยายอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระกัณฺหา** กล่าวว่า บุคลิกภาพ คือ ลักษณะจำเพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งแสดงความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความรู้ ความเฉลียวฉลาด ความต้องการ ความมีน้ำใจออกมาทางกิริยาท่าทาง มารยาท การแต่งกาย อุปนิสัย ความสำรวม อ่อนน้อมถ่อมตน และเป็นผู้วางตนเหมาะสมกับบุคคลอื่น กาลเทศะ โอกาส และสถานการณ์ต่าง ๆ กลายเป็นลักษณะประจำตัวของแต่ละบุคคลที่มีความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้แตกต่างจากบุคคลอื่น และเป็นลักษณะรวมของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย จิตใจ รูปร่าง เครื่องแต่งกาย กิริยามารยาท และการพูด ที่ผสมผสานเข้าเป็นลักษณะเฉพาะของคนใดคนหนึ่ง ซึ่งย่อมแตกต่างจากคนอื่นทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาแล้ว แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาเมื่อเขาต้องการจะติดต่อสื่อสารและคบหาสมาคมกับคนอื่น เขาก็จะแสดงกิริยามารยาทออกมาแล้วคนในสังคมจะเป็นผู้ตัดสินว่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม หรือจำแนกว่าเขาเป็นคนดีหรือเลวได้โดยสังเกตจากบุคลิกภาพประจำตัวของคนนั้น และหลักการที่เกี่ยวข้องและที่จะนำมาใช้ในการสอนอย่างชัดเจน ตลอดจนใจรู้ขีดขั้นความสามารถของบุคคลที่มีพัฒนาการอยู่ในระดับต่าง ๆ มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการพฤติกรรมของมนุษย์เป็นอย่างดี รู้วิธีการและกลวิธีปฏิบัติที่จะนำเข้าสู่เป้าหมายที่ต้องการ มีความรู้เชิงบูรณาการในศาสตร์ทั้งปวง

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ดังนี้

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านบุคลิกภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า พระวิทยากรควรมีบุคลิกภาพดีหรือบุคลิกภาพที่สมบูรณ์เป็นที่ปรารถนาของสังคมบุคคลที่มีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ย่อมเป็นบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของบุคคลภายในสังคม สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **ศรีเรือน แก้วกังวาน** กล่าวว่า บุคลิกภาพ คือ ลักษณะ

เฉพาะตัวของบุคคลในด้านต่าง ๆ ทั้งส่วนภายนอกและส่วนภายใน บุคลิกภาพของบุคคลมีทั้งส่วนรวม ซึ่งเป็นลักษณะสากลของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา และมีส่วนซึ่งเป็นลักษณะที่เรียกกันว่าเฉพาะตัว

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร พระวิทยากรมีการใช้สื่อประกอบการบรรยาย เพราะว่ามีสื่อตัวกลาง หรือพาหะที่จะให้สิ่งหนึ่งเดินทางจากจุดต้นตอไปยังจุดหมายปลายทาง โดยจะต้องกำหนดทิศทางว่าผู้สื่อต้องการส่งอะไรให้แก่ใคร สถานการณ์ใด ข้อมูลเหล่านี้จะนำมาพิจารณาในทางเลือกสื่อให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น สื่อการบรรยายหรือสื่อการสอนจึงหมายถึง สิ่งต่างๆ ที่ครูและนักเรียนนำมาใช้ในระบบการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ**พระภิกษุลาภญา กิตติคุตโต** ได้กล่าวถึง การสื่อสารของผู้คนในโลกใบนี้ เป็นการสื่อสารที่ไร้พรมแดน คือ การรับข่าวสาร เป็นไปด้วยความรวดเร็ว ทันใจ และทันสมัย ไม่ว่าจะเป็นข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และจาก Website ต่าง ๆ เสนอข่าวความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนโลกใบนี้อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น มิติใหม่พระสงฆ์ช่วยน้ำท่วม ระดมทุนแจกน้ำ-อาหาร ชาวสกลนครผู้ประสบอุทกภัยน้ำท่วมฉับพลัน ที่เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมจังหวัดสกลนคร และพื้นที่หลายแห่งในภาคอีสาน เป็นต้น

เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้านและรายข้อ ดังต่อไปนี้

1. ด้านบุคลิกภาพ พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร มีลักษณะส่วนรวมของแต่ละบุคคล ซึ่งประกอบด้วยระบบทางร่างกายและจิตใจ กำหนดให้บุคคลนั้นมีการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมแตกต่างจากบุคคลอื่นทำให้เกิดพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาทั้งลักษณะภายนอกที่มองเห็น และลักษณะภายในที่แสดงออกทางด้านสติปัญญา อารมณ์ และจิตใจ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระภิกษุ ญาณวีโร** ได้กล่าวว่า บุคลิกภาพ คือ ลักษณะจำเพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งแสดงความรู้สึกนึกคิด ความรู้ ความเฉลียวฉลาด ความต้องการ ความมีน้ำใจออกมาทางกิริยาท่าทาง มารยาท การแต่งกาย อุปนิสัย ความสำรวม อ่อนน้อมถ่อมตน และเป็นผู้วางตนเหมาะสมกับบุคคลอื่น กาลเทศะ โอกาส และสถานการณ์ต่าง ๆ กลายเป็นลักษณะประจำตัวของแต่ละบุคคลที่มีความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้แตกต่างจากบุคคลอื่น และเป็นลักษณะรวมของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย จิตใจ รูปร่าง เครื่องแต่งกาย กิริยามารยาท และการพูด ที่ผสมผสานเข้าเป็นลักษณะเฉพาะของคนใดคนหนึ่ง ซึ่งย่อมแตกต่างจากคนอื่นทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาแล้ว แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาเมื่อเขาต้องการจะติดต่อสื่อสารและคบหาสมาคมกับคนอื่น เขาก็จะแสดงกิริยามารยาทออกมาแล้วคนในสังคมจะเป็นผู้ตัดสินว่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม หรือจำแนกว่าเขาเป็นคนดีหรือเลวได้โดยสังเกตจากบุคลิกภาพประจำตัวของคนนั้น

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือข้อที่ 1 พระวิทยากรนุ่งหม้อจีวรเรียบร้อย และเหมาะสมกับสมณะสารรูป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **นวลลออ สุภาพล** ได้กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง “การรับรู้พฤติกรรมรวมทั้งหมดของบุคคลใดบุคคลหนึ่งทั้งในสิ่งที่มองเห็นได้ เช่น ลักษณะของพฤติกรรมและสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น ความคิด ความสนใจ ซึ่งจะทำให้คนอื่นสามารถที่จะเข้าใจและแยกแยะความแตกต่างของบุคคลนั้นจากคนทั่วไปได้

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือข้อที่ 6 พระวิทยากรปรับตัวเข้ากับนักเรียนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องจากพระวิทยากรแต่ละรูปจะมีบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน ไม่เหมือนกัน มีความสามารถในแต่ละด้านก็แตกต่างกันด้วย เป็นแบบเฉพาะตัว ซึ่งแตกต่างกันออกไปตามลักษณะต่างๆ แม้แต่การปรับตัวให้เข้ากับผู้เข้ารับการอบรมในแต่ละครั้งก็ไม่สามารถปรับตัวได้ในทันที ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **นวลลออ สุภาพล** ได้กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง “การรับรู้พฤติกรรมรวมทั้งหมดของบุคคลใดบุคคลหนึ่งทั้งในสิ่งที่มองเห็นได้ เช่น ลักษณะของพฤติกรรมและสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น ความคิด ความสนใจ ซึ่งจะทำให้คนอื่นสามารถที่จะเข้าใจและแยกแยะความแตกต่างของบุคคลนั้นจากคนทั่วไปได้

2. ด้านหลักสูตร จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร พระวิทยากรมีการอธิบายหลักสูตร โดยมีค่าเฉลี่ยระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากพระวิทยากรได้ยกหลักสูตรที่เหมาะสมมาอธิบายให้นักเรียนได้รับฟังเพื่อที่จะให้เกิดความรู้ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น วิธีการสอนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม วิธีการสอนจึงเป็นภารกิจที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ จึงสามารถก่อให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระวรพันธ์ วรปญโญ และคณะ** ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตรมาอธิบายว่า 1) ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมและปัจจัยที่ส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและพบเห็นโดยทั่วไปในโรงเรียน มาจากสาเหตุของความเจริญทางเทคโนโลยีส่งผลต่อค่านิยมของนักเรียนโดยตรง เป็นปัจจัยส่วนบุคคลคือความต้องการตามธรรมชาติของวัยรุ่นมีความคิดเป็นของตนเองมากขึ้นจนบางครั้งมีลักษณะที่ขัดต่อวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย และเป็นช่วงอายุรุ่นเดียวกันจึงมีการปรึกษากันเกิดความอยากรู้อยากเห็น 2) หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับค่ายพุทธบุตรธรรมธิดา เป็นกิจกรรมฐานปลูกฝังหลักสูตรทั้ง 6 ฐาน กิจกรรมมีผลทำให้นักเรียนได้มีความเข้าใจในหลักสูตรมากขึ้นนักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้นเป็นที่น่าพอใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ความขยัน ความอดทน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูกตเวทีและความห่างไกลอบายมุข นักเรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม 3) การเข้าฝึกอบรมโครงการค่ายพุทธบุตรธรรมธิดาของนักเรียนโรงเรียนพัฒนาราชภัฏบารุงตำบลกมลาไสย อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ หลังจากที่นักเรียนได้เข้าร่วมฝึกอบรมโครงการค่ายพุทธบุตรธรรมธิดาแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับ

พฤติกรรมทางสังคมและปัจจัยที่ส่งผลทำให้นักเรียนเปลี่ยนไปนักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ค่ายพุทธบุตรธรรมธิดาเป็นค่ายฝึกอบรมและพัฒนาเด็กนักเรียน และนักศึกษาเป็นหน่วยพื้นฐานที่ช่วยในการเชื่อมประสาน พลังบวร บ้าน วัด โรงเรียน ให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นไปในอนาคตต่อไป

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือข้อที่ 7 นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับคุณและโทษของหลักเบญจศีล เบญจธรรม ดี อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากพระวิทยากรได้ทำการข้อตกลงกับนักเรียนก่อนที่จะบรรยายว่าจะให้นักเรียนสมาทานศีลก่อน เพื่อความเป็นปกติเรียบร้อยของการอบรมในค่ายธรรมะ และมีการวางแผนการสอนไว้ เพื่อจะได้เข้าใจตรงกันในเนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้ในการอบรมว่าจะสอนตามลำดับขั้นตอนของเนื้อหา เพื่อที่จะให้นักเรียนได้รับรู้และมีความเข้าใจจากยากไปหาง่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวการสอนของ **พระธรรมปิฎก** (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า 1) สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม สอนจากสิ่งที่รู้เห็นได้ง่าย เข้าใจกันอยู่แล้วไปยังสิ่งที่รู้เห็นได้ยากหรือยังไม่เข้าใจ เช่น สอนหลักอริยสัจ 4 ทรงนำเอาทุกข์ เป็นตัวปัญหาขึ้นแสดงก่อน เพราะเห็นได้ง่าย เข้าใจง่าย จากนั้นก็สาวไปหาเหตุของทุกข์ แล้วโยงเข้าถึงการดับทุกข์ พร้อมบอกหนทางว่าจะดับทุกข์ได้อย่างไร 2) สอนลุ่มลึกลงตามลำดับ การสอนเรื่องจริงที่เคยรู้ ไปสู่เรื่องจริงที่ผู้ฟังไม่เคยรู้มาก่อน ได้แก่ สอนแบบอนุப்புพิทกาทไตรสิกขา 3 เป็นต้น โดยท่านเปรียบเทียบเหมือนการเดินทางลงสู่ทะเล 3) สอนด้วยอุปกรณ์เสริม ยกเรื่องที่มาแสดงให้ดู เพื่อผู้ฟังเห็นด้วยตา ด้วยหู เช่น สอนพระนันทะ โดยทรงนำไปชมนางฟ้า นางอัปสรที่สวยงาม เนื่องจากท่านเป็นคนรักสวยรักงาม เป็นต้น 4) สอนตรงจุด ตรงประเด็น ไม่วกไปวนมาหรือสอนออกนอกเรื่อง 5) สอนแต่พอดีเท่าที่จำเป็น สิ่งที่เขาอยากรู้ ไม่ได้สอนทุกเรื่อง 6) สอนมีเหตุมีผล ผู้ฟังตรองเห็นจริงตามได้ 7) สอนสิ่งที่มีความหมาย เป็นประโยชน์ มีสาระแก่ผู้ฟัง

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือข้อที่ 12 นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับคุณและโทษของอบายมุข 6 อย่างถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากพระวิทยากร สอนให้นักเรียนได้ตระหนักถึงหน้าที่การปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี มีความประพฤติเหมาะสมกับการเป็นชาวพุทธที่ดี รู้และเข้าใจถึงคุณและโทษของอบายมุข 6 ซึ่งสอดคล้องกับแนวการสอนของ **พระธรรมปิฎก** (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า 1) สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม สอนจากสิ่งที่รู้เห็นได้ง่าย เข้าใจกันอยู่แล้วไปยังสิ่งที่รู้เห็นได้ยากหรือยังไม่เข้าใจ เช่น สอนหลักอริยสัจ 4 ทรงนำเอาทุกข์ เป็นตัวปัญหาขึ้นแสดงก่อน เพราะเห็นได้ง่าย เข้าใจง่าย จากนั้นก็สาวไปหาเหตุของทุกข์ แล้วโยงเข้าถึงการดับทุกข์ พร้อมบอกหนทางว่าจะดับทุกข์ได้อย่างไร 2) สอนลุ่มลึกลงตามลำดับ การสอนเรื่องจริงที่เคยรู้ ไปสู่เรื่องจริงที่ผู้ฟังไม่เคยรู้มาก่อน ได้แก่ สอนแบบอนุப்புพิทกาทไตรสิกขา 3 เป็นต้น โดยท่านเปรียบเทียบเหมือนการเดินทางลงสู่ทะเล 3) สอนด้วยอุปกรณ์เสริม ยกเรื่องที่มาแสดงให้ดู เพื่อผู้ฟังเห็นด้วยตา ด้วยหู เช่น สอนพระนันทะ โดยทรงนำไปชมนางฟ้า นางอัปสรที่สวยงาม เนื่องจากท่านเป็นคนรักสวยรักงาม เป็นต้น 4) สอนตรงจุด ตรงประเด็น ไม่วกไปวนมาหรือสอนออกนอกเรื่อง 5) สอนแต่พอดีเท่าที่จำเป็น สิ่ง

ที่เขาอยากรู้ ไม่ได้สอนทุกเรื่อง 6) สอนมีเหตุมีผล ผู้ฟังตรงเห็นจริงตามได้ 7) สอนสิ่งที่มีความหมาย เป็นประโยชน์ มีสาระแก่ผู้ฟัง

3. ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร พระวิทยากรได้ใช้สื่อประกอบการบรรยาย เป็นตัวการช่วยสร้างรากฐานที่เป็นรูปธรรมขึ้นในความคิดของผู้เข้ารับการอบรม ให้มีความสัมพันธ์กับเรื่องที่สอน และตรงกับจุดมุ่งหมาย ประสพการณ์ของผู้เข้าอบรม และระดับชั้นของผู้เข้าอบรม และมีลักษณะที่น่าสนใจ น่าติดตาม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร** ได้กล่าวถึงการใช้สื่อได้ผลตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ 1) สื่อใหม่กับวัฒนธรรมไซเบอร์ วัฒนธรรมไซเบอร์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่หลากหลายที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตและการสื่อสารทางเครือข่าย ในขณะที่สื่อใหม่สัมพันธ์มากขึ้นกับวัตถุและกระบวนการทางวัฒนธรรม (เช่น ไอโฟน โทรศัพท์ดิจิทัลแปลงเป็นแอนะล็อก) 2) สื่อใหม่ในฐานะเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่ใช้เป็นฐานการเผยแพร่ สื่อใหม่เป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่ใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ดิจิทัลสำหรับการเผยแพร่และการจัดแสดง ตัวอย่างเช่นอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ สื่อประสมในคอมพิวเตอร์ เพราะรูปแบบส่วนใหญ่ของวัฒนธรรมจะเผยแพร่ผ่านทางคอมพิวเตอร์มากมาย 3) สื่อใหม่ในฐานะข้อมูลดิจิทัลที่ควบคุมโดยซอฟต์แวร์ วิธีการสื่อสารของสื่อใหม่อยู่บนพื้นฐานของสมมติฐานที่ว่า ในข้อเท็จจริงวัตถุทางวัฒนธรรมทุกชนิดที่ขึ้นอยู่กับสารสนเทศและการส่งโดยใช้คอมพิวเตอร์ ใช้คุณภาพสามัญจำนวนหนึ่งร่วมกัน 4) สื่อใหม่ในฐานะการผสมระหว่างธรรมเนียมทางวัฒนธรรมที่มีอยู่กับธรรมเนียมของซอฟต์แวร์ สื่อใหม่ในปัจจุบันสามารถทำความเข้าใจได้ว่าเป็นการผสมระหว่างธรรมเนียมทางวัฒนธรรมเก่ากับธรรมเนียมใหม่เพื่อการแทนการเข้าถึง และการจัดดำเนินการข้อมูล 5) สื่อใหม่ในฐานะสุนทรียศาสตร์ที่มาพร้อมกับระยะแรกเริ่มของทุกๆ สื่อทันสมัยและเทคโนโลยีการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ กลยุทธ์เชิงสุนทรียศาสตร์หลายกลยุทธ์อาจปรากฏซ้ำเพียงสองหรือสามครั้ง ในขณะที่ภาพพจน์เปรียบเทียบในอุดมคติดูเหมือนว่าปรากฏซ้ำค่อนข้างสม่ำเสมอ เพื่อให้วิถีทางนี้เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง 6) สื่อใหม่ในฐานะการทำงานที่รวดเร็วขึ้นด้วยขั้นตอนวิธีซึ่งก่อนหน้านี้ทำงานด้วยมือหรือด้วยเทคโนโลยีอื่น คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องทุ่นเวลาได้อย่างมากในสิ่งที่ก่อนหน้านี้เป็นเทคนิคการทำด้วยมือ เช่น เครื่องคิดเลข การทุ่นเวลาทำงานอย่างรวดเร็วก็ทำให้เทคนิคการแทนซึ่งไม่เคยมีมาก่อนสามารถเป็นไปได้ สิ่งนี้ก็ยังทำให้เกิดสื่อศิลปะรูปแบบใหม่ๆ ที่เป็นไปได้ 7) สื่อใหม่ในฐานะการเข้ารหัสของอาร์วอง-การ์ดสมัยนิยม หรือในฐานะสื่อก้าวหน้ามาโนวิซกล่าวว่าคริสต์ทศวรรษ 1920 เกี่ยวเนื่องกับสื่อใหม่มากกว่ายุคสมัยอื่นใด สื่อก้าวหน้าเกิดขึ้นพร้อมกับแนวคิดหลังยุคนวนิยายในเรื่องที่ทั้งสองนำผลงานเก่ามาปรับปรุงมากกว่าที่จะสร้างสรรค์ผลงานใหม่ อาร์วอง-การ์ดของสื่อใหม่เกี่ยวกับแนวทางใหม่ของการเข้าถึงและการจัดดำเนินการสารสนเทศ (เช่น สื่อหลายมิติ 8) สื่อใหม่ในฐานะการปะกอบขนานระหว่างมนโคติที่คล้ายกันในเรื่องศิลปะสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองกับคอมพิวเตอร์สมัยใหม่

ศิลปะสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองหรือ “ศิลปะเชิงการจัด” (Combinatorics) เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ภาพโดยเปลี่ยนแปลงพารามิเตอร์เพียงหนึ่งเดียวอย่างเป็นระบบ สิ่งนี้นำไปสู่ผลงานสร้างสรรค์ หรือไม่ก็ภาพและโครงสร้างเชิงตำแหน่งที่คล้ายกันอย่างน่าประหลาด แสดงให้เห็นว่าขั้นตอนวิธีอันเป็นส่วนสำคัญของสื่อใหม่นี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยี แต่สามารถกระทำการได้โดยมนุษย์

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือข้อที่ 15 พระวิทยากรใช้ข่าวสารต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ Facebook เป็นสื่อประกอบการบรรยาย อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากพระวิทยากรได้ใช้สื่อข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมาเป็นสื่อประกอบการบรรยาย ว่าเหตุการณ์เหล่านั้นเกิดขึ้นเพราะอะไร ให้ข้อคิดอย่างไร และมีแนวทางป้องกันอย่างไร อย่างนี้เป็นต้น และร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องนั้น ๆ และสรุปเหตุการณ์เหล่านั้นร่วมกัน ซึ่งความสอดคล้องกับแนวคิดของซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **ปูนแดงทับ** ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้สื่อประกอบการ คือ 1) ช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์อย่างกว้างขวาง 2) ทำให้บทเรียนเป็นที่น่าสนใจ น่าเรียนสนุกสนานและเพลิดเพลิน 3) ช่วยให้ผู้เรียนจดจำได้อย่างแม่นยำ 4) ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง 5) ทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ร่วมกันและเข้าใจเหมือนกัน 6) ทำสิ่งที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่ายขึ้น 7) ช่วยสร้างแรงจูงใจและเร้าความสนใจ 8) ช่วยเสริมสร้างความคิดและการแก้ปัญหาในการเรียนรู้ของผู้เรียน 9) ช่วยประหยัดเวลาการสอน 10) ช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดรวบยอดที่ถูกต้อง 11) ช่วยให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน 12) ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสหลาย ๆ ด้าน 13) ช่วยจำกัดเวลา ระยะทางและขนาดได้ เช่น ก) ทำสิ่งที่เคลื่อนไหวเร็วให้ช้าลง ข) ทำในสิ่งที่เคลื่อนไหวช้าให้เร็วขึ้น ค) ย่อสิ่งที่ใหญ่ให้เล็กลง ง) ขยายสิ่งที่เล็กให้ใหญ่ขึ้น จ) นำสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตมาศึกษาในปัจจุบันได้ ฉ) นำสิ่งที่อยู่ห่างไกลมาศึกษาได้

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือข้อที่ 16 พระวิทยากรได้เปิดวิดีโอเกี่ยวกับพุทธประวัติ (ฉบับการ์ตูน) ให้นักเรียนดูพร้อมกับบรรยายประกอบ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากพระวิทยากร ยังมีการใช้สื่อประกอบการบรรยายอย่างอื่น ๆ อีก เช่น ภาพการ์ตูน หรือรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญนั้น ๆ หรือให้ผู้เข้ารับการอบรมค่าธรรมะสืบค้นหาภาพ (วาดภาพ) ที่ตนเองต้องการนำมาบรรยายติดตามที่ต้องการ ว่ามีความหมายอย่างไร ซึ่งความสอดคล้องกับแนวคิดของ **ปูนแดงทับ** ได้ให้ความสำคัญของสื่อการสอนว่า มีความสำคัญต่อการสอนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะเหตุผลว่า 1) ปรัชญาทางการศึกษาเปลี่ยนไป โดยที่ปัจจุบันนี้ปรัชญาทางการศึกษาซึ่งเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนได้รู้จักค้นคว้าหาความรู้ และแก้ปัญหาด้วยตนเองให้ได้รับประสบการณ์ตรงให้มากที่สุด ดังนั้นสื่อการสอนจึงเข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้น 2) ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการมีมากขึ้น ผู้เรียนจึงต้องมีความรู้และประสบการณ์ที่กว้างขวางมากขึ้น โดยใช้เวลาให้น้อยลง สื่อการสอนจึงเข้ามามีบทบาทในเรื่องของเวลาและความเข้าใจได้ 3) สื่อการสอนช่วยให้ครูสามารถจัดประสบการณ์การ

เรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้เหมาะสมตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล รวมทั้งเหมาะสมกับพัฒนาการ ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

5.2.2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชน เชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามเพศ อายุ และระดับชั้น ที่กำลังศึกษา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) จากสมมติฐานการวิจัยที่ว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะจาก 3 โรงเรียน ที่มีเพศอายุต่างกัน มีการปฏิบัติแตกต่างกัน ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะจาก 3 โรงเรียน ต่างกัน มีการปฏิบัติโดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อธิบายได้ว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะจาก 3 โรงเรียน ไม่ว่าจะจะมีเพศต่างกันอย่างไร ก็มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมาย ในบทบาทต่าง ๆ ที่รับผิดชอบหรือได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระดำรงค์เดช วิสาโท** ได้ศึกษาเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูพระสอนศีลธรรมในมุมมองของนักเรียนโรงเรียนหนองนกไข่ ตำบลหนองนกไข่ อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร” โดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

2) จากสมมติฐานการวิจัยที่ว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะจาก 3 โรงเรียน ที่มีอายุต่างกัน มีการปฏิบัติแตกต่างกัน ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะจาก 3 โรงเรียน ต่างกัน มีการปฏิบัติโดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อธิบายได้ว่าอายุของนักเรียนในโรงเรียนไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมาย และได้ตระหนักถึงบทบาทความรับผิดชอบของนักเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระดำรงค์เดช วิสาโท** ได้ศึกษาเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูพระสอนศีลธรรมในมุมมองของนักเรียนโรงเรียนหนองนกไข่ ตำบลหนองนกไข่ อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนโรงเรียนหนองนกไข่ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีอายุต่างกัน มีมุมมองในการสอนของครูพระสอนศีลธรรม โดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

3) จากสมมติฐานการวิจัยที่ว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะจาก 3 โรงเรียน ที่มีระดับชั้นที่กำลังศึกษาต่างกัน มีการปฏิบัติแตกต่างกัน ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะจาก 3 โรงเรียน ต่างกัน มีการปฏิบัติโดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อธิบายได้ว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนของจังหวัดสมุทรสาคร ที่จัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะจาก 3 โรงเรียน จะมีการศึกษาระดับไหนก็ตาม ย่อมมีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมได้

เสมอ ถ้ามีความขยันหมั่นเพียรที่จะพัฒนาตนให้มีความรู้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูปัญญาวุฒนกิจ ปณฺญาวฑฺฒโน** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 3 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานครราชสีมาเขต 4” ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอน ที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่างกัน มีประสบการณ์สอนต่างกันและมีการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างกัน มีสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 3 ทั้งโดยภาพรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกัน

5.2.3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร จากการสัมภาษณ์ตัวแทนทั้ง 3 คณะ ได้แก่ นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศาสนา ตัวแทนครู และตัวแทนนักเรียน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศาสนา ทั้ง 3 ท่าน ได้ผลสรุปดังนี้

1. **ด้านบุคลิกภาพ** พระวิทยากรควรดูแลตัวเองให้ดีในทุกด้าน เช่น การนุ่งห่มผ้าจีวรให้เป็นปริมณฑลอยู่เสมอ หนวดเคราหมั้นปลงอยู่เสมอ ๆ การวางตัวที่เหมาะสมแก่สมณสาธูป ฟิงมีอายตนะ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น โภจฺจฺวะ ธรรมารมณฺ์ ตา คือ อยากรู้ให้รู้เข้ารับการอบรมเห็นภาพลักษณ์ของพระวิทยากรทุกท่านดูแลตัวเองในทุกด้าน หู คือ พระวิทยากรจะต้องมีเสียงที่ดังฟังชัด เสียง ร เรือ ล ลิง อักษระ ต้องชัดเจน เสียงไม่สั่นเครือ รวมไปถึงไมค์โครโฟนก็เป็นสิ่งสำคัญ ไมค์ควรมีการปรับแต่งเสียงให้ดี อย่านำไมค์หอน จมูก คือ พระวิทยากรต้องดูแลตัวเองให้ดี อย่านำมีกลิ่นกาย กลิ่นเต่า เหม็น จีวรไม่ซัก เด็กก็ไม่อยาก ฉะนั้น พระวิทยากรต้องดูแลตัวเองให้ดีตลอดเวลา ลิ้น คือ รส ในที่นี้ท่านหมายถึงรสของพระธรรมคำสอน ให้เอารสธรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ฟิงแล้วเอาไปใช้ประโยชน์ได้ โภจฺจฺวะ คือ การสัมผัส พระวิทยากรต้องคำนึงถึงการสัมผัส ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงก็ไม่ควรไปสัมผัสเขา ถ้าเป็นเด็กผู้ชายจะตบจะต จะทำอะไรก็ต้องคำนึงถึงตรงนี้ระมัดระวังไม่ไปถูกกายเข้า แม้จะเป็นหญิงหรือชายในการลงโทษเมื่อเขาดีอ ไม่ฟังเรา ทุกวันนี้เรามีการรณรงค์เรื่องหักไม่เรียว พระวิทยากรต้องมีความระมัดระวัง ไม่ลงโทษเด็กหรือทำให้เขาอับอายใด ๆ ทั้งสิ้น ให้คงรักษาตนไว้ในพระธรรมวินัย ธรรมารมณฺ์ คือ ทำอย่างไรให้เด็กเปิดใจ น้อมใจฟังธรรมว่าเขาจะได้ฟังสิ่งที่เขาสนใจประโยชน์ต่อเขา เขาจะได้รับสิ่งที่เขาเป็นประสบการณ์แก่เขา วันนี้เขาจะได้กิจกรรมที่นำไปปรับใช้กับชีวิตของเขาได้มากที่สุด

2. **ด้านหลักสูตร** พระวิทยากรควรศึกษากลุ่มเป้าหมายก่อนทุกครั้ง ว่าผู้ที่จะฟังธรรมเป็นกลุ่มเป้าหมายใด ควรคัดสรรหลักสูตรใดให้ทำความเข้าใจในหลักสูตรให้ดี จะได้หยิบยกมาสอนผู้เข้าอบรมได้ และอยากให้เน้นหลักสูตรที่ศึกษาแล้วเข้าใจได้ง่าย ๆ เพราะผู้เข้าค่ายธรรมะมีช่วงอายุหลายระดับ ควรเลือกข้อธรรมให้เข้ากับวัยและกลุ่มเป้าหมาย ที่ผู้เข้าค่ายสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ง่าย สมดังคำปรัชญาที่ว่า “วิชาและจรณะ” “วิทยากรต้องมีความรู้และมีอภิญญาที่เหมาะสม”

3. **ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย** พระวิทยากรควรศึกษาวิธีการนำเสนอโฆษณามาใช้ให้ไว้มาก ๆ โดยเฉพาะเรื่องพระคุณของพ่อแม่ ครู อาจารย์ อยากรู้อยากเห็นผลของการกระทำ ความซึ้งกับบุคคลผู้มีพระคุณ ฉะนั้นอยากให้พระวิทยากรศึกษาสื่อให้มาก ๆ เพื่อที่จะผลิตสื่อใหม่ ๆ ขึ้นมา เช่น คลิปสั้นที่เกี่ยวกับคุณธรรม เกมส์ ต่าง ๆ แล้วนำมาใช้ในการอบรมเยาวชน เป็นต้น

ตัวแทนครู จำนวน 3 ท่าน ได้ผลสรุปดังนี้

1. **ด้านบุคลิกภาพ** พระวิทยากรควรดูแลเรื่องการแต่งกายให้เรียบร้อยอยู่เสมอ มีการวางตัวให้เหมาะสม ไม่ควรสนิทสนมกับนักเรียนมากเกินไป

2. **ด้านหลักสูตร** พระวิทยากรมีการนำหลักสูตรที่มีประโยชน์ต่อนักเรียนมาก สามารถหยิบยกมาสอนผู้เข้าอบรมได้ ชอบเวลาที่ท่านยกนิทานธรรมะมาเล่า นักเรียนฟังแล้วเข้าใจง่ายชอบในวิธีการยกนิทานมาเล่าประกอบทำให้นักเรียนที่เข้าค่ายสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ง่าย

3. **ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย** พระวิทยากรมีการนำเสนอจากโฆษณาต่าง ๆ มาใช้ในการอบรมพร้อมบรรยายประกอบ ทำให้นักเรียนบางคนเข้าใจในสื่อเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะเรื่องพระคุณของพ่อแม่ ครู อาจารย์ กฎแห่งกรรม บาป บุญ การคบเพื่อน และเน้นเกี่ยวกับ ภัยจากสื่อออนไลน์ บุหรี่ไฟฟ้า เป็นต้น เป็นประโยชน์แก่เยาวชนมาก ๆ

ตัวแทนนักเรียนที่เคยเข้าค่ายธรรมะ จำนวน 3 ท่าน ได้ผลสรุปดังนี้

1. **ด้านบุคลิกภาพ** พระวิทยากรควรแต่งกายให้เรียบร้อยอยู่เสมอ ไม่ด่านักเรียน ไม่พูดเสียงดังเกินไป ไม่พูดใส่อารมณ์กับนักเรียนแม้จะมีเพื่อนทำผิดกฎ การวางตัวที่เหมาะสมแก่สมณสาธูป

2. **ด้านหลักสูตร** พระวิทยากรมีการนำหลักสูตรที่มีประโยชน์ต่อนักเรียนมาอธิบาย ทำให้นักเรียนเข้าใจในหลักสูตรนั้น ชอบในวิธีการยกนิทานมาเล่าประกอบทำให้นักเรียนที่เข้าค่ายสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ง่าย

3. **ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย** พระวิทยากรมีการนำเสนอจากโฆษณาต่าง ๆ มาใช้ในการอบรมพร้อมบรรยายประกอบ ทำให้นักเรียนบางคนเข้าใจในการบรรยายเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะเรื่องพระคุณของพ่อแม่ คลิปตลก มาให้ดู ทำให้การอบรมสนุกมาก ท่านยังฉายเรื่อง การคบเพื่อน ภัยจากสื่อออนไลน์ บุหรี่ไฟฟ้า เป็นต้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะและข้อค้นพบ (Fact Findings) จากการวิจัยและการอภิปรายผลแล้วสามารถสรุปผลโดยแบ่งเป็น 2 ระดับ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัย จึงเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1) **ด้านบุคลิกภาพ** จากผลการศึกษา พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านบุคลิกภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด จึงควรรักษาด้านบุคลิกภาพของพระวิทยากรให้ดีมีความเหมาะสมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่พระวิทยากรรุ่นต่อไป

2) **ด้านหลักสูตร** จากผลการศึกษา พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก จึงควรปรับปรุงและพัฒนาด้านหลักสูตรให้มีการยกตัวอย่างมาแสดงหลากหลาย เพื่อให้ให้นักเรียนสนใจในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเล่นิทาน หรือแสดงบทบาทสมมติ

3) **ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย** จากผลการศึกษา พบว่า การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก จึงควรปรับปรุงและพัฒนาการใช้สื่อประกอบการบรรยาย เพราะว่าการใช้สื่อเป็นสิ่งสำคัญในการประกอบการบรรยายการสอน โดยเฉพาะในเยาวชนยุคปัจจุบัน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้สื่อเป็นตัวช่วยที่จะทำให้เยาวชนสนใจในเรื่องที่จะสอนในเรื่องนั้น ๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้สื่อประกอบการบรรยายการสอน จะทำให้เยาวชนมีความสนใจ และเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากผลการวิจัย จึงเสนอแนะเพื่อการวิจัย ดังนี้

1) ควรศึกษาวิจัย “เรื่อง การปรับตัวของพระธรรมวิทยากรกับสภาพแวดล้อมในค่ายคุณธรรม จริยธรรม” เพื่อให้พระธรรมวิทยากรที่ทำหน้าที่ในค่ายธรรมะนั้น ๆ ได้รับปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้มากน้อยอย่างไร

2) ควรศึกษาวิจัย “เรื่อง การปฏิบัติหน้าที่ของนักเรียนในการแสดงตนเป็นพุทธมามกะในจังหวัดนครปฐม” เพื่อจะได้อ่านว่านักเรียนมีการปฏิบัติตนเป็นอย่างไร

3) ควรศึกษาวิจัย “เรื่อง ประสิทธิภาพการใช้สื่อประกอบการบรรยายการสอนของพระธรรมวิทยากร จังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อทราบว่าการพระธรรมวิทยากรมีประสิทธิภาพในการใช้สื่อประกอบการบรรยายการสอนเป็นอย่างไร

จากการศึกษาความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาในบทที่ 1 ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัยในบทที่ 3 นำผลการวิจัยมาวิเคราะห์บทที่ 4 และได้ผลสรุปในบทที่ 5 ผู้วิจัยได้ตกผลึกการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร ดังนี้

หลักและวิธีการสอนธรรมประยุกต์

1. ด้านบุคลิกภาพ

กิจกรรมที่ใช้ในการอบรม เช่น การพัฒนาจิต (ทำวัตรเช้า-เย็น) มารยาทชาวพุทธ วัตถุประสงค์ เพื่อเอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย ปฏิบัติกิจวัตรร่วมกัน และพอกพูนศรัทธาแก่สาธุชนทั่วไป ขอบข่ายเนื้อหา

- สวดมนต์ทำวัตรเช้าเย็น สมาธิภาวนา
- มารยาทชาวพุทธ เช่น วิธีกราบ การยืน--**นั่ง-เปลี่ยนท่านั่ง**
- กราบพระรัตนตรัย ให้กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง
- กราบพ่อแม่ ครูอาจารย์ นั่งพับเพียบ ยืนมือออกไปข้างหน้าไม่ต้องแบมือ กราบเอาหน้าผากลงบนสันกระดูกมือ ๑ ครั้ง

การยืน นั่ง-เปลี่ยนท่านั่ง

- ถ้าเรานั่งพับเพียบอยู่แต่ต้องการจะยืน ต้องปฏิบัติดังนี้
- นั่งคุกเข่า ยกเข่าข้างขวาตั้งตรงขึ้น (คล้ายนักกรีฑาเตรียมวิ่ง) แล้วยืนขึ้น (พึงสังเกตว่าถ้าจะยืนยกเข่าขวาขึ้นก่อน ถ้าจะนั่งหย่อนเข่าซ้ายลงก่อน)
- เมื่อนั่งพับเพียบนาน ๆ รู้สึกเมื่อยหรือปวด ให้เปลี่ยนท่านั่งดังนี้
- นั่งคุกเข่าขึ้น แล้วตัววัดปลายเท้าเปลี่ยนไปอีกข้างหนึ่งทางด้านหลัง

การทำวัตรสวดมนต์

- ใช้หนังสือสวดมนต์แปลฉบับค่ายธรรมะ
- นั่งคุกเข่าเทพบุตร-เทพธิดา (จนกว่าพระอาจารย์จะสั่งเปลี่ยน)
- พระอาจารย์จุดเทียนเล่มที่ ๑ ทุกคนประนมมือ
- จุดเทียนและธูปเสร็จแล้ว กราบพระรัตนตรัย ๓ ครั้ง
- พระอาจารย์ที่เป็นหัวหน้าในที่นั้นนำสวดมนต์ไปจนจบ

อานิสงส์ของการสวดมนต์

- ทำให้อ่านหนังสือคล่อง ออกเสียงได้ถูกต้อง สมองได้รับการพัฒนา
- ชับไล่ความเกียจคร้าน จิตใจแจ่มชื่นเบิกบาน ไม่เบื่อไม่เซ็ง กระปรี้กระเปร่า)
- ตัดความเห็นแก่ตัวลงได้ เพราะขณะสวดมนต์ โลภะ โทสะ โมหะ ไม่เกิด
- จิตเป็นสมาธิ เพราะจิตแน่วแน่อยู่กับบทสวด ไม่ฟุ้งซ่าน จิตเยือกเย็น

- ได้ปัญญาเข้าใจความหมายและรู้จักหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า
- ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และถึงพร้อมด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา

การเจริญจิตตภาวนา

- ทำวัตรสวดมนต์เสร็จแล้วนั่งคุกเข่ากราบ ๓ ครั้ง
- พระอาจารย์นำกล่าวคำสมาทานกรรมฐาน ทุกคนว่าตามดังนี้

คำสมาทานกรรมฐาน

อุกาสะ อุกาสะ ณ โอกาสบัดนี้ ข้าพเจ้าขอมอบอรรถภาพร่างกายนี้ แต่พระรัตนตรัย เพื่อที่จะ

เจริญกรรมฐาน

ขอให้สมาธิและวิปัสสนาญาณ จงบังเกิดขึ้น ในชั้นธสันดานของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าจักตั้งสติไว้ในอารมณ์ปัจจุบัน เพื่อที่จะให้เห็นอนิจจัง เป็นทุกขัง เป็นอนัตตา

เพื่อที่จะให้จิตเกิดความเบื่อหน่ายคลายกำหนด

เพื่อที่จะให้จิตหลุดพ้นจากอาสวะกิเลส เครื่องหมักต้องสันดาน ณ กาลบัดนี้เทอญ

วิธีนั่งสมาธิ

- นั่งขัดสมาธิเท้าขวาวางบนเท้าซ้าย มือขวาวางทับบนมือซ้าย นั่งตัวตรง วางใบหน้าตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
- กำหนดรู้ลมหายใจเข้า กำหนดรู้ลมหายใจออก จนสมควรแก่เวลา

การเดินจงกรม

- การเดินจงกรม คือการเดินกลับไปกลับมาอย่างมีสติสัมปชัญญะ
- การฝึกเดินจงกรม มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกสติสัมปชัญญะให้่องไว จนสามารถควบคุมจิตใจให้อยู่
- กับการเคลื่อนไหวของร่างกาย คือ ให้กายกับใจ อยู่ร่วมกันมีความรู้สึกตัวทั่วพร้อมอยู่ตลอดเวลา
- การฝึกเดินจงกรมเชื่อว่าได้ปฏิบัติตามสติปัญญาฐานหมวด “อิริยาบถ” และหมวด “สัมปชัญญะ” นับเป็นกรรมฐานขั้นสูงประการหนึ่ง

อานิสงส์ของการเดินจงกรม

- ทำให้อึดทนต่อการเดินทางไกล
- ทำให้อึดทนต่อการทำความเพียร
- ทำให้อาหารย่อยง่าย
- ทำให้ไม่เจ็บป่วย

วิธีเดินจงกรม

- ทำให้จิตเป็นสมาธิและตั้งอยู่ได้นาน
- พระอาจารย์ประจำกลุ่มพาเดิน แยกกันเป็นกลุ่ม ๆ
- เลือกสถานที่เดินให้เหมาะสม
- พระอาจารย์จัดนักเรียนให้ยืนแถวอย่าให้แถวยาว ถ้าหากนักเรียนมาก ให้จัดเป็นหลายแถว
- ให้นักเรียนบริกรรมว่า “ยืนหนอ ยืนหนอ ยืนหนอ”
- การบริกรรมพูดออกเสียงก็ได้ หรือจะบริกรรมในใจก็ได้ แต่ทำให้เหมือนกันทั้งกลุ่ม
- เมื่อบริกรรม “ยืนหนอ ๆ” ๓ ครั้งแล้ว ให้ยกเท้าขึ้นพร้อมกับบริกรรมว่า “ขวา” ย่างเท้าไปข้างหน้าพร้อมบริกรรมว่า “ย่าง” เหยียบเท้าไปพร้อมกับบริกรรมว่า “หนอ”
- ยกเท้าซ้ายขึ้นพร้อมกับบริกรรมว่า “ซ้าย” ย่างเท้าไปพร้อมบริกรรมว่า “ย่าง” เหยียบเท้าลงพร้อมกับบริกรรมว่า “หนอ”
- พระอาจารย์สอนให้เดินกำหนด “ขวา ย่าง หนอ ซ้าย ย่าง หนอ” ไปเรื่อย
- เมื่อเห็นว่าเดินมาไกลพอสมควรแล้ว (ประมาณ ๑๕ ก้าว) ก็ยืนพร้อมบริกรรมว่า “ยืนหนอ ยืนหนอ ยืนหนอ” แล้วหมุนตัวกลับไปทางขวา พร้อมกับบริกรรมว่า “กลับหนอ กลับหนอ กลับหนอ” รวม ๓ ครั้ง กลับเสร็จแล้ว ยืนบริกรรมว่า “ขวา ย่าง หนอ ซ้าย ย่าง หนอ” ฯลฯ
- ปฏิบัติอยู่อย่างนี้จนกว่าจะสมควรแก่เวลา

คำแผ่เมตตา

สัตว์เพ สัตตา	สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น
อะเวรา โหนตุ	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีเวรซึ่งกันและกันเลย
อัปพะยาปัชฌา โหนตุ	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้อาฆาตพยาบาทซึ่งกันและกันเลย
อะนีฆา โหนตุ	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย
สุขี อิตตานัง ปะริหะรันตุ	จงมีความสุขกาย สุขใจและรักษาตนให้พ้นทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด

กิจกรรมปลูกสำนึกหน้าเสาธง

จุดประสงค์

1. เพื่อปลูกสำนึกให้รักชาติ เคารพศาสนา เทิดทูนพระมหากษัตริย์
2. เพื่อให้เข้าใจความหมายของสีธงชาติ
3. เพื่อความสามัคคีของหมู่คณะ
4. เพื่อฝึกให้มีระเบียบวินัย
5. เพื่อปลูกสำนึกให้ทุกคนพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่ดี

ความสำคัญของกิจกรรมหน้าเสาธง

กิจกรรมหน้าเสาธงเป็นกิจกรรมที่บรรพบุรุษได้จัดขึ้นเพื่อปลูกสำนึกของคนในชาติให้รักชาติ และภูมิใจในเกียรติและศักดิ์ศรีของตน และให้ระลึกถึงสถาบันอันสูงสุด อันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชาติ คือ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งสถาบันทั้ง ๓ นั้นได้ถูกย่อมาอยู่ในผืนธงชาติ ในฐานะเป็นสัญลักษณ์ของชาติไทย โดยใช้ ๓ สี เป็นเครื่องหมาย

1. สีแดง หมายถึง สถาบันชาติ ได้รวมเอาความหมายของสิ่งที่มีค่ายิ่งของชาติมาไว้ด้วยกันโดยย่อ ๔
2. สีขาว หมายถึง สถาบันศาสนา อันเป็นคำสั่งสอนที่ให้ชนในชาติยึดถือปฏิบัติตาม เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน สีขาวในผืนธงชาตินั้นบรรพบุรุษมุ่งเน้นให้เป็น “พระพุทธศาสนา” เพียงศาสนาเดียวว่า “เป็นศาสนาประจำชาติ”
3. สีน้ำเงิน หมายถึง สถาบันพระมหากษัตริย์ อันเป็นจุดรวมแห่งดวงใจของคนไทยในฐานะผู้นำสูงสุดของชนเผ่าไทยและชาติไทยหรือที่เราชาวไทยนิยมเรียกว่า “พระประมุขของชาติ”

คำว่า “พระมหากษัตริย์” แปลได้ ๓ ความหมาย ดังนี้

1. ยอดนักรบ ฉะนั้นพระมหากษัตริย์ไทยจึงทรงดำรงตำแหน่ง “จอมทัพไทย”
2. ผู้เป็นใหญ่แห่งนา พระองค์ทรงมีพระราชอำนาจเต็มบริบูรณ์ในผืนแผ่นดินนี้ เราจึงเรียกพระองค์ว่า “พระเจ้าแผ่นดิน”
3. ผู้เป็นที่ตั้งแห่งความยินดีของปวงชนความหมายนี้มาจากคำว่า “ราชา” ซึ่งแปลเต็มความหมายได้ว่า “ผู้ประกอบกรณียกิจอันเป็นที่รักที่ชื่นชมยินดีของปวงชน”

2. ด้านหลักธรรม

กิจกรรมที่เลือกใช้มีหลากหลาย เช่น กิจกรรมธรรมนันทนาการ (เกมส์) เบญจศีล เบญจธรรม

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม ได้เรียนรู้การฝึกสติจากเกมส์หรือการแสดง เป็นสื่อในการสอนธรรมะเป็นลักษณะการละลายพฤติกรรม ก่อนการฝึกอบรมภาควิชาการ

ขอบข่ายเนื้อหา

- ประเภทของเกมส์หรือการแสดงต่อหน้าชุมชน
- ความเหมาะสมในการใช้เกมส์ในการอบรม
- สาธิตรูปแบบเกมส์หรือการแสดงในแบบต่างๆ

ธรรมนันทนาการ

ธรรมนันทนาการมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักเรียนเกิดความสนุกสนานมีอารมณ์สุนทรีย์ในบทเพลง และสุภาชิตคำพังเพย เพลงที่นำเสนอในค่ายพุทธบุตรต้องเป็นเพลงที่ปลูกฝังอุดมการณ์และจิตสำนึกที่ดีในด้านคุณธรรมจริยธรรม

กิจกรรม การอาราธนาศีล

การอาราธนาศีล หมายถึง การขอให้พระกล่าวให้ศีล ในทางปฏิบัติคือการขอให้พระกล่าวนำการสมาทานศีลที่ตนต้องการสมาทาน

การสมาทานศีล หมายถึงการตั้งใจรักษาข้อปฏิบัติ ๕ หรือ ๘ ประการ สำหรับฆราวาส และศีล ๑๐ สำหรับสามเณร โดยการกล่าวปฏิญาณต่อหน้าพระภิกษุหรืออาจจะปฏิญาณในใจก็ได้ แต่การปฏิญาณด้วยการกล่าวออกทางวาจาจะจะมีผลในด้านปฏิบัติมากกว่า เพราะเป็นการประกาศต่อหน้าพระภิกษุและผู้อื่น ส่วนการกล่าวในใจนั้นมิได้ผูกมัดตนต่อผู้อื่นจึงอาจทำให้ล่วงละเมิดได้ง่าย

ขั้นตอนการทำสมาทานศีล มีดังนี้

1. จุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูป แล้วกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง
2. หันหน้ามาทางพระภิกษุผู้ให้ศีล กราบ 3 ครั้ง แล้วกล่าวคำอาราธนาศีล จบแล้วกราบ ๓ ครั้ง
3. พระภิกษุจะกล่าวนำ ดังนี้

3.1 กล่าวนำนัมัสการพระพุทธเจ้า ๓ ครั้ง (นโม ตสฺส...) (ผู้สมาทาน ว่าตาม

3.2 กล่าวนำถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ (พุทฺธฺ สรณฺ...) (ผู้สมาทาน ว่าตามเมื่อพระภิกษุกล่าวจบทีละตอน) บางแห่งก่อนกล่าวคำถึงพระรัตนตรัย พระภิกษุจะกล่าวว่า “**ยมหํ วทามิ ตํ วเทหิ**” (แปลว่า เรากล่าวคำใดให้ท่านกล่าวคำนั้น) ผู้สมาทาน ถึงกล่าวว่า “**อาม ภนฺเต**” และเมื่อกล่าวจบคำถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ พระภิกษุจะกล่าวว่า “**ติสรณคมนํ นิฏฺฐิตํ**” (แปลว่า การถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะจบแล้ว) ฟังขานรับ ด้วยคำว่า “**อาม ภนฺเต**” อีก 1 ครั้ง

3.3 พระภิกษุกล่าวนำสมาทานศีล (ศีล 5 หรือศีล 8) แต่ละข้อความ (ผู้สมาทานว่าตาม เมื่อพระภิกษุกล่าวนำจบทีละข้อ)

3.4 พระภิกษุกล่าวสรุปว่า **อิมานิ ปญจ ลิกขาปทานิ...** (หากเป็นศีล ๘ ให้เปลี่ยน “ปญจ” เป็น “อฏฐ”) ผู้สมาทานไม่ต้องกล่าวตามให้พนมมือฟังด้วยอาการสงบ

3.5 พระภิกษุจะกล่าวสรุปอานิสงส์ศีลว่า (ผู้สมาทานไม่ต้องว่าตาม)

สีเลน สุตตํ ยนฺติ   สีเลน โภคสมปทา

สีเลน นิพพุติ ยนฺติ   ตสฺมา สิลํ วิโสธเย

3. ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมคือนักเรียนและเยาวชนได้ศึกษาการสร้าง ความกตัญญูทศเวทิจากสื่อที่เหมาะสม สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำเนิน ชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง

ขอข้ายเนื้อหา

- การเลือกเนื้อหาของสื่อที่เป็น คลิปสั้น –เสียง การนำเสนอที่มีประสิทธิภาพ
- ปลูกจิตสำนึกทางคุณธรรมในรูปแบบกิจกรรมสัมพันธ์

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคุณธรรม ปลูกจิตสำนึกให้เป็นเด็กดี ศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและคุณค่าแห่งความกตัญญูทศเวทิตาธรรม มุ่งมั่นต่อการทำความดี

ขอข้ายเนื้อหา

- แนวคิดและเหตุผลในการใช้กิจกรรมปลูกจิตสำนึกทางคุณธรรม
- กิจกรรมจุดเทียนอุทิศแด่คุณแม่ กิจกรรมปลูกจิตสำนึกพระคุณคุณครู

มารยาทชาวพุทธ

1. กิจกรรมที่ 2   งามอย่างชาวพุทธ

2. เวลาที่ใช้   45 นาที

3. พฤติกรรมบ่งชี้

3.1 การมีส่วนร่วมเผยแพร่และอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย

3.2 การปฏิบัติตนตามมารยาทไทย

4. จุดประสงค์

4.1 สามารถปฏิบัติตนตามมารยาทชาวพุทธได้อย่างถูกต้อง

4.2 มีความชื่นชมในมารยาทไทย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมไทย

5. แนวคิด

การเห็นคุณค่าและประโยชน์ของการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทยเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้ต่อเนื่องเป็นพฤติกรรมถาวร สามารถอนุรักษ์และสืบทอดได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะมารยาทชาวพุทธ ตลอดจนเห็นคุณค่าเกิดความภาคภูมิใจและสำนึกในความเป็นไทย

6. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ชั้นนำ

6.1 นำภาพแสดงการไหว้ให้นักเรียนดู แล้วช่วยกันแสดงความคิดเห็นว่าเราจะไหว้เมื่อใดบ้าง (โอกาสใด)

6.2 ให้นักเรียนสวมบทบาทเป็น ครู พ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ แล้วให้นักเรียน ๒ คน (แสดงบทบาทสมมติ) คนแรกเดินผ่านเฉย ๆ คนที่สองเดินผ่านด้วยกิริยามารยาทเรียบร้อยนุ่มนวล เมื่อผ่านและพบแล้วแสดงการไหว้

6.3 ถามความรู้สึกผู้แสดงเป็นครู พ่อ แม่ ต่อการกระทำของนักเรียน ๒ คน

6.4 ให้นักเรียนจับคู่กันพร้อมแสดงบทบาทสมมติ โดยให้นักเรียนเดินกระแทกเพื่อน แล้วยกมือไหว้ พร้อมคำขอโทษ สลับบทบาทกัน

6.5 ถามความรู้สึกนักเรียนรู้สึกอย่างไร

- ผู้ถูกระแทก และผู้กระแทก

6.6 ครูนักเรียนร่วมกันสรุปความสำคัญและเน้นคุณค่าของการไหว้ มีความรู้สึกที่ดีต่อการไหว้

ขั้นกิจกรรม

6.7 แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 6-8 คน ครูแจกใบความรู้เรื่องการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ การกราบผู้ใหญ่ การไหว้พระ การไหว้ผู้ใหญ่

6.8 นักเรียนศึกษาใบความรู้แล้วฝึกปฏิบัติภายในกลุ่มใช้เวลา 8 นาที และออกไปสาธิตให้เพื่อนดู จนครบทุกกลุ่ม โดยนักเรียนให้คำบรรยายแสดงท่าประกอบอย่างถูกต้อง

6.9 ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปการปฏิบัติของแต่ละกลุ่ม และการนำไปใช้อย่างถูกต้องตามกาลเทศะ ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย

6.10 แจกใบงานให้นักเรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์จับคู่ฝึก โดยให้เป็นผู้ฝึกเพื่อนกลุ่มอื่น สลับกัน (ต้องหาสมาชิกให้ได้ 1 คน และไปรับการฝึกกับสมาชิกอื่นอีก 1 คน)

แบบจับคู่ฝึก

กลุ่ม.....ชื่อนักเรียน.....ชื่อเพื่อน.....

บทบาทผู้ฝึก ทำเครื่องหมาย / ลงใน ที่ฝึกกิจกรรมให้เพื่อน

การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

การไหว้พระ

การกราบผู้ใหญ่

การไหว้ผู้ใหญ่

บทบาทผู้รับการฝึก ทำเครื่องหมาย / ลงใน ที่ได้รับการฝึกจากเพื่อน

การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

การไหว้พระ

การกราบผู้ใหญ่

การไหว้ผู้ใหญ่

6.11 แข่งขันนักเรียนที่ฝึกเพื่อนได้ 1 คน และให้เพื่อนฝึก 1 รายการ แล้วให้ยกมือขึ้น

6.12 ทดสอบนักเรียนที่ยกมือ ออกมาสาธิตให้เพื่อน ๆ ดูปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง โดยสมาชิก

อาจสุ่มนักเรียนกิจกรรมละ ๑ คน ออกมานำเสนอพร้อมปฏิบัติกับเพื่อนสมาชิกให้รางวัลโดยการ
ปรบมือให้เพื่อนที่ออกนำเสนอ

กติกาการเข้าค่ายธรรมะ

1. เราจะตรงต่อเวลา
2. เราจะสุภาพเรียบร้อย
3. ก่อนพระวิทยากรบรรยายให้พูดว่า “สวัสดีครับ สวัสดีค่ะ” กราบ 3 ครั้ง
4. เมื่อพระวิทยากรบรรยายจบให้พูดว่า “ขอบคุณครับ ขอขอบคุณค่ะ” กราบ 3 ครั้ง
5. เราจะไม่พูดส่งเสียงดังในทุก ๆ สถานที่
6. เราจะมิระเบียบในการเดินแถวและเข้าออกห้องประชุม หรือทำธุระกิจอื่น ๆ
7. ขณะรับประทานอาหารจะไม่มีกรพูดคุยกัน
8. เราจะไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว พร้อมทั้งจะเสียสละทุกเมื่อ
9. เมื่อเห็นคนอื่นทำงานเราจะช่วยทันที
10. เราจะไม่มีกรทะเลาะเบาะแว้งกัน
11. เราจะพูดคุยกับเพื่อน ๆ ด้วยความสุภาพทุกเมื่อ
12. เราจะมีความอดทน อดกลั้นได้ในทุก ๆ กรณี
13. เราจะไม่แอบรับประทานอาหารหรือขนมและสิ่งเสพติดทุกชนิด

14. ยานำสิ่งของมีค่ามาเข้าค่ายอบรม ถ้ามีให้นำมาฝากครูอาจารย์ที่เลี้ยง
15. เราจะรักษาความสะอาดเรียบร้อย และช่วยกันรักษาที่พักอยู่ตลอดเวลา
16. เราจะวางรองเท้าให้เป็นระเบียบ

ปลูกสำนึกก่อนรับประทานอาหาร

ในการอยู่ค่ายธรรมะนั้นเราฝึกให้เด็กรับประทานอาหารอย่างมีระเบียบเรียบร้อย สวยงาม พระอาจารย์จึงจัดเด็กออกไปรับอาหารที่ละกลุ่มอย่างมีระเบียบ และเมื่อกลับมาที่นั่งที่เดิมหมดทุกคนแล้ว ก่อนจะรับประทานอาหาร พระอาจารย์จะกล่าวนำให้ว่าตาม ดังนี้

“ข้าวทุกจาน	อาหารทุกอย่าง
อย่ากินทิ้งขว้าง	เป็นของมีค่า
หลายคนเหนื่อยยาก	ลำบากนักหนา
สงสารบรรดา	คนยากคนจน
ในโลกนี้ยังมีคนที่จนยาก	แสนลำบากอดคัดและขัดสน
อย่ากินทิ้งขว้างตามใจตน	สงสารคนอื่นที่ไม่มีกิน
ฉันจะประหยัด ซื่อสัตย์เกื้อหนุน	สำนึกบุญคุณ ให้คุ้มข้าวคำ

กติกาในการรับประทานอาหาร

“เราชาวพุทธบุตร รับประทานอาหารด้วยความตั้งใจว่า ไม่ดัง ไม่หก ไม่เหลือ”

บรรณานุกรม

ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500.**

กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

1. หนังสือทั่วไป

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2556). **คู่มือการจัดค่ายคุณธรรมเยาวชน.** กรุงเทพมหานคร : จัดพิมพ์โดยกรมการศาสนา.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2521). **หลักสูตรใหม่.** เอกสารแนะนำหลักสูตรประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กระทรวงศึกษาธิการ.

กิดานันท์ มลิทอง. (2543). **เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จริยา เนียนเฉลย. (2535). **เทคโนโลยีการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อกรุงเทพมหานคร.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. (2545). **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.).

จุฑา ภักดี. (2535). **การพัฒนาบุคลิกภาพ.** กรุงเทพมหานคร : อินทิมเทรต.

นวลละอ อสุภผล. (2527). **ทฤษฎีบุคลิกภาพ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นาคยา ภัทรแสงไทย. (2525). **ยุทธวิธีการสอนสังคมศึกษา.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

นิภา เมธธาวิชัย. (2543). **วิทยาการวิจัย.** กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏธนบุรี.

บุญมี แทนแก้ว. (2539). **จริยศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 3539.

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). **การวิจัยเบื้องต้น.** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.

ปุ่น แดงทับ. (2549). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชานิตศศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์.**
นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์.

พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ชุด.(2548). **คำวัด ของพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9.ราชบัณฑิต).** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ช่อระกา.

- พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร).(2547). **คม ชัด ลึก เล่ม 2**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลียงเชียง.
- พระครูสุนทรธรรมโสภณ. (วิเชียร ปณฺญาวุฑฺโฒ). (2545). **หลักการสอน**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต).(2551).**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : เอสอาร์. ฟรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พิสิฐ เจริญสุข. (2539). **คู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ. (2547). **วิพากษ์แนวคิดพระพุทธศาสนาสำหรับโลกหลังยุคใหม่**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอดิศร ธีรสีโล. (2545). **คุณธรรมสำหรับครู**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตฺโต, 2543). **จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตฺโต, 2544). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาส ภิกขุ. (2525). **บรมธรรมภาคต้น**. สุราษฎร์ธานี : ธรรมมูลนิธิ. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2542). **งานปฐมนิเทศพระธรรมวิทยากร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุรวัดณ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร. บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2531). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2540). **เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์.

ศึกษาธิการ.(2513). กระจหวง กรมการฝึกหัดครู หน่วยศึกษานิเทศก์. แบบฝึกหัดการพูดตอนที่ 1.

กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2539). **ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

สนิท ศรีสำแดง. (2544). **ปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สนิท สัตโยภาส. (2542). **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารและการสืบคน**. กรุงเทพมหานคร : ธาร อักษร.

สงศรี ชมภูวงศ์. (2553). **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์**. นครศรีธรรมราช. มหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครศรีธรรมราช.

สังคม ภูมิพันธ์. (2535). **สื่อประสมโปรแกรม**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม.

สุพิน บุญชูวงศ์. (2538). **หลักการสอน**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

สุจรีต เพียรชอบ และสายใจ อินทรมพรรย. (2522). **วิธีสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา**.
กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามงคลอาจารย์. (2540). **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระ
ศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

2. วิทยานิพนธ์ / สารนิพนธ์ / รายงานการวิจัย

พระกัญญาณวีโร. (แช่อ้อ). (2551). **ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการสอน
วิชาพระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในเขตอำเภอ
กระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร ปีการศึกษา 2550**. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระเกษมศักดิ์ วรสุโข. (2554). **บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอ
ชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปัญญาวัฒน์กิจ ปญญาวัฒน์โน (พึงสูงเนิน). (2549). **สภาพและปัญหาการจัดการ
เรียนการสอนของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 3 ในสถานศึกษาชั้น
พื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4**. วิทยานิพนธ์
หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

พระครูสิริธรรมนิเทศ, ผศ.ดร. และคณะ. (2556). **ความคาดหวังของนักเรียนที่มีต่อการ
ใช้สื่อของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดศรีสำราญราษฎร์บำรุง (แช่ม**

ประชาอุทิศ) ตำบลอ้อมน้อย อำเภอกะทู้มูแบน จังหวัดสมุทรสาคร. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยญาณสังวร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระดำรงค์เดช วิสาโท. (ทองสีมา, 2554). **การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูพระสอนศีลธรรมในมุมมองของนักเรียนโรงเรียนหนองนกไข่ ตำบลหนองนกไข่ อำเภอกะทู้มูแบน จังหวัดสมุทรสาคร. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.**

พระปิยะ ปิยะมโม่ (2553). **ความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและประสิทธิภาพของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมืองแพร์ ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.**

3.บทความจากวารสาร

พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์. (2560). กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน. **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**, 17(3) : 212 – 213.

พระครูวาปีธรรมวิโรจน์ (ประศาล นินวัฒน์). (2564). แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอกำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร ในสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโควิด 19. **วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์**. 6(1) : 331-332.

พระครูวินัยธรปัญญา ปญญาวโร (ศรีสมุทร) และ บุญเตือน ทรัพย์เพชร. (2564). การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัล. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ**. 6(4) : 423-433.

พระครูสังฆรักษ์สาธิต บุญเอิก. (2558). พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน. **นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน**. 1(1) : 3-6.

พระภูลาภาณ กิตติคุตโต(วิชัย). (2561). สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน. **วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร**. 1(2) 107 : 115.

พระมหาจักรพล สิริโร. (2563). การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในยุคไทยแลนด์ 4.0. **วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร**. 11(1) 81.

พระวรพันธ์ วรปญโญ (กระจายศรี), พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ, พระมหามิตร ฐิตปญโญและเกียรติศักดิ์ บังเพลิง. (2563). การศึกษาผลการเข้าฝึกอบรมค่ายพุทธบุตรธรรมจิตาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนพิพัฒนราษฎร์บำรุง ตำบลกมลลาไสยอำเภอกมลลาไสยจังหวัดกาฬสินธุ์. **วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม**. 7.(1) 191 - 192.

พระศิวะ สุมเมโธ, จูรี สายจันเจียม, อติศักดิ์ ทุมอนันต์, วิมลพร สุวรรณแสนทวี, วงศ์ชนก จำเริญสาร, และพรพิมล โพธิ์ชัยหล้า. (2562). การสร้างนวัตกรรมอบรมค้ำยธรรมะของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอภัยภูฏา. 1(1). 760-780.

4. บทความจากอินเทอร์เน็ต

พจนานารถ สุพรรณกุล.(2557). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ. (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 3 กันยายน 2566 เข้าถึงได้จาก :<http://phd.mbu.ac.th/index.php/>.

ประวัติจังหวัดสมุทรสาคร (2566). ประวัติจังหวัดสมุทรสาคร.(ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 3 กันยายน 2566 เข้าถึงได้จาก. : (<https://th.wikipedia.org/wiki>.

สำนักงาน การศึกษากรุงเทพมหานคร. (2561). ความหมายของสื่อเพื่อการศึกษาเรียนรู้. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 7 สิงหาคม 2566. เข้าถึงได้จาก<http://www.bangkokeducation.in.th>

อริวัฒน์ เนียมมีศรี. (2563). 20 ก.ย. วันเยาวชนแห่งชาติ สรุปลสถานการณ์ ‘เด็กและเยาวชน’ ไทยกำลังเจอกับอะไร. กรุงเทพธุรกิจ 22 กันยายน 2563. (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 15 สิงหาคม 2566. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/social>.

สุภารักษ์ จูตระกูล. (1568). การใช้โซเชียลมีเดียในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสงฆ์. (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 18 กรกฎาคม 2568. เข้าถึงได้จาก <https://app.northbkk.ac.th>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยศาสนศาสตร์สิรินธรราชวิทยาลัย โทร. ๐๒-๔๒๕๑๖๖๓

ที่ อว ๗๕๑๓ (๒)/๐๓๑๑ วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระครูศรีปริยัติวิธาน, ผศ.ดร.

ด้วยกระผม พระบุญเสริม ปภสฺสโร ได้ทำวิจัยเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยด้วยการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัยก่อนทำการเก็บข้อมูล โดยมี รศ.ดร.มานพ นักการเรียน เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

กระผมพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ จึงใคร่ขอเรียนเชิญให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่จะใช้เป็นเครื่องมือการวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาและขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระบุญเสริม ปภสฺสโร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยศาสนศาสตร์สิรินธรราชวิทยาลัย โทร. ๐๒-๔๒๕๑๖๖๓

ที่ อว ๗๕๑๓ (๒)/๐๓๑๒ วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระครูสิริธรรมนิเทศ, ผศ.ดร.

ด้วยกระผม พระบุญเสริม ปภสฺสโร ได้ทำวิจัยเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยด้วยการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัยก่อนทำการเก็บข้อมูล โดยมี รศ.ดร.มานพ นักการเรียน เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

กระผมพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ จึงใคร่ขอเรียนเชิญให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่จะใช้เป็นเครื่องมือการวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาและขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระบุญเสริม ปภสฺสโร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยศาสนศาสตร์สิรินธรราชวิทยาลัย โทร. ๐๒-๕๒๕๑๖๖๓

ที่ อว ๗๙๑๓ (๒)/๐๓๑๓ วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระครูอรุณจริยานุวัตร, ดร.

ด้วยกระผม พระบุญเสริม ปภสฺสโร ได้ทำวิจัยเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยด้วยการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัยก่อนทำการเก็บข้อมูล โดยมี รศ. ดร.มานพ นักการเรียน เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

กระผมพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ จึงใคร่ขอเรียนเชิญให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่จะใช้เป็นเครื่องมือการวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาและขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระบุญเสริม ปภสฺสโร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลรวบรวมเพื่อการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยศาสนศาสตร์สิรินธรราชวิทยาลัย โทร. ๐๒-๔๒๙๑๖๖๓

ที่ อว ๗๙๑๓ (๒)/๐๓๑๔ วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในลงพื้นที่เพื่อการเก็บข้อมูลวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์.

ด้วยอาตมาภาพ พระบุญเสริม ปภสฺสโร อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ได้ดำเนินการทำงานวิจัยในหัวข้อเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” ใน ปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เพื่อให้อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ได้พัฒนางานวิจัย นั้น

ในการนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา พิจารณาเห็นว่า **ตัวแทนครูและตัวแทนนักเรียนที่เคยเข้าค่ายธรรมะ** เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในแจกแบบสอบถามและแบบการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และเวลา คณะผู้วิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระบุญเสริม ปภสฺสโร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยศาสนศาสตร์สิรินธรราชวิทยาลัย โทร. ๐๒-๔๒๙๑๖๖๓

ที่ อว ๗๙๑๓ (๒)/๐๓๑๕ วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระครูศรีปริยัติวิธาน, ผศ.ดร.

ด้วยกระผม พระบุญเสริม ปภสฺสโร อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ได้ดำเนินการทำงานวิจัยในหัวข้อเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เพื่อให้อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ได้พัฒนางานวิจัย นั้น

ในการนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา พิจารณาเห็นว่า พระครูศรีปริยัติวิธาน, ผศ.ดร. เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และเวลา คณะผู้วิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระบุญเสริม ปภสฺสโร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยศาสนศาสตร์สิรินธรราชวิทยาลัย โทร. ๐๒-๔๒๙๑๖๖๓

ที่ อว ๗๙๑๓ (๒)/๐๓๑๖ วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระครูสิริธรรมนิเทศ, ผศ.ดร.

ด้วยกระผม พระบุญเสริม ปภสฺสโร อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ได้ดำเนินการทำงานวิจัยในหัวข้อเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” ใน ปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เพื่อให้อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ได้พัฒนางานวิจัย นั้น

ในการนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา พิจารณาเห็นว่า พระครูสิริธรรมนิเทศ, ผศ.ดร. เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ จึงขอความอนุเคราะห์ ท่านในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และเวลา คณะผู้วิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระบุญเสริม ปภสฺสโร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยศาสนศาสตร์สิรินธรราชวิทยาลัย โทร. ๐๒-๔๒๙๑๖๖๓

ที่ อว ๗๙๑๓ (๒)/๐๓๑๗ วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระครูอรุณจริยานุวัตร, ดร.

ด้วยกระผม พระบุญเสริม ปภสฺสโร อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ได้ดำเนินการทำงานวิจัยในหัวข้อเรื่อง “การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร” ในปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เพื่อให้อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ได้พัฒนางานวิจัย นั้น

ในการนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา พิจารณาเห็นว่า พระครูอรุณจริยานุวัตร,ดร. เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ จึงขอความอนุเคราะห์ท่าน ในการให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และเวลา คณะผู้วิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระบุญเสริม ปภสฺสโร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ
ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร

คำชี้แจง

ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามนี้ตามความเป็นจริง โดยใส่เครื่องหมาย ลงใน เติมข้อความลงในช่องว่าง ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำไปวิเคราะห์ เพื่อนำผลการวิจัยไปแก้ไขปรับปรุงเกี่ยวกับการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ สมุทรสาคร ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ สมุทรสาคร

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

เลขที่แบบสอบถาม .....

สำหรับผู้วิจัย

1   2   3

1. เพศ

1 ( ) ชาย

2 ( ) หญิง

4

2. อายุ

1 ( ) 10 ปีลงมา

2 ( ) 11 – 13 ปี

5

3 ( ) 14 – 16 ปี

4 ( ) 17 ปีขึ้นไป

3. ระดับชั้นที่กำลังศึกษา

1 ( ) ประถมศึกษาตอนปลาย

2 ( ) มัธยมศึกษาตอนต้น

6

3 ( ) มัธยมศึกษาตอนปลาย

ตอนที่ 2 การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ
ในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร

5	มีค่าเท่ากับ	มีระดับความคิดเห็น	มากที่สุด
4	มีค่าเท่ากับ	มีระดับความคิดเห็น	มาก
3	มีค่าเท่ากับ	มีระดับความคิดเห็น	ปานกลาง
2	มีค่าเท่ากับ	มีระดับความคิดเห็น	น้อย
1	มีค่าเท่ากับ	มีระดับความคิดเห็น	น้อยที่สุด

ข้อที่	ข้อความ	ระดับการมีผล					สำหรับ ผู้วิจัย
		5	4	3	2	1	
1) ด้านบุคลิกภาพ							
1	พระวิทยากรนุ่งหม้อจีวรเรียบร้อย และเหมาะสมกับสมณะ สารูป						☐ 8
2	พระวิทยากรเป็นผู้ช่างสังเกต และเฝ้หาความรู้ใหม่ ๆ เสมอ						☐ 9
3	พระวิทยากรมีกิจกรรมรยาทสง่า งดงาม น่าดู น่าเลื่อมใส						☐ 10
4	พระวิทยากรรู้จักใช้ถ้อยคำได้งดงาม ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง						☐ 11
5	พระวิทยากรเชื่อมั่นในตัวเอง และกล้าแสดงออกในที่ สาธารณะ						☐ 12
6	พระวิทยากรปรับตัวเข้ากับนักเรียนได้เป็นอย่างดี						☐ 13
2) ด้านหลักธรรม							
7	นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับคุณและโทษของหลักเบญจศีล เบญจธรรม ดี						☐ 14
8	นักเรียนมีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติตนตามหลักอิทธิ บาท 4						☐ 15
9	นักเรียนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของ หลักทฤษฎีอัมมิกัตถสังวัตตนิกรรม						☐ 16
10	ท่านสอนนักเรียนให้ประพฤติตนเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง และผู้อื่น						☐ 17

ข้อ ที่	ข้อความ	ระดับการมีผล					
		5	4	3	2	1	
11	นักเรียนมีความเข้าใจในหลักธรรมสำหรับการประพฤติปฏิบัติของเหล่าอุบาสกอุบาสิกา						☐ 18
12	นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับคุณและโทษของอบายมุข 6 อย่างถูกต้อง						☐ 19
3) ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย							
13	พระวิทยากรใช้คลิปสั้นจากโฆษณาต่าง ๆ เป็นสื่อประกอบการบรรยาย						☐ 20
14	พระวิทยากรฉายคลิปสั้นแนวคุณธรรมเป็นสื่อประกอบการบรรยาย						☐ 21
15	พระวิทยากรใช้ข่าวสารต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ Facebook เป็นสื่อประกอบการบรรยาย						☐ 22
16	พระวิทยากรได้เปิดวิดีโอเกี่ยวกับพุทธประวัติ (ฉบับการ์ตูน) ให้นักเรียนดูพร้อมกับบรรยายประกอบ						☐ 23
17	พระวิทยากรใช้เสียงดนตรีเป็นสื่อประกอบการบรรยาย						☐ 24
18	พระวิทยากรใช้คลิปวิดีโอที่หลากหลายให้นักเรียนได้วิเคราะห์ในแต่ละเนื้อหา						☐ 25

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการสร้างคู่มือเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือ

(พระบุญเสริม ปภสฺสโร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

การสร้างคู่มือการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ ในรูปแบบค่ายธรรมะ
จังหวัดสมุทรสาคร

ชื่อผู้สัมภาษณ์.....

วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

รหัสผู้ให้สัมภาษณ์.....

คำชี้แจง : ให้ท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นดังต่อไปนี้

1. ด้านบุคลิกภาพเกี่ยวข้องกับการสร้างคู่มือเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบค่ายธรรมะ
อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ด้านหลักธรรมเกี่ยวข้องกับการสร้างคู่มือเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบค่ายธรรมะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยายเกี่ยวข้องกับการสร้างคู่มือเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบค่ายธรรมะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขออนุโมทนาขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือ
พระบุญเสริม ปภสฺสโร
หัวหน้าโครงการวิจัย
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน

ที่ จว. ๑๗๗/๒๕๖๗

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง: การสร้างคู่มือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เยาวชนเชิงพุทธบูรณาการในรูปแบบ
ค่ายธรรมะ จังหวัดสมุทรสาคร

TITLE: CREATING A MANUAL FOR THE PROPAGATION OF BUDDHISM TO YOUTHS
WITH INTEGRATED BUDDHIMINTEGRATION IN THE FORM OF A DHAMA CAMP IN THE SAMUTSAKHON
PROVINCE

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

พระบุญเสริม ปภสฺสโร

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่
๑๗/๒๕๖๗ วันที่ ๒๕ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๑๕๑/๒๕๖๗ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัย
ดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์
ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรอง
ผลการพิจารณาการทำวิจัยในมนุษย์ฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๓๑ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

ออกให้ ณ วันที่ ๑ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๗

ลงนาม

(พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ-สกุล : พระบุญเสริม ปภสฺสโร (จันทร์ภักดี)
2. ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
3. ประวัติการศึกษา :นักธรรมชั้นเอก การศึกษาคณะสงฆ์ไทย
ศน.ม. (พุทธศาสนศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ศน.บ. (พุทธศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
4. ประวัติการทำงาน พ.ศ. 2556 เป็นอาจารย์พิเศษ มมร. วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2557 เป็นอาจารย์อัตราจ้างประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต จนถึงปัจจุบัน
5. ผลงานการวิจัย :ผู้ร่วมโครงการวิจัย สมเกียรติ ไชยภูมิ, พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์, ทองใบ
ธีรานันท์ทางกูร,พระบุญเสริม จันทร์ภักดี, กรุณา มธูลาภรังสรรค์, (2563).
เสริมสร้างคุณค่าประเทศไทย 4.0 ด้วยพุทธธรรมนิยามเพื่อทำนวยให้
สังคมไทย 4.0 มีความมั่นคง มั่นคง และยั่งยืนอย่างแท้จริง. วารสารสิรินธร
ปริทรรศน์. 21(2), กรกฎาคม, 124-133.
หัวหน้าโครงการวิจัย พระบุญเสริม ปภสฺสโร, ภาชิต สุขวรรณดี, (2564).
บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสมุทรสาคร, วารสารสิริน
ธรปริทรรศน์. 22(2), กรกฎาคม, 298-309.
- 6.สถานที่ทำงานปัจจุบัน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
26 หมู่ 7 ตำบล อ้อมใหญ่ อำเภอ สามพราน จังหวัด นครปฐม 73160

ประวัตินักวิจัยร่วม

1. ชื่อ-สกุล : พระวิเชียร อธิปัญญา (แสนศรี)
2. ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
3. ประวัติการศึกษา : นักธรรมชั้นเอก การศึกษาคณะสงฆ์ไทย
ศน.บ. (พุทธศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
น.บ. (นิติศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ร.บ. (การปกครอง) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ร.บ. (ทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ศศ.ม.(ศาสนาเปรียบเทียบ) มหาวิทยาลัยมหิดล
4. ประวัติการทำงาน พ.ศ. 2554 เป็นเจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป
พ.ศ. 2558 เป็นอาจารย์อัตราจ้างประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต จนถึงปัจจุบัน
5. ผลงานการวิจัย ผู้ร่วมโครงการวิจัย พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์, สมเกียรติ ไชยภูมิ, ทองใบ อีรานั้นทางกูร, **พระวิเชียร แสนศรี** และกรรณา มธุลาภรังสรรค์. (2563). ประเมินผลการเสริมสร้างคุณค่าประเทศไทย 4.0 ด้วยพุทธธรรมนิยามเพื่อทำให้สังคมไทย 4.0 มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนอย่างแท้จริง. วารสารวิชาการสิรินธรปริทรรศน์, 21(2), กรกฎาคม. 122–135.
ผู้ร่วมโครงการวิจัย พระกมลรัตน์ อภิปัญญา (ต่ายลีลาศ) และ**พระวิเชียร อธิปัญญา (แสนศรี)**. (2564). การเข้าถึงสื่อออนไลน์ด้วยพุทธธรรม. วารสารปรัชญาปริทรรศน์. 26(2), กรกฎาคม. 195-206
- 6.สถานที่ทำงานปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
26 หมู่ 7 ตำบล อ้อมใหญ่ อำเภอ สามพราน จังหวัด นครปฐม 73160